

KRAKOV LVOV
VARŠAVA
VĚLIČKA
ZAKOPANÉ
ČENSTOCHOVA

Nakladatelské Družstvo Máje zapsané společ. s ruč.
omez. v Praze. :: Tiskem Dr. Ed. Grégra a syna.

573 km
KRAKOV, LVOV, VĚLIČKA,
ZAKOPANÉ, VARŠAVA,
ČENSTOCHOVA.

NAPSAL

BOHUMIL VAVROUŠEK,

UČITEL NA KRÁL. VINOHRADech.

S 12 ILLUSTRACEMI

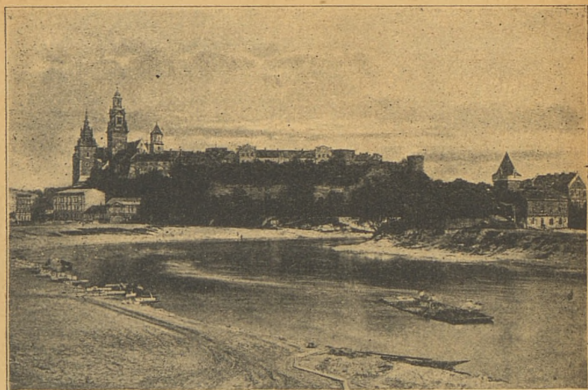
A S PLÁNY KRAKOVA A LVOVA.

7

PRAHA.

NAKLADATELSKÉ DRUŽSTVO MÁJE, Z. SP. S R. O.
TISKEM Dra EDV. GRÉGRA A SYNA.

Wawel.

PŘEDMLUVA.

Rok od roku jeví se v české turistice zahraniční vždy větší zájem pro kraje slovanské; zejména značný proud turistů obrací se na slovanský jih. Slovanské kraje na severovýchodě evropském nevynikají sice do té míry krásami přírodními jako kraje jižní; za to však tím více oplývají bohatstvím památek historických a uměleckých, jakož i malebným kolorem pěkných pestrobarevných krojů národních, nepostrádajíce ovšem ani mnohých půvabů a zajímavostí přírodních.

V poslední době, zejména od loňské české výpravy do Polska, kterou tak slibně navázány byly styky obou bratrských národů po stránce kulturní i národohospodářské, jeví se živý zájem

i pro tyto slovanské kraje. Loňská návštěva česká obou polských metropolí Krakova a Varšavy setkala se s neobyčejným nadšením ve všech vrstvách polských pro vzájemnost česko-polskou. Doufaje proto v častější vzájemné návštěvy obou národů, odhodlal jsem se sestaviti přítomný spis, jenž by byl věrným a spolehlivým vůdcem těm, kdož navštíví starobylý K r a k o v i novější L v o v, a to tím spíše, ježto žádného spisu toho druhu v české literatuře turistické dosud není.

Pramenem byly mi — vedle literatury ovšem — vlastní zkušenosti a původní informace. Ač při sestavování spisu přihlížel jsem v prvé řadě ke stručnosti a praktičnosti, přece podává spis výčet všech pamětihodností s uvedením nejdůležitějších dat historických. Ty pak, kdož podrobněji chtěli by se seznámiti s historií a topografií Krakova i Lvova, odkazují na literaturu, pojednávající o obou těchto městech, jež uvedena jest ve zvláštních statích.

Za laskavé původní informace srdečně děkuji zejména krajanům pp.: Ferd. Hofmannovi, zlatníku v Krakově (Sukiennice 17) a dr. Václ. Chlumskému, universit. docentu a majiteli ortoped. ústavu v Krakově, dále p. Jos. Robakovi, učiteli v Krakově, p. Stan. Nowakovi, říd. učiteli a členu městské rady v Krakově, jakož i p. dr. Bořivoji Prusíkovi, skriptoru univ. biblioteky v Praze, za laskavé prohlédnutí spisku a plánů.

Na Král. Vinohradech, v březnu 1910.

Bohumil Vavroušek.

Několik praktických pokynů.

O všeobecných pokynech a pravidlech cestování se ve spisku tomto nezmiňuji, ježto uvedeny jsou v každém téměř průvodci a proto považují za zbytečné opakovati všeobecně známé »desatero turistické« a omezují se toliko na několik stručných praktických pokynů, zvláště pro ty, kdož snad jsouce již v Krakově, chtěli by zajeti do ruského Polska.

Turista, jenž překročiti chce hranice rakousko-ruské, musí míti cestovní pas, jež vydává za poplatek 2 K pro policejní obvod pražský c. k. policejní ředitelství v Praze, na venkově c. k. okresní hejtmanství; je k tomu potřebí prokázati se křestním a domovským listem a pasem vojenským. Cestují-li manželé, nutno předložiti i oddávací list. Spolucestující manželka a děti (nebo i jiní blízcí příbuzní) nepotřebují zvláštního pasu, nýbrž pouze příslušné poznámky v pasu manželově, resp. hlavy rodiny). Cestuje-li dáma samotna, musí ovšem míti svůj vlastní pas. (Pas žádejme pro všechny evropské státy.) Vyhotovený pas třeba poslati několik dní před cestou cís. ruskému generál. konsulátu ve Vídni (III. Reiserstrasse) k vidování, za kterýmž účelem nutno zároveň zaslati 6 K na vidovací taxu a

poštovné (20 h, na rekom. dopis 45 h) na vrácení pasu.

Pas musí býti v hotelu odevzdán; když turista hotel opouští, dostane pas potvrzený od místního úřadu policejního (potvrzení obstará sluha hotelu za malé zpropitné).

Je třeba povšimnouti si tohoto důležitého ustanovení.

Opouštíme-li Rusko, musíme odevzdati pas u nejbližšího guberniálního úřadu, jenž vydá zvláštní potvrzení, a jenom s tímto potvrzením můžeme překročiti hranice. (Jedeme-li vlakem, odevzdáme pas úředníku policejnímu, jenž ponechá si průvodní list přes hranice a pas nám vrátí.)

Volme vždy hotel I. řádu. Je sice dražší, ale za to spíme bezpečněji — s ohledem na svou peněženku i čistotu. Než i jinak budme všude, zvláště ve vlaku, opatrní na veškeré své turistické rekvisity, neboť krádeže v ruském Polsku jsou dosti časté.

Průvodce, noviny a vůbec knihy omezme při cestě do Ruska na potřebu nejnutnější; stěžujíc nám jenom přísně prováděnou celní prohlídku na hranicích. Vřele doporučuji každému, kdo chce do Polska, ať již do rakouského nebo ruského, aby přečetl alespoň za pomoci slovníčku polsko-českého (sestavil Em. Čech, nákl. J. Otty, Praha), některý spisek polský, nebo noviny polské, které si snadno v Praze opatří. Při cestě do ruského Polska třeba osvojit si znalost azbuky psané i tištěné.

Hotely.

I. ř á d u:

Grand Hotel, Slawkowska ul., elegantní a skvěle zařízený hotel v někdejším knížecím paláci Czartoryskich. Pokoje od 4—20 K.

Hotel de Saxe, Slawkowska ul. 3., nedaleko hl. náměstí, pohodlně a elegantně zařízený s výbornou kuchyní, elektr. osvětlení, lázně. Pokoje se světlem a obsluhou 3 K. Omnibus na nádraží.

»Hotel Drezdeński« (»Drážďanský dvůr«) Głów. Rynek.

Hotel »Krakowski«, Planty (promenáda). Pokoje od 150—10 K. Vanové a parní lázně.

II. ř á d u:

Hotel Imperial, Zwierzywiecka ul., lázně.

Hotel Central, předměstí Kleparz, Matejki plac, pokoje od 150—6 K.

Hotel pod róžą (u růže), Floryańska ul., s dobrou restaurací. Pokoje 2 K.

Hotel Europejski, Lubicz ul., nejbliže hl. nádraží.

Hotel Polski, Floryańska ul.

Hotel Klein, Planty, ul. św. Gertrudy. Pokoje od 150—10 K.

Hotel Metropole, ul. św. Gertrudy.

Hotel Viktoria s kavárnou a restaurací naproti divadlu.

Hotel Narodowy, Poselska ul. Pokoje od 1 do 2 K.

Restaurace.

jsou téměř ve všech hotelích. Slušné a levné restaurace jsou dále:

Rzewuski, Floryańska ul.

Streit, Grodzka ul.

John, Lubicz ul.

Doboszyński, Szpitalna ul.

Restaurace v budově starého divadla,
plac Szczepański.

Oběd 2 K dle lístku.

Lahůdkářské obchody,

ve kterých zvláštní restaurační místnosti jsou zařízeny, jsou v Krakově velmi četně navštěvovány. Vedle známých polských »kanapek« (obložených žemlí), lze tu dostati studená i teplá jídla k posnídávce, obědu i večeři. Nejlepší pověsti těší se lahůdkářský obchod Havelkův na Glów. Rynku v paláci »Krzysztofory«. V restauračních místnostech tohoto obchodu, obyčejně přeplněných, lze obdržeti vedle znamenitých snídaní (našich obědů) a večeří výborné pivo plzeňské a kulmbašské a velice dobrá vína. S Havelkou konkurují:

Kuszmierczyk, ul. św. Anny.

Brzeziński, Bracka ul.

Wentzel, hl. nám. (plz. pivo).

Suski a Kosz, Grodzka ul.

Fuchs, kde nalézá se zajímavá klenba (ze 14. století).

Vinárny:

Kromě lahůdkářských obchodů, kde možno dostati dobrá vína, mají výtečné vinárny:

Ciechanowski, Floryańska ul.

Gralewski, Grodzka ul.

Grosse, Głów. Rynek, filiálka ústředních uher-
ských vin. sklepů.

Federowicz, Szczepańska ul.

Kavárny:

Bizanc, Planty, kav. I. řádu.

Janikowski, Głów. Rynek, palác »Krzyszto-
fory«.

Rehman & Hendrych, Sukiennice.

Porzycki, Głów. Rynek.

Wojcikiewicz, ul. św. Anny.

Ewropejska, Szczepański plac.

Dobrzyńska na Promenadě.

Letní kavárny:

Rehman, Planty.

Schmidt, Planty.

Kavárna v Střelecké zahradě.

Kavárna v Krakovském parku.

Cukrářství:

Maurizio, Głów. Rynek.

Michalik, Lvovské cukr., Floryańska ul.

Malik, Grodzka ul.

Dobrzyńska, Promenada.

Banky a směnárny:

Haličská banka pro obchod a průmysl.

Filiálka haličské hypoteční banky.

Filiálka zemské banky.

Filiálka rakousko-uherské banky.

Blau & Epstein.
 Bratři Eibenschütz.
 Raczyński.
 Bujański, všechny na Głów. Rynku.

Lázně parní a vanové:

Hotel Krakowski.
 Pařížské lázně, ul. św. Gertrudy.
 Pařížské lázně, ul. św. Sebastyana a ul. Zwier-
 zyniecka.

Fotografie:

Krieger, roh hlav. nám. a ul. św. Jana, velký
 výběr pohledů, památek krakov. a ná-
 rodních krajů.
 St. Bizański, Szczepański plac.
 Jos. Sebald (dříve W. Rzewski), ul. Kolejowa.
 Szubert, ul. Krupnicza.
 Żelechowski, Podwale.

Knihkupectví:

Knihkupectví polského nakladatelského druž-
 stva (také cizojazyčná díla). Głów. Rynek č. 34.
 D. E. Friedlein, Głów. Rynek č. 17.
 G. Gebethner & Cie., Głów. Rynek.
 Leon Frommer.
 S. A. Krzyżanowski Głów. Rynek.
 Dr. L. rytíř Miłkowski, katolické knihkupectví,
 Głów. Rynek 30.
 A. Piwarski i Ski., ul. św. Jana 3.

Časopisy:

Polské denníky:

- »Czas« (konserv. 2krát denně).
- »Nowa Reforma« (liber.).
- »Głos Narodu« (antisemit.).
- »Naprzod« a »Nowiny«.

Humoristické týdeníky:

- »Djabeł« a »Bocian«.

Illustrovaný týd. »Ilustracya Polska«, vědecké měsíčníky: »Przegląd Polski« a »Przegląd Powszechny« a j.

Dopravnictví:

H. Mendelsohn, hl. nádraží, a W. Bujański, Głów. Rynek, jenž vedle dopravy nábytku obstarává též jízdní lístky železniční.

Zábavy:

Hudba:

V zimě bývají koncerty hudebních virtuosů I. řádu v hotelu de Saxe (vstupné 3, 2, 1 K).

V létě hraje vojenská hudba každou neděli od 12—1 hod. v poledne před hlav. strážnicí na Głów. Rynku, v pondělí a v pátek odpo. na promenadě před voj. kasinem a v úterý a v sobotu večer ve voj. kasině.

Mimo to bývají koncerty v sobotu, v neděli a ve svátek v Krakowskim parku a několikrát týdně v Jordanskim parku.

Hudební spolek pak pořádá měsíční koncerty v redutním sále na place Szczepańskim.

Občas pořádány bývají různé veřejné zábavy, tomboly, ohňostroje a j.

Divadla.

Staré divadlo, nově restaurovaná budova, jest na Szczepań. pl., dnes vlastně jen elegantní reprezentační palác města Krakova.

Nové městské divadlo nalézá se na pl. św. Ducha (roh ul. Szpitalne) s postranním průčelím na Planty. Představení jsou denně. Hlediště obsahuje vyhrazená sedadla pro 900 osob.

Lidové divadlo. (V jízdně.) Lidové a vlastenecké hry.

Varieté v Krakowskim parku.

Dráhy.

Hlavní nádraží jsou na severových. straně města v ul. Lubicz (předměstí Wesola).

Zastávka okružní dráhy jest na konci ul. Zwierzyniecke.

Z Krakova vedou tyto dráhy:

1. Ferdinandova (severní dr.) — do Trzebinie (39 km, odtud přes Szczakowu a odtud dále na sev. přes Granici-Czenstochowu do Warszawy nebo na sev.-záp. přes Katowice do Vratislavi) — Oswiecim (odtud halič. stát. dr. přes Spytkowice-Skavinu do Haliče, nebo přes Myslowice do Pruska), — Bohumín (137 km a odtud přes Vratislav do Berlína, nebo přes Těšín do Uher) — Přerov-Olomouc-Č. Třebovou do Prahy (503 km) nebo z Přerova přes Břeclav do Vídně (385 km).

2. Stát. dráha vedoucí na jihových. po žel. mostě přes Wislu do Podgórze (4 km) — Tarnów (87 km) — Lvov (342 km).

3. Odbočka st. dr. do Wieliczky (13 km).

4. Haličská st. dr. přes Podgórz-Bonarku do Oswiecimi (65 km a odtud do Vídně nebo do Pruska — Żywiec-Saybusch (97 km a odtud přes Žilinu do Uher) — Sucha-Chabówka (odtud přes Nowy Targ do Zakopaného) — Nowy Sandec (171 km a odtud do Uher) — Jasło-Stryj (481 km a odtud do Uher) — Lvov (555 km) — Husiatyn (738 km).

5. Okružní dráha objíždí sev. část. Krakova a ústí v zastávce Zwierzynieckie (odtud vděčný pohled na město), odtud pak po mostě žel. přes Wislu vede dále do Bonarky.

Poštovní a telegrafní úřady.

Hlav. poštovní a telegrafní úřad nalézá se v nové budově na rohu ul. Kolejowe a Wielopole.

Filiálky: Grodzka ul. č. 60., Podwałe ul. (Piassek) č. 6. a na hlav. nádraží.

Elektrická pouliční dráha

obsahuje tyto tratě:

1. Od mostu podgórskeho ulici Mostowou, plac Wolnica, ul. Krakowska, stradom, Grodzka ul., Rynek, Floryańska, Basztowa, Lubicz, hl. nádraží.

2. Od mostu podgórskeho, ul. Mostowa, nám. Wolnica, ul. Krakowska, Dietlowska, Starowiślna,

Sienna, Rynek, Karmelicka, okolo parku Krakowského do rogatky Łobzowské.

3. Od želez. zastávky ve Zwierzyni, ul. Zwierzynieckou, ul. Wiślna, Rynek, ul. Sławkowska, Długa, do rogatky Wrocławské.

4. Z Główn. Rynku ul. Szewskou, Podwałę, ul. Wolska do parku dra Jordana. Za jízdu v I. tř. platí se 14 h, v II. tř. 11 h. Také lístky předplatné.

Drožky a fiakry.

Drožky (jednosprežní): Za jízdu z nádraží do města nebo opačně se zavazadly 80 h. Dále pak za každou $\frac{1}{4}$ hod. jízdy 40 h, za $\frac{1}{2}$ hod. 80 h, za 1 hod. 1 K 60 h. Za každou další $\frac{1}{2}$ hod. 60 h.

Fiakry (dvojsprežní): Za jízdu z nádraží do města se zavazadly a nebo opačně 1 K 40 h. Za každou $\frac{1}{4}$ hod. jízdy 60 h, za $\frac{1}{2}$ hod. 1 K, za 1 hod. 2 K a za každou další $\frac{1}{2}$ hod. 70 h. Uvedené ceny platí od 6. hod. ráno do 10. hod. večer bez světla; při použití luceren o 10 h více. Od 10. hod. večer do 6. hod. ranní platí se *taxa dvojnásobná*. Ceny tyto vztahují se toliko k jízdě městem, do Podgórze, Pólowieś, jakož i na hřbitov a do kláštera ve Zwierzyni. Ceny za jízdu do okolí třeba zvlášť vyjednat. Platí se obyčejně (mimo mýto): za drožku k mohyle Kościuszkowě s čekáním 3 K; za výlety polodenní 8 K, celodenní 10—16 K.

Dostavníky.

Vlastní dostavníky vysílá na nádraží »Grand-Hotel« a »Hotel de Saxe«. Z Rynku jezdí v létě (od 15. května do 30. září) dostavníky 4krát denně do Swoszowic (sir. lázně) a platí se za osobu 1 K.

Z Podgórze jezdí v létě 6krát denně, v zimě 4krát denně dostavníky do Wieliczky za 40 h za osobu. Jak do Swoszowic, tak do Wieliczky jezdí vlaky z hlav. nádraží.

Posluhové

(říká se jim »poslaniec«)

obstarávají donášku zavazadel z nádraží do blízkých hotelů za 40 h. Za polodenní posluhu platí se 1 K 60 h, za celodenní 3 K.

Literatura.

Tessorczyk: Republika Krakowska (Krakow 1863),

Miltner: Führer durch Krakau (3. vyd. Krakov 1880),

Bucher: Die alten Zunft- u. Verkehrsordnung der Stadt Krakau (Viedeň 1889),

Rostański: Nowy Przewodnik po Krakowie a okolicy (Kraków 1891),

K. Potkański: Kraków przed Piastami (Kraków 1899),

Szujski: Kraków až do počátku XV. wieku (Dzieła Szujskiego Serie II., sv. 7.),

Bąkowski: Historija Krakowa v zarysie (Kraków 1898),

Bibl. Krakowska č. 6.,

Klein: Der Freistadt Krakau bis zum Jahre 1846 (Krakov 1846),

Kaluška: Kraków i Galicya pod rzádem austrijským (Paříž 1859),

A. Nowclecki: Ilustrowany przewodnik po Krakowie a jego okolicach (Kraków 1861),

- T. Swiecki: Opis starożytnej Polski (Kraków 1861),
 M. Sokołowski: Muzeum książąt Czartoryskich v Krakowie (Lwów 1892),
 Piotr Hiacynt Pruszcza: Klejnoty stołecznego miasta Krakowa (Kraków 1861),
 Dr. Wl. Demetrykiewicz: Führer durch die Kunstdenkmäler der Stadt Krakau »Kraków 1888),
 Józ. Jezierski: Ilustrowany Przewodnik po Krakowie (Kraków 1910).

Spolky.

V Krakově je asi 90 dobročinných spolků, ústavů a fondů, z nichž 36 je židovských. Spolkový život soustřeďuje se v četných spolcích a klubech. Jsou to zejména:

Lékařský klub, právnický klub, technický spolek, hudební spolek, artisticko-literární spolek (tu v době zimní pořádány večírky s deklamacemi, přednáškami i sol. koncerty), tatranský spolek turist., veslařský spolek, bruslařský spolek (každou středu a sobotu, v neděli a ve svátek odpoledne hudba na kluzišti v Krakov. parku), klub bicyklistů, šlechtické kasino, měšťanská resursa (Beseda), voj. kasino, 3 řemeslnické spolky, spolek obchodníků, spolek střelců, tělocvičná jednota »Sokoł«, hospodářský spolek, zdravotnický spolek, tiskařský spolek a učitelský spolek »Krajowy Związek Nauczycielstwa Ludowego v Galicji«.

Česká Beseda.

Střediskem Čechů krakovských jest »Česká Beseda«, založená před 17 lety několika českými

úředníky a měšťany krakovskými. Z počátku měla svůj útulek v restauracích a kavárnách. Od 7 let má »Beseda« vlastní místnosti v ul. Lubicz č. 9. v I. p. nad restaurací Čecha p. Jos. Frimla. »Beseda« jest střediskem života českého. Podle posledního úředního sčítání bylo v Krakově 400 osob civilních, které se přihlásily k obcovacímu jazyku českému. »Beseda«, jejímž horlivým předsedou je dr. Václav Chlumský, universitní profesor a majitel ortop. ústavu v Krakově, velice účinně stará se o zachování národnosti svých členů, ježto Češi na základě jazykové příbuznosti se zde velice snadno odnárodňují. »Beseda« pořádá pro své členy přednášky, zábavy, divadla, má velkou a bohatou knihovnu. K r a j a n ů m Č e c h ů m, kteří z vlasti do Krakova zavítají, dostane se v »Besedě« přátelského přijetí a všech informací. »Beseda« nezanedbává také styků s Poláky; účastní se slavností i zábav, k nimž dostává se jí pozvání od větších spolků i městské rady; pro Poláky pořádá kursy jazyka českého.

Na zbudování vlastního útulku (domu Jablonského) sbírá »Beseda« od několika let příspěvky: nebude dlouho trvati, a horoucí přání Čechů krakovských bude splněno.

Průmysl a obchod.

Krakov má průmysl, který zvláště v poslední době počíná utěšeně zkvétati. I obchod je značný.

V nejbližším okolí nalézají se vydatné lomy vápencové, pískovcové, porfýrové a mramorové. Bohaté lomy s různobarevným mramorem u Czarne a Dembnik dodávají nejkrásnější druhy mra-

moru pro architekturu a díla umělecká. Na blízku jsou také doly kamenouhelné, sírové a železné. Solné doly ve Věličce jsou světoznámé. (Viz zvláštní oddíl.)

Veřejné sady.

Vedle velkého počtu soukromých zahrad má Krakov několik veřejných sadů, mezi nimiž první místo zaujímají městské sady, zvané »Planty«.

Planty

obkličují vnitřní město a oddělují je od předměstí. Počínají od úpatí Wawelu v ul. Podzamcze a vinou se v kruhu kol vnitřního města podél ul. Straszewski, Podwale, Basztowe, Kolejowe a šw. Gertrudy a končí zase pod Wawelem v ul. Grodzke. Podnět ku založení krásných těchto sadů dal prezident senátu krak. republiky, S. hrabě Wodzicki r. 1817. Vlastní práce počaly však o 5 let později a ukončeny byly r. 1836 dle plánů archit. F. Radwańskiego. Provádění prací řídil zvláštní komitét, jehož horlivým členem byl F. Straszewski; tento přispěl k uskutečnění započatého díla i značnou peněžitou podporou. Město věnovalo k udržování a výzdobě sadů 3000 dukátů ve zlatě. R. 1874 zřízen byl v sadech naproti ul. Lubicz k počtě zakladatelů obelisk s medailonem Straszewskiego. Kromě tohoto obelisku nalézá se v sadech ještě 5 jiných soch, a to: 1. Pomník básníka Bohdana Zaleskiego, zřízený roku 1886 a provedený z bronzu sochařem Welońskim. 2. Pomník z kararského mramoru král. manželů polských Ladislava Jagiella a

J a d w i g y na návrší při ul. Sławkowske, dílo a dar hraběte O. Sosnowskiego. 3. Naproti paláci krakovské pojišťovací společnosti je skupina »**L i l l a W e n e d a**« zvaná, provedená sochařem Daunem a představující výjev z básně Slowackiego. 4. Naproti Krakov. Hotelu je pomník s bronzovým poprsím bývalého říšského poslance Rejtana, proslulého z doby dělení Polska, provedený r. 1889. 5. Blízko Wawelu je skupina z básně Mickiewiczovy »**Grażyna**«, provedená Daunem. Planty zabírají plochu 217.607 m² o průměrné šířce 60 m. Délka hlav. stromořadí obnáší 3100 m. Na místě dnešních sadů stávaly hradby s baštami a 12 branami, jimiž se vcházelo do opevněného města. Z nich zachovala se jen část mezi Szpitalnou a Sławkowskou ul.; naproti Floryańskiej bráně stojí obnovený »**Rondel**«.

Nové sady, zvané »**B o u l e v a r d**« nalézají se na jihových. města v starém řečišti Wisły v dnešní ul. Dietlowske. Tyto jsou 850 m dlouhé a měří 25.500 m². Mají dvě promenády, a jsou tu také dětská hřiště.

Střelecká zahrada nalézá se za tratí Ferdinand. dr. v ul. Lubicz a jest ozdobena pískovcovými sochami pol. králů Zigmunda Augusta a Jana Sobieského, jež provedl krak. sochař Godomski. V zahradě je střelnice s velkým sálem, v němž jsou podobizny králů-střelců a střelecké trofeje proslulých osobností. Vlastní střelnice je v levo od vchodu. Ve středu zahrady je restaurace s verandou. Hojně obecnstva schází se tu v neděli a ve svátek k vojenským koncertům. Zahrada je majetkem krakovského spolku střelců, jenž má zajímavou historickou minulost.

Botanická zahrada byla založena za krále Sta-

nislava Augusta r. 1783. Je v ní krásný palmový skleník, jenž vyhovuje všem moderním požadavkům. Při vchodu do dolní části zahrady je poprsí Józ. Warszewicze, který na svých cestách vzácné rostliny pro zahradu sebral. V zahradě jest hvězdárna, botanické museum a laboratoř pro anatomii a fyziologii rostlin.

Krakovský park leží za hradbami ve směru Karmelicke ul. V něm nalézá se plovárna s mramorovou nádrží, rybník s loďkami, jízárna cyklistů, malá zoologická zahrada (domácí zvířata), restaurace a kavárna. V neděli a ve svátek jsou tu vojenské koncerty, v létě divadla a variétní představení.

Městský sad Dr. Jordana povstal obětavostí zakladatele, jehož jméno nese. Zabírá plochu, měřící 14 jiter a jest určen především pro zábavy a tělocvičná cvičení školní mládeže. Tato cvičení konají se v létě denně od 5— $\frac{1}{2}$ 8. hod. ranní za vedení vhodných sil učitelských. Na půldruhého tisíce žáků tuží zde svoje tělo a osvěžuje duši. Park tento je skutečně zvláštností v oboru výchovy tělesné.

Popis Krakova.

Krakov, bývalé sídelní, později korunovační město králů polských, pro bohatství uměleckých a architektonických památek často bývá nazýván »pozemními Benátkami«. Málo jest měst na pevnině, jež by soustřeďovala v sobě tolik krásných a rozmanitých architektur, památek historických i sbírek uměleckých, jako Krakov. Svými krásnými starobylými kostely a věžemi, středověkým hradem, majestátně vystupujícím, činí Krakov vznešený dojem, jež zvyšuje při vstupu do mě-

sta pohled na starobylé a v mnohém ohledu zajímavé budovy veřejné i paláce šlechty polské. Nikde není ráz Polska a polského života tak čistě vyjádřený, jako v Krakově. Staré hradby s baštami, věžemi a příkopy, které město obkličovaly, až na některé zbytky, zmizely a na jejich místě nalézají se krásné sady »Planty«. V novější době opatřen Krakov opevněním, jež posunuto za obvod města na okolní návrší a stal se moderní pevností prvního řádu.

Krakov leží na $50^{\circ} 3' 52''$ sev. šíř a $17^{\circ} 37' 46''$ vých. dél. ve výši 190·7 m nad m. Baltickým a 207 m nad m. Jaderským na levém břehu Visly, tam, kde přijímá od severu přitékající Rudavu. Visla, přitékající od západu, pod Wawelem obrací se na jih a obtéká městské okresy Stradom a Kazimierz. Před lety dělila se Visla ve dvě ramena, z nichž severní, Wavel obkličující a »starou Vislou« zvané, oba uvedené okresy oddělovalo. Tato »stará Visla« byla povodní r. 1813 zanesena a tvořila zapáchající močál. Později, na popud prvního voleného starosty města, byl nákladem země zavezen. Krakov je obklíčen návršími a kopci; jen na východě rozkládá se rozsáhlá rovina. Jižně na pr. bř. Visly zvedá se skalnatá výšina Krzemionki s Krakovou mohylou a opevněný vrch sv. Bronislavy s mohylou národního hrdiny Košciuszka. Okolí Krakova, bohaté krásami přírodními, je dosti rozmanité. Na jihu nalézají se několik malebných zalesněných úžlabin s partiemi vápencových skal, jimiž vinou se menší říčky a potoky, ústící do Visly. Podobného rázu je krajina na západě. Jihozáp. počíná lesnatá krajina; husté lesy táhnou se odtud až k slezským hranicím. Podél Visly vinou se krásné háje vrb, topolů a jasanů.

Krakov dělí se na 8 okresů:

I. Vnitřní město (Śródmieście),

II. Wawel,

III. Nowy Świat,

IV. Piasek.

V. Kleparz,

VI. Wesoła,

VII. Stradom,

VIII. Kazimierz.

Vnitřní město je od ostatních okresů »Planty« odděleno. Okresy ty obkličují v kruhu vnitřní město a to:

Na z. III. Nowy Świat, na jv. Stradom a na j. za Stradomem Kazimierz, skoro výhradně židovská čtvrť, za pol. krále Kazimíra Vel. jako zvláštní město založená, která teprve r. 1796 za okupace Krakova Rakouskem s Krakovem spojena byla. Za Kazimierzem na pr. bř. Visly leží město Podgórze, spojené s Krakovem mostem Františka Josefa I. Na vých. je VI. Wesoła, na s. V. Kleparz, až do třetího dělení Polska rovněž samostatné město, a na sz. IV. Piasek. R. 1908 připojeny ku Krakovu předměstské obce: Czarna, Wieś, Łobzów, Krowodrza, Prądnik, Grzegórzki, Dąbie, Dębники, Zwierzyniec a utvořen tak »Velký Krakov«. Jediné město Podgórze (a některé menší obce) zůstalo nadále samostatným. Vnitřní město vyznačuje se pravidelností a krásnými širokými ulicemi. Krakovský Rynek nemá co do velikosti plochy a architektury budov, na něm se nalézajících, sobě rovna.

Znakem Krakova jest městská brána se třemi

věžemi, v jejíž otevřených vratech je bílý korunovaný orel s rozpjatými křídly v červeném poli.

Počet obyvatelstva v posledních letech značně vzrostl. Ač v době největšího úpadku r. 1787 měl Krakov toliko 9449 obyv., vzrostl nepatrný počet tento již r. 1800 na 16.387 obyv., r. 1857 na 41.086 obyv. a r. 1880 na 59.930 ob. Dle zprávy statistické kanceláře napočteno v březnu r. 1909 již 108.031 obyv., z nichž je 53.174 mužů (vojska 6049), 54.857 žen, dle náboženství 77.815 křesťanů a 30.216 židů. S připojenými obcemi v předu uvedenými čítá Krakov 150.000 obyvatelů. Utvořením »Velkého Krakova« změnil se poměr židů tak, že připadá nyní na židy toliko 20% veškerého obyvatelstva krakovského.

Krakov je sídlem biskupa (od r. 1883 má hodnost knížece), vrchního trestního soudu pro záp. Halič, vrchního zemského a zemského soudu, okr. finančního ředitelství, policej. ředitelství, velitelství I. armád. sboru, ředitelství pevnostního dělostřelectva a j. voj. úřadů, voj. posádky (6049 mužů), horního hejtmanství, okres. hejtmanství, obsahujícího soudní okresy Krakov a Lizski, hl. celního úřadu, obchodní a průmyslové komory a četných ústavů peněžních.

Krakov má 41 kostelů, 25 klášterů, 8 synagog a okolo 20 žid. modliteben, spojených s dobročinnými spolky.

Universita krakovská o 4 fakultách jest od doby zrušení university ve Vilně a porušení university varšavské, vedle Lvovské jedinou úplnou universitou polskou. Dále jsou v Krakově: 4 gymnasia, dívčí gymnasium, vyš. reálka, vyš. obch. škola, vyš. stát. průmyslová škola, ústav ku vzdělání učitelů a učitelek, vyš.

dívčí škola, hudební konservatoř, akademie výtvarného umění, akademie věd a kněžský seminář a četné školy obecné a měšťanské (veřejné i soukromé).

Dějiny Krakova.

Pověsti připisují založení Krakova vévodovi Krakovi. Jisto jest, že již na prvním úsvitě historie stával tu hrad Wawel, zbudovaný okolo r. 700 po Kr. na skále na pr. bř. Staré Visly, jenž byl střediskem slovanského kmene Vislanů. Na úpatí hradu Krakem založená osada obdržela jméno po zakladateli »Kraków« (lat. Cracovia nebo Carodinum, něm Krakau). Pověst praví, že vláda nad územím Krakova rozdělena byla dvanácti vojvodům, kteří se svářili a lid utiskovali. Za bojů těchto povolán byl k vládě vojvoda Krak, jenž stal se zakladatelem říše. Panoval spravedlivě a dal říši první zákony. Na návrší Krzemionki ukazuje se mohyla, již označují Krakované za pohřebiště Krakovo. Na Wawelu nalézá se skalní jeskyně, o níž vypravuje pověst, že se v ní za časů Krakových objevil strašlivý drak, který nesmírné škody v okolí působil. Odvážný vojvoda Krak osvobodil krajinu od nestvůry. Po smrti Krakově měl nastoupiti na trůn jeho syn Lech. Proti němu však povstal starší jeho bratr a na lovu jej zabil, načež ze země byl vypuzen. Následkem toho stala se kněžnou dcera Krakova, Wanda, jež vynikala krásou a statečností. Spanilostí její okouzlen mocný kníže něm. Rytygier chtěl ji pojmouti za ženu. Wanda, spatřujíc v nabídce této ujařmení lidu svého cizím vévodou, nabídky nepřijala. Tím uražen, vtrhl Rytygier s vojskem do země. Wanda pro blaho země obětovala svůj život a skočila do

Visly. Smrtí Wandinou skončila vláda rodu Krakova. Potom nastoupila opět vláda dvanácti vojvodů, kteří se tak dlouho svářili, až konečně Przemyslaw vlády se ujal jako samovládce.

Patřilo-li Krakovsko k říši Velkomoravské v největším jejím rozsahu, není zcela jisto; za to **náležel** Krakov dle zpráv cestovatelů arabských v druhé polovině 10. st. k české říši Boleslavu. Teprve ke konci toho století opanoval jej s celým Malopolskem Boleslav Chrabrý a založil tu okolo r. 1000. biskupství, podřízené arcibiskupství hnězdenskému. Z toho patrně, že již tehdy Krakov byl místem významným, a není pochybnosti, že i kníže se tu často zdržoval. Všechny tyto události jsou dosti mlhavé, ježto — až na některé zmínky v různých kronikách — o založení biskupství krakovského bezpečných dokladů se nezachovalo. R. 1038 vtrhl do Krakova český kníže Břetislav I. a odvezl odtud hojnou kořist. Po smrti Boleslava Chrabrého nastaly v zemi rozbroje. Kněžská hierarchie s biskupem krakovským Stanisiavem v čele postavila se na odpor knížecí moci, jejíž ozbrojenci však v záchvatu zuřivého hněvu zavraždili biskupa Stanislava, načež původcové odboje museli zemi opustiti. Smrt biskupa Stanislava r. 1079 jest důležitou událostí v dějinách Krakova i celé Polsky. Od té doby vlastně počínají dějiny města i hradu. Vladislav Herman (1080—1102) jako by krvavému místu se vyhýbal, přenesl sídlo své i biskupství na Wawel, kde založil biskupskou kathedrálu sv. Václava a kapitolu. Hned v prvních dobách říše Polské měl Krakov vedle Hnězdna důležité postavení a význam jeho rostl stále, zejména od doby Boleslava Křivoústého († 1139), jenž rozdělil říši svou mezi své syny a připoutal

k údělu Krakovskému moc a práva vrchního knížete, čímž Krakov stal se ve skutečnosti již hlavním městem a střediskem říše. V bratrovražedném boji po smrti Boleslava Křivoústého zmocnil se Krakova Boleslav Kadeřavý. Po jeho smrti připadl Krakov Měškovi Velkopolskému, a po odboji obyvatelstva krakovského, jež vedl vévoda krakovský Štěpán s biskupem Getkou, povolán na trůn Kazimír, kníže sandoměřský. Krakovsko a nejvyšší moc zůstala pak Kazimírovi a jeho linii. Po smrti syna Kazimírova, Leška, svářili se o poručnictví nad jeho nezletilým synem Boleslavem V. Konrád Mazovský a Jindřich Vratislavský. Konečně podržel Krakovsko Jindřich, a po něm nastoupil jeho syn Jindřich II.

Neobyčejně důležitý převrat v dějinách Krakova způsobil vpád Tatařů, jenž přinesl Krakovu velikou pohromu. Tataři 11. dubna 1241 města se zmocnili, vypálili je a s okolím vybili. V boji tomto padl Jindřich II., mnoho lidu odvedeno do zajetí. Nedostávalo se rukou k obdělávání polí; jež ležela ladem. Jediným prostředkem k hospodářské záchraně bylo povolání cizích pracovníkův a příliv cizího kapitálu do země. To se stalo kolonizací Němců. Tito v značném počtu stěhovali se do Krakova, když jim slíbeny příznivé podmínky k osazování na základě práva německého. Ke kolonizaci Němců přispěl již Jindřich II. a po něm Boleslav V., jenž po vpádu tatarském zaujal úděl Krakovský a r. 1257 založil v Krakově novou obec na právě magdeburském s obyvatelstvem většinou německým asi na tom místě, kde nyní stojí kostel sv. Vojtěcha a P. Marie na Rynku. Roku 1259 byl Krakov Tatary znovu vypálen až na zámek, jež obhájil kastellán Klimmut. Ale ná-

stupce Boleslavův Lešek II. (1279—1288) opevnil město i hrad, takže r. 1287 odolalo novému vpádu tatarskému.

Týž panovník poskytl Němcům krakovským nové výsady, zvláště osvobození od cla v celé říši. Po smrti Leškově opanoval Krakov po některých bojích Jindřich IV. vratislavský. Zemřel však již r. 1290 a tu strana jeho, v jejíž čele stála vdova po Leškovi Griffina, povolala krále českého Václava II. Václav vypravil r. 1291 do Krakova biskupa Dobeše z Bechyně, načež po roce přitáhl sám a ujal se panství. Krakov pak zůstal pod vládou českou až do jeho smrti r. 1305. Náměstkem královým byl Mikuláš, vévoda Opavský. Po smrti Václavově poddali se měšťané krakovští Ladislavu Lokietkovi, za něhož obdrželo město samosprávu a jiné znamenité podmínky ke svému rozvoji. V té době navázal Krakov čilé obchodní styky s Mazovskem. Klid však nepotrval dlouho. Již r. 1311 vzbouřilo se hýčkané německé obyvatelstvo Krakova za vedení Albertova proti králi. Bylo to jakési hnutí Němců malopolských s rázem národnostním. Než povstání bylo potlačeno. Za Ladislava a ještě více za Kazimíra III. počíná skvělá doba Krakova. Ladislav učinil jej sídelním a korunovačním městem (1320), Kazimír město opevnil, takže čítalo 8 bran a 49 bašt. Vystavěl znovu hrad a obdařil město cennými výsadami, založil dvě nová předměstí Kazimierz, čtvrt židovskou, a Kleparz, soustředil v Krakově správu a soudnictví zřízením nejvyššího apelačního dvora pro Polsko (dosud mohlo jíti odvolání do Magdeburka). R. 1374 založil v Krakově universitu — bez fakulty bohoslovecké — a okrášlil město některými kostely a veřejnými

budovami (mezi nimi proslulá tržnice »Sukiennice«). Měšťané vynikali bohatstvím a nádherou. O lidnatosti Krakova svědčí, že za moru r. 1360 zemřelo na 20.000 lidí. Z vnějších událostí té doby zmínky zasluhuje obležení Krakova českým králem Janem Lucemburským r. 1345.

Rozkvět Krakova trval dále v 15. a 16. st., ač trpěl v 15. st. častými požáry a morem. Hmotně i duševně pozvedl se Krakov za Ladislava Jagiella. Týž s manželkou Jadwigou obnovil roku 1400 universitu krakovskou (po svém založení Kazimírem brzy zanikla), doplnil ji fakultou theologickou a přenesl ji z Kazimierze, kde dříve byla, do vnitřního města. Odtud nazvána byla po obnoviteli svém »Universitou Jagellonskou«. Roku 1465 založena byla v Krakově první tiskárna.

V první polovici 16. st. čítal Krakov přes 80.000 obyvatel. V době té vládli v Krakově výhradně Němci, kteří i číselně měli převahu v obyvatelstvu krakovském. Poláci tvořili na počátku 15. století sotva třetinu obyvatelstva městského a náleželi třídě střední a dělnické. V kostele P. Marie byla v 15. st. jen německá kázání. Přes veškeré úsilí Poláků, aby i kázání v řeči polské byla tu zavedena, prosadila vládnoucí většina německá, že kostel P. Marie zůstal jejich bohoslužbě vyhrazen, a Polákům vykázán nově postavený kostel sv. Barbory. Než přes všechn odpor Němců proud assimilační zasahoval i vrstvy nejvyšší. Již počátkem 16. stol. polština se uplatňuje jak při bohoslužbě a v životě společenském, tak i v úřadech; koncem 16. st. konány již zápisy do městských knih polsky. V té době do-

konává se popoľštění i v nejvyšších vrstvách.

Vedle tohoto momentu národnostního došlo v Polsku, tak jako u nás koncem 15. st. a počátkem 16. st. k stavovským zápasům mezi šlechtou a měšťany. Měštům šlo hlavně o zastoupení na sněmu a možnost nabývatí statky mimo město. Města polská se těchto požadavků nedomohla; pouze pro patricie krakovské učiněna r. 1539 výjimka; následek toho byl, že rodové ti se odcizili zájmům městským.

Ač věk 15. je dobou květu slohu gotického, počíná po velkém požáru r. 1528 vlivem královny Vlašky Bony nabývatí převahy vliv italské renaissance. Čilý ruch stavitelský rozšířen i na okolí města, kde zejména v Łobzówě, Prądniku a Wole stavěny krásné letohrádky. Proud humanismu a reformace dotkl se také Krakova; město stalo se střediskem propagandy protestantské. Třenice náboženské vedly často k výtržnostem; výbuchy vášně obecného lidu proti nekatolíkům a židům nenáležely ani v té době ani později ke zvláštnostem.

Přenesením královského sídla z Krakova do Varšavy r. 1610 počíná úpadek města, ač Krakov zůstal i nadále městem korunovačním. Ještě více přispěly k úpadku Krakova vpády Švédů. Švédský král Karel Gustav r. 1655 dobyl města po měsíčním obležení. Předměstí a část města vypáleny, a měšťané museli zaplatiti velikou válečnou náhradu (100.000 tol.) a po dva roky vydržovati švédskou posádku. Také pohromy živelní a mor často se dostavující přispěly nemálo k úpadku města. Poslední korunovací byla v Krakově 17. ledna 1734 korunovace krále Augusta III.,

kurfiršta saského a jeho manželky Marie Josefy. Za války mezi konfederacemi Radomskou a Barskou obsadili Krakov r. 1768 Rusové. Při prvním dělení Polska r. 1772 zabralo Rakousko předměstí Kazimierz, ač mu připadlo toliko území na pr. bř. Visly. Na protest Poláků je však r. 1776 opět vydalo Polsku.

V březnu r. 1794 vyšlo z Krakova povstání Kościuszkovo, ale hned potom obsadili město Prusové.

V třetím dělení Polska připadl Krakov Rakousku, jež sloučilo dosud samostatná předměstí Kazimierz a Kleparz s Krakovem. R. 1809 muselo však Rakousko postoupiti Krakov velkovévodství varšavskému.

Neshodou velmocí na kongressu vídeňském se stalo, že Krakov s nejbližším okolím stal se republikou.

Leč samostatnost nového útvaru tohoto netrvala dlouho. Když za povstání polského r. 1830 až 1831 část obyvatelstva přidala se k povstalcům, obsadili Rusové Krakov r. 1831, načež ochrannými velmocemi volnost republiky značně byla omezena. Již r. 1836 usilovalo Rusko na sjezdu trojmocí o úplné zrušení republiky, k němuž však nedošlo pro odpor Anglie a Francie. Pro různé nepokoje a pro ochranu, již město poskytovalo polským emigrantům, obsazen znovu Krakov vojskem rakouským (až do r. 1841). Přes to nepřestal býti Krakov, jediné to místo, kde národnost polská tehdy požívala volnosti, střediskem všech revolučních snah polských. Již r. 1846 vypuklo nové povstání, připravované v celé Haliči, na jehož potlačení vyslán sbor rakouského vojska, jež muselo před povstalcí ustoupiti

za Vislu. President Schindler složil úřad, senát se rozprchl, a v Krakově zřízena vláda revoluční. Úspěch ten neměl však dlouhého trvání; povstání v Haliči se nezdařilo. Oddíl rakouského vojska, vedený Benedekem, obsadil město. Dle usnesení ochranných států, přes protesty Anglie a Francie, zabralo pak Rakousko celou republiku a připojilo ji k Haliči. Nová bouře — r. 1848 — byla ještě téhož dne potlačena. R. 1850 strašným požárem lehla téměř polovina města popelem. Od obratu, který nastal v chování se vlády vídeňské k Polákům, zvláště pak od udělení autonomie r. 1866 setřáslo město násilně mu vnucený nátěr německý a i po stránce hospodářské pozvedlo se z úpadku k novému rozkvětu.

Během dalších třiceti let dospěl Krakov tak daleko ve svém rozvoji, že uznán za duchovní středisko Polska. Obrodila se starobylá universita, a založena akademie věd. Pod vedením Jana Matejky, který v Krakově rozvinul svou mocnou tvůrčí působnost, rozkvetla »Škola krásných umění« a proměněna potom v Akademii. Malířstvo polské dosáhlo nebývalé dosud výše, a Krakov stal se jeho hlavním ohniskem, zářícím po celé Polsce. V Krakově rodí se nová velká poesie polská, zosobněná ve »Wesele«. »Renaissance polská«, rozlévající život po vší Polsce, slaví tu své krásné úspěchy. Jmenujeme jen Wyśpiańskiego, Rydla, Przybyszewského a j.

Další významnou událostí v dějinách Krakova jest r. 1908 dokonané připojení k městu celé řady obcí předměstských, a utvoření jedné obce administrativní, t. zv. »velkého Krakova«. Událostí touto, zároveň s počínajícími pracemi na velkém splavném kanálu, který jako nový prostředek

kommunikačně-obchodní přetne Krakov a bude tímí jeden z hlavních svých přístavů, počíná nový list v dějinách někdejšího sídla královského.

Krakovské národní slavnosti.

Krakov má zajímavé národní obyčeje a slavnosti. Sem patří:

»R e k a w k a«, národní pouť, zbytek to starého pohanského kultu vítání probouzejícího se jara; koná se v úterý velikonoční na návrší Krzemionki za Podgórzí, kde dle národního podání odpočívají tělesné ostatky domnělého zakladatele Krakova, vojvody Kraka.

Druhá národní pouť koná se po žních k mohyle Wandině poblíž vesnice Mogiły.

»K o n i k z w i e r z y n i e c k i«, prostonárodně »lal« nebo »lajkonik«, je národní zvyk historického rázu, a koná se v oktávě po Božím Těle. V týž den přichází ze Zwierzyniece rybář přistrojený za Tataara na krakovský Rynk, objíždí jej na dřevěném koni a sbírá dárky.

Také krakovské ovocnářky a ostatní prodavačky na trhu mají svůj zvláštní originální svátek na tučný čtvrtek, který sluje »C a b e r«.

Velice pěknou národní slavností jsou »W i a n k i«, rovněž zbytek z dob pohanských. Slavnost tato, jež koná se v předvečer slunovratu, stala se všeobecnou zábavou národní, a účastní se jí všechny vrstvy obyvatelstva krakovského. Navečer 23. června shromáždí se na březích Visly od Zwierzynce až k Wawelu a na protějším břehu v Dębnikach na tisíce lidí. Na několika místech hrají krakovské kapely národní písně. Počátkem soumraku oživne hladina Visly četnými čluny, o-

z^lobenými květinami, prapory a světly. Mládež s člunů pouští květinové věnce na vodu, jež na jiných člunech opět chytají.

Malebný kolorit krásných krojů krakovského lidu, jichž původní typy čisté dosud se udržely v okolí Krakova, dodává všem národním zábavám a slavnostem nemalého půvabu.

Statný »Krakowiak« švarně vyhlíží ve své červené čtyrhranné, beránkem olemované a pery ozdobené čepici »czapeczka«. Obléká buď soukenný modravý, vzadu rozstřižený kabát »kara-zya« s pozdviženým límcem, buď bez rukávů nebo s rukávy červeným hedvábím vyšívanými, nebo dlouhý bílý plášť »sukmana«. Vysoké boty bývají opatřeny malými ostruhami. Kožený opasek je ověšen lesklými kovovými ozdůbkami.

Půvabné »Krakowianky« bývají často básníky opěvovány. Krásný cop propletený červenými a modrými stužkami splývá jim po zádech. Barevný kabátec, bohatě ozdobený, dosahuje koketně až ke kolenům. Jejich lepá postava spjata je atlasovou šněrovačkou, z níž vyhlédá bílá, červeně vyšívaná košile. Básník Brodziński velebí půvabné Krakowianky v tanci vzletnými verši.

Zajímavý je národní tanec polský z okolí Krakova zv. »Krakowiak«. Při něm předtančící pár zanotuje před hudbou krátkou písničku, zvanou »Krakowiak«, načež vpadnou páry ostatní a, zdánlivě před sebou utíkající, pouštějí se za ním v tanec, při němž tanečníci okovanými podpatky dávají takt. Krakowiak rozšířil se též na Slovensko a v idealisované formě francouzskými mistry tanečními uveden byl na jeviště.

Průvodce městem.

Z hlav. nádraží ulicí Lubicz a Basztowou přijdeme ke zbytkům středověkého opevnění Krakova. V první řadě upoutá pozornost naši rozsáhlá rotunda, ozdobená osmi hrotitými vížkami, zv.

»Rondel« či »Barbarkan«.

jež zbudována byla roku 1498 k obraně a shromažďování městské posádky před výpadem proti obléhajícímu nepříteli. Tato velice cenná, úplně zachovalá a jediná toho druhu v Evropě památka staveb pevnostních z 15. stol. byla druhdy hlubokým a širokým příkopem obehnaná a padacím mostem spojena s blízkou branou Floryańskou. Pusté nyní nádvoří obklíčeno je krytými chodbami, v nichž jsou sbírky středověkého umění válečnického (mimo jiné malá sbírka rytin, vztahující se k opevnění starého Krakova).

Za »Rondelem« nalézá se čtyřhranná

»brána Floryańská«,

jedna ze sedmi bývalých bran pevnostních. Uvnitř brány této nalézá se malý oltářík; na vnější straně proti »Plantum« viděti dávného orla Piastowského. Branou Floryańskou konaly se nejčastěji slavnostní vjezdy do města. Někdejší hradby městské opatřeny byly 40 baštami a obehnány příkopy, do nichž v čase nebezpečí napouštěna byla voda z říčky Rudawy. Jednotlivé bašty a brány hájeny byly různými cechy. Kromě Floryańské brány zachovala se ještě okrouhlá got. bašta při ul. Szpitalne v první pol.

15. st., jiná, rovněž okrouhlá, nedaleko musea Czartoryskich a konečně osmihranná bašta. Mezi oběma posledními baštami nalézala se stará městská zbrojnice, v níž nyní uloženy bohaté sbírky

Musea Czartoryskich.

Počátky krásného tohoto musea spadají do konce 18. století, kdy manželka nížete Adama Czartoryského, generála zemí polských, kněžna z Flemingu, počala sbírat památky starožitné na svém sídle v Puławach, kde vykázáno jim místo v tak zv. svatyni »Sibylly« a v »Domku gotickém«. Po katastrofě, vyvolané revolucí listopadovou, značná část sbírek byla rozptýlena, leč většina jich přece zachráněna a stala se základem dnešního musea, jež náleží k nejkrásnějším tohoto druhu v Evropě. Budova musejní sestává z domu piaristického a z bývalé městské zbrojnice, věnované městem Krakovem.

Museum skládá se ze tří částí: 1. z vlastního musea, 2. bohaté bibliotheky a 3. archivu.

Vlastní museum obsahuje:

1. Památky starověké, středověké i z doby novější a to assyrské, fénické, řecké, etruské, římské a j. národů kulturních, mezi nimiž je mnoho historických památek polských. Jsou tu výrobky ze zlata, bronzu, železa, skla, terracotty, mramoru i látek v počtu téměř 3000 kusů. Perlou této skupiny jest mramorová Venuše z okolí Neapole, náčiní etruské a j. Keramika jest zastoupena velice krásnými výrobky národů asijských i evropských. Vedle čínských, japonských a saských porcelánů viděti tu také polské výrobky z 18. stol., podivuhodné perské fayence,

staré francouzské majoliky, vzácné maursko-španělské mísy, italské vásy a j. Velice vzácné jsou sbírky textilní. Z polských gobelinů vynikají jemností tonů a provedením zvláště dva dekorační kusy se znaky knížat Czartoryských z 18. stol.

2. Starožitnosti egyptské v počtu 160 kusů jsou jedinou toho druhu sbírkou v Polsku a obsahují rukopisy papírusové, sochu boha Totha s hlavou ibisa na trůně, neseném lvy, tkaniny staroegyptské a j. vzácné předměty, pocházející většinou z Luxoru v hor. Egyptě.

3. Zbrojnice, čítající na 7000 kusů, nejceněnější v Polsku, chová zbraně z nejrůznějších dob po většině polského původu. Zvláště pozoruhodné jsou dekorační rytířské štíty ze 16 st. a překrásné postroje koňské. Předměty jsou většinou ze železa, bohatě zlatem a drahými kameny ozdobené.

4. Předhistorické vykopávky v počtu 600 kusů, sestávající z hliněných nádob, kamenných a velice cenných bronzových nástrojů a ozdob.

5. Mincí a medailí je na 4000 kusů, mezi nimiž vedle starých řeckých a římských mincí, jakož i j. národů jest přes polovinu polských.

6. Skupina obrazů a drobnomaleb obsahuje přes 500 čísel. Obrazová galerie tato sestává z děl italských, holandských, francouzských, německých, španělských a polských mistrů. Jsou tu práce Rafaela, Leonarda da Vinci, Giorgona, Holbeina i Rembrandta a mnohých j. vynikajících umělců světového jména.

7. Sbírka rytin čítá na 20.000 čísel. Z prací umělců domácích a cizích (Falk, Hondius, Delabella, Norblin, Płóński) největším počtem zastoupeny jsou práce Chodowieckého (2000 kusů).

8. Kresby čítají okrouhle 2000 kusů, z nichž zvláště pozoruhodné jsou originály Leonarda da Vinci, Correggia a Rembrandta. Zajímavá je sbírka kreseb a akvarelů Kościuszkových.

Biblioteka čítá okolo 100.000 svazků, z nichž třetinu zaujímají díla polská; z těch pak je na 2500 ze 16. stol.

Archiv čítá 5000 kodexů rukopisných, 1200 listin (z nich 4 ze 12. stol., 75 ze 13. stol., 191 ze 14. stol. a ostatní z dob pozdějších) a 5500 rukopisů. Nejstarší listina je bulla papeže Eugena III.

V nejbližším sousedství musea jest

kostel Proměnění Krista s klášteřem Piaristů,

pocházející z polovice 18. stol. s pěknou rokokovou fasádou. V průčelí na balustrádě jest poprsí předního piaristy pol. Stanislava Konarského od Tad. Błotnického. Uvnitř oltářní obrazy několika pol. malířů: Czechowicze, Radwańského, Luszczkiewiczze a j. Pod kostelem rozsáhlá krypta. V ul. Floryańské jest dům Matejkův č. 41., v němž vynikající umělec se narodil, žil a zemřel. Je tu mnoho památek, vztahujících se k osobě umělcově a bohatá sbírka krojů krakovských. Obsáhlá sbírka jeho kreseb a náčrtů zv. »encyklopedie Matejkova«, znázorňuje vývoj umělecké tvorby mistrovy. V ulici svatého Jana, vedoucí na Rynek, je **kostelík svatého Jana s klášteřem řehole Prezentek**. Z původní románské stavby zachovaly se stopy toliko v hrubém zdivu a v apsidě; vnitřek kostela ztratil svůj dávný ráz. V ulici této jsou starobylé domy šlechty polské jako: dům č. 11., bývalý palác Wodzických, č. 15. palác Lubomierskich (býval majetkem kn. Czartoryských a zajímavý dům č. 22., bývalý klášter,

kdež v letech 1830—1838 bývalo divadlo, později reálka a nyní okresní soud. Projdeme ulicí šw. Jana a staneme na hl. náměstí, krakovském, Rynku, srdci a duši Krakova, středisku jeho života. Rynek jest Krakovu tím, čím jest Benátkám náměstí sv. Marka a Florencii Piazza Signorie, převyšujíc je svou malebností. Denně, v hodinách ranních, schází se tu na tržišti zástupy vesničanů z okolí Krakova v pěkných krojích. Zejména krásný je pohled na směsici barev a čilý život s patra některého domu, na př. z kavárny některé. Střed Rynku zaujímá

Sukiennice,

památká středověkého ruchu obchodního. Nádherná budova tato (120 m dl. a 18 m široká), jak název její naznačuje, povstala z krámů, v nichž prodáváno sukno již r. 1257. Krámy soukenické stály ve dvou řadách, tvoříce ulici, již Kazimír Vel. uzavřel postavením dvou průčelných budov, načež Vladislav Jagiello původní krámy s přilehlými budovami v jeden celek spojil. Odtud během času, zejména r. 1555 po velkém požáru různými přestavbami, prováděnými mistry vlašskými Pandrazim a Padovanem povstala charakteristická směs ruz. slohů. Původní got. spodní část ozdobena nahcře ital. attikou z pozdní renaissance, jež plochou střechu zcela zakryla. K dokonalé restauraci došlo teprve r. 1875 na podnět starosty Krakovského dra Dietla. Provedení restaurace svěřeno architektu Tomáši Prylińskému, jenž zbudoval krásné gotické podsíně na podélných stranách, jakož i vstupy do I. patra budovy, snažil se dodat Sukiennici ráz ladného celku architektonického, což se mu znamenitě podařilo. K orna-

mentální výzdobě značnou měrou přispěl mistr Matejko; překrásné hlavice got. sloupů podsíní jsou dílem sochařů Lipińského a Gadomského. Na straně od ul. św. Jana obraz Matky Boží Čen-

Podsíně Sukiennice.

stochovské se znakem Zikmunda Augusta, vedle pak na stěně zv. Syndikowce téměř úplně zničená malba Abrahamowicze, představující vjezd císaře Karla IV. do Krakova. Na straně od ul. Bracke je monogram Kazimíra Vel. Při vstupu od ulice Sienne připevněn na zdi starý rezavý nůž, jímž dle pověsti jeden z bratří, budujících věž kostela P. Marie, druhého ze žárlivosti při práci zavraždil. Přízemí budovy tvoří rozsáhlou tržnici, skládající se z čtyřech krámů. Krámy uvnitř osvětlovány jsou

svícny v podobě kotví. Nedávno ozdobena Sukiennice znaky všech polských měst. Na podsíních nahoře jsou rozsáhlé terasy opatřené gotickou balustradou. Restaurace Sukiennice trvala tři roky a po dokončení odevzdána slavnostně veřejnému užívání u příležitosti oslavy padesátileté literární činnosti J. J. K r a s z e w s k é h o.

V prostranných sálech prvního patra Sukienice je M u s e u m n a r o d o w e. Myšlenka založení útulek pro umění a historické památky polské, vznikla již r. 1870; byla však realizována teprve r. 1879, když Henryk Simieradzki daroval zemi slavný obraz »Pochodně Neronovy«. Po 4 letech na to r. 1883 v době jubilea slavného vítězství u Vídně, otevřeno museum, jemuž vykázány 2 sály v Sukiennici. Během 26 let vzrostlo museum dary, plynoucími z celé Polsky, do imposantních rozměrů a zaujalo netoliko všechny horní sály Sukiennice, ale četné sbírky bylo třeba umístiti v budovách filiálních. Po provedené restauraci Wawelu bude hlavní část sbírek přenesena na Wawel, a sály Sukiennice mají býti ponechány výhradně pro galerii obrazů.

Dnešní museum v Sukiennici obsahuje:

1. S k u p i n u s o u č a s n é h o u m ě n í p o l s k é h o (několik set obrazů a plastik většinou z let 1870—90), v níž nejpřednější místo zauímají arcidíla M a t e j k o v a »Bitva pod Grunwaldem«, »Kościuszko u Raclawic« a Henryka Simieradzského »Pochodně Neronovy« a Jos. Chelmoňského »Čtverko«.

2. P a m á t k y d á v n é h o u m ě n í p o l s k é h o, hlavně z 18. stol. a první pol. 19. st. (Bacciarelli, Czechowicz, Smuglewicz, Lampi, Wojt. Stattler, Rodakowski, Leopolski, Suchodolski a j.)

V sále, zvaném »Langierowka« nalézá se originální cyklus kartonů Artura Grottgera »Litva«.

3. Památky středověkého malířství cechového a středověké plastiky (Madona z Krážlowy).

4. Starožitnosti polské; nejobsáhlejší toto oddělení obsahuje zajímavé a cenné památky cechové a kostelní, zbraně, pásy, tkaniny, nábytek, hodiny a j. (stan z voj. ležení od Vídně).

5. Velice cennou sbírku kamejí a intaglií (400 kusů) z různých dob, od starověku až do novověku (většina po známém sběrateli Schmidtu-Ciążyńském).

6. Sbírkou rytin, čítající na 1000 kusů (hlav. část v museu Czapskich), mezi nimiž bohatá kolekce rytin Jeremiasze Falka, rytiny Chodowieckého a Della Belli.

7. Skromnou sbírku vykopávek.

8. Památky po básníku Mickiewiczi a Kościuszkovi i po jiných proslulých Polácích.

9. Zajímavý oddíl národopisný, založený péčí řed. Kopery a stále doplňovaný.

Na stěnách schodiště zbraně, darované městu Sef. Paszēm (Kościelským).

Sochařské práce v předsíni:

1105 Wacław Szymanowski: Karyatydy. .

1106 Leonard Marconi: Model pomníku Kościuszkova.

1110 Tadeáš Błotnicki: Plast, podobizna Stefana Buszczyńskiego.

1111 Stanisław Lewandowski: Slovan trhající pouta.

1112 Antonie Rozniatowska: Lotos.

- 1116 Wacław Szymanowski: Čikoš.
- 1137 Walery Gądomski: Herodyada.
- 1142 Leon Wyczółkowski: Návrh na pomník Ma-
tejkův.
- 1133 Konstantin Laszczka: Opuštěný.
- 1145 Hakowski: J. Reytan — podle Matejkova
obrazu provedený ve stříbře.

Obrazy ve středním vstupném sále:

- 1031 Józef Chełmoński: Pastýř v poli za bouře.
- 1032 Kazimierz Pochwalski: Podobizna Pawła
Popiela.
- 1033 Todor Axentowicz: Podobizna Wiktora
Oslawského.
- 1034 Wincenc Wodzinowski: Na svoji notě.
- 1035 Alexandr Gierymski: Studie vesničana.
- 1036 týž, Večer na Sekvaně.
- 1037 týž. Studie vesnické dívky.
- 1039 Wilhelm Leopolski: Podobizna sochaře
Brzostowského.
- 1040 týž, Podobizna K. Grocholského.
- 1042 Wacław Szymanowski: Modlitba.
- 1043 Olga Boznańska: Podobizna.
- 1044 Anna Bogdanowiczowa: Vlastní podobizna.
- 1047 Jacek Malczewski: Vlastní podobizna.
- 1048 Wilhelm Leopolski: Podobizna Lucyana Sie-
mieńskiego.
- 1049 Józef Mehoffer: Podobizna panny.
- 1050 Roman Kochanowski: Krajina v zimě.
- 1051 Włodzimierz Tetmajer: Pomlázka.
- 1052 Antonín Piotrowski: Svatba jde.
- 1062 Stanisław Masłowski: Krajina.
- 1088 Klopfer K.: Les.

- 1090 Alexandr Gierymski: Náčrt k obrazu »Anděl Páně«.
- 1092 týž, Vila Borghese.
- 1091 týž, Monte Parioli.
- 1093 týž, Stařenka bdící u mrtvoly.
- 1099 Stanislav Wyspiański: Vlastní podobizna.
- 1101 Jacek Malczewski: Podobizna malíře Koniuszka.
- 1103 Leon Wyczółkowski: Voli.
- 1171 Jan Stanisławski: Bodláčí.
- 1631 A. Chmielowski: Náčrt k obrazu »Pohřeb sebevraha.«
- 2113 L. Wyczółkowski: Les.
- 2114 J. Stanisławski: Větrné mlýny.
- 2115 týž, Step.
- 2116 Olga Boznańska: Vlastní podobizna.
- 2117 Alexandr Augustynowicz: Vlastní podobizna.

Sochařské práce ve vstupním sále:

- 1113 Henryk Glicenstein: Podobizna malíře Hirschenberga.
- 1115 Antonín Pleszowski: Smutek.
- 1125 P. Wojtowicz: Studie.
- 1136 K. Laszczka: Poprsí.
- 1144 Henryk Glicenstein: Podobizna panny d'Annunzio.
- 1139 Antonín Madejski: Podobizna malíře Alexandra Gierymského.

Obrazy v sále Siemiradzského:

- 1046 Leon Wyczółkowski: »Krucifix Hedviky« z katedrally na Wawelu.
- 1047 Antonín Jezierski: Sv. přijímání.

- 1053 Henryk Siemiradzki: Pochodně Neronovy.
- 1054 Fr. Krudowski: Matka Boží bolestná.
- 1055 Pavel Merwart: Mojžíš.
- 1057 Floryan Cynk: Kristus líbající kříž.
- 1060 Stanislav Wyspiański: Kazimír Vel.
- 1094 týž, Sv. Stanislav.
- 1095 týž, Jindřich Pobožný.

Sochařská díla v sále Siemiradz-
kého:

- 1117 Pius Weloński: Tančící nevolník.
- 1118 týž, Gladiator.
- 1119 Tadeáš Barącz: Podobizna Henryka Siemiradzského.
- 1120 Stanislav Lewandowski: Podobizna Artura Grottgera.
- 1121 P. Wojtowicz: Únos Sabine.
- 1122 týž, Nevolník.
- 1123 Theodor Rygier: Medailon Matejky.
- 1124 Zikmund Trembicki: Jan Kochanowski s dcerou Uršulou.
- 1138 A. Madeyski: Štěpán Bathory.

Obrazy v sále Matejkově:

- 1041 Wł. Ciesielski: Silnice ve Fontaneblau.
- 1056 Konstantin Mańkowski: Nejsv. P. Maria.
- 1058 Josef Unierzyski: Snímání s kříže.
- 1059 K. Alchimowicz: Pohřeb Gedymina.
- 1061 Jan Matejko: Děti Matejkovy.
- 1063 týž, Hold pruský.
- 1064 týž Wernyhora (histor. obraz).
- 1065 týž, Kościuszko pod Raclawicemi.
- 1066 týž, Carevič Szjuský na sněmu Varšavském.
- 1067 Josef Chełmoński: Čtverko.

- 1068 Zdislav Suchodolski: Svatá rodina.
- 1069 Roman Kochanowski: Z okolí Krakova.
- 1070 Kozakiewicz: Trh ve Věličce.
- 1071 Petr Stachiewicz: Pohřeb horníka.
- 1072 Josef Brandt: Setkání na mostě.
- 1073 Witold Pruszkowski: Rusalky.
- 1074 Jacek Malczewski: Smrt Elenai.
- 1075 Witold Pruszkowski: Selanka.
- 1076 Alexandr Kotsis: Vlastní podobizna.
- 1077 Max. Gieryski: Výjev ze života cikánů.
- 1078 Wł. Mroczkowski: Mořské oko.
- 1079 Tadeáš Ajdukiewicz: Podobizna Heleny Mo-
drzejewské.
- 1080 Tadeáš Grocholski: Smrt sirotka.
- 1081 Fr. Streit: Tak jde práce, když není mistra
doma.
- 1082 Wład. Bakałowicz: Hostina v době znovu-
zrození.
- 1083 Pantaleon Szyndler: Mladá dívčina v kou-
peli.
- 1084 Henryk Rodakowski: Podobizna generala
Dembińskiego.
- 1085 Ajdukiewicz T.: Podobizna J. Reszkówny.
- 1806 Artur Grottger: Rozloučení a přivítání, dva
výjevy z r. 1863.
- 1087 Mauric Gottlieb: Ahasver.
- 1089 A. Kotsis: Podobizna mladé ženy.
- 1102 M. Gottlieb: Podobizna.
- 2118 Henryk Rodakowski: Kardinál.
- 2119 Henryk Rodakowski: Válka kvočen.
- 2120 Jos. Chełmoński: Venkovský dvorek.
- 2144 Czesław Makowski: Marie Konopnická.

Sochařská díla v sále Matejkově:

- 1109 St. Lewandowski: Podobizna hr. Josefa Orłowského.
- 1114 W. Boryszowski: Poprsí.
- 1126 Pius Wełoński: Sobieský před Vídní.
- 1127 Antonín Madejski: Štěpán Bathory.
- 1128 Theodor Rygier: J. I. Kraszewski.
- 1129 Stanisław Lewandowski: Záporožec.
- 1130 Pius Wełoński: Jan Kochanowski.
- 1131 Marcel Guyski: Adam Mickiewicz.
- 1132 Theodor Rygier: Mikoláš Koperník.
- 1134 Antonín Kurzawa: Návrh na pomník Mickiewiczův.
- 1135 Theodor Rygier: Poprsí.
- 1140 Wacław Szymanowski: Mickiewicz po improvišaci.
- 1141 Pius Wełoński: Liszt.

Obrazy v sále »Langierówka«:

- 237 Jan Matejko: Karton k polychromii v kostele P. Marie v Krakově.
- 1150 Artur Grottger: »Litva«. Prales.
- 1151 týž, »Litva« Znak.
- 1152 týž, »Litva« Přísaha.
- 1153 týž, »Litva« Boj.
- 1154 týž »Litva« Duch.
- 1155 týž, »Litva« Vidění.
- 1156 týž. Hudba.
- 1157 týž, Veselohra.
- 1158 týž. Podobizna rektora Sawiczewského.
- 273 Julius Kossak: Stádo koní (na stepích).
- 1160 týž, Ples v Sukiennici na počest M. Zybkiewicze.
- 1161 týž. Přivítání kor. prince Rudolfa a Stefanie.

- 1162 Julian Fałat: Zálety myslivcovy.
 1163—1170 Petr Stachiewicz: Cyklus legend o Matce Boží.
 1172 Artur Grottger: Podobizna nevěsty umělcevy.
 1174 H. Lipiński: Koník zvěřinecký.
 1540 týž, Tučný čtvrtek, Czabę.

Kresby a akvarely:

V zasklenných skříních vidíme kresby: Jeremiáše Falka, Daniela Chodowieckého, Hondiusa a Štěpána Della Belli; akvarely: J. Kossaka, Wyczółkowského, J. Malczewského, W. Tetmajera, bratří Siemianowských, Petra Michalowského, jakož i mnoha jiných mistrův.

V dalších skříních uloženy jsou kameje a intaglie zakoupené městem Krakovem od Schmidacižyňského.

Největší sál, nalézající se v již. křídle Sukienice, chová díla umění retrospektivního až po r. 1863. Sál tento rozdělen je na tři části: v první nalézají se památky ze 16. a 17. stol., v druhé z 18. stol. a v třetí památky od r. 1800 až 1863.

V tomtéž sále viděti neobvykle malovaný strop z Kóz pocházející z r. 1517, jakož i na stěnách zavěšených sedm záclon, představujících sedm svátostí, pocházejících z kostela P. Marie v Krakově.

Obrazy v sále prostředním:

- 712 Silvestre Ludvík: Podobizna Ludvíka XV.
 715 Tocoué Ludvík: Podobizna Marie Leszczyňské.
 719 Bacciarelli Marcelli: Vlastní podobizna.

- 720 týž, Allegorická podobizna krále Stanislava Augusta Poniatowského.
- 724 týž, Wladislav Jagiello poskytující výsady akademii krakovské.
- 725 týž, Hold pruský na rynku krakovském 10. května r. 1525 (kopie).
- 728 týž, Sobieski před Vídní (kopie).
- 729 Kazimír Wojniakowski: Podobizna Kościuszкова.
- 764 Lampi Jan Křtitel: Podobizna Dzierżbičského.
- 738 Grassi Jos.: Podobizna knížete Josefa Poniatowského.
- 740 Šimon Czechowicz: Sv. Petr, uzdravující chromého.
- 741 týž Kristus, zjevující se apoštolům po svém z mrtvých vstání.
- 742 Smuglewicz Frant.: Bitva pod Chocimem.
- 745 Peszka Jos.: Podobizna Ignáce Dembiňského.
- 748 Brygierski Ant.: Podobizna primasa Michala Poniatowského.
- 753 Gajewski: Podobizna ženy malířovy.
- 755 Lewicki: Podobizna císaře Pawla I.
- 762 Frey Jan Zachariáš: Poprsí Hebe.
- 436 Rodina N. P. M. Střed triptychonu z Olpinu pod Bieczem.
- 437 Sv. Mikuláš se sv. Ondřejem a sv. Kateřinou. Střed tryptychonu z Tymowy (pod Brzeskiem).
- 453 Wacław z Oświęcimia: Smrt mučedníková.
- 912 H. Lipiński: Procesí z kostela sv. Barbory.
- 913 W. Gerson: Lkající apoštolové.
- 772 J. Grassi: Podobizna dámy.
- 962 K. Statler: Makabejští.

970 M. Stachowicz: Přísaha Kościuszkova na rynku krak.

929 F. Fabre: Podobízna p. Skotnické.

Plastika ve středním sále:

997 Marcel Guyski: Anděl smrti.

998 Viktor Brodzki: První šepot lásky.

999 Frant. Wyspiański: Jan Długosz.

1001 Walery Gadomski: Poprsí hr. Artury Potocké.

486 Wít Stwosz: Kristus na kříži.

496 Smrt boháče, relief ze 17. stol.

Nářadí a památné předměty:

633 Dětská postýlka ze 17. stol.

610 Část krabice z dob Jana III.

784 Kolébka Jáchyma Lelewela.

787 Nosítka v slohu Ludvíka XV.

796 Hodiny skříňové z r. 1704.

842 Kamna z r. 1737.

896 Korouhev Adama Billewicza, plukovníka ze Żmudzi, již používáno v bitvách Kościuszkových.

1015 Skříň s oděvy vojsk polských.

Obrazy v sále středním ruském:

148 Sv. Maria Egyptská se sv. Mikolášem a Floryanem. Triptychon s temperovou malbou. Cechová škola polská.

153 Madona se sv. Janem Křtitelem a sv. Janem Evangelistou s křídly oboustranně malovanými z 15. stol.

157 Sv. Anna na dřevě z 15. stol.

Naproti vchodu (280) je Kristus na oslíku,

dřevořezba, pocházející z kostela v Szydłowcu (král. polské); v pozadí (258) viděti ikonu s obrazy kostelními; na cárských vrátech jsou postavy svatých.

151 Madona se sv. Jakubem a Matoušem; triptychon z kostela v Tuchowie.

381 Štola, zhotovená na plyši s vyobrazením 12 apoštolů a čtyř evangelistů, jediná památka uměleckého průmyslu ze 13. stol.

V pobočném sále umístěna je výstava národopisná, otevřená v lednu r. 1904, jež složena je ze sbírek národopisných p. Severina Udzieli, a předmětů darovaných okres. radami měst, dále řady darův soukromých z král. polského, Litvy a Haliče. Jsou tu barevné šněrovačky, pásy, truhly, nože, hračky z Jaworova a j. Sloh zakopanský zastoupen tu pěkným modelem vily »Pod jedlemi« na Kozińcu.

V sále, v němž umístěny jsou památky z doby předhistorické, vidíme nástroje kamenné, hliněné nádoby a j. Nejstarším předmětem je bronzový keltický meč, který vyorán r. 1902 ve Wyciążu.

Zvláštní síň určena pro památky historické. V rozích jsou poprsí Mickiewiczze, Kościuszka a kn. Poniatowského. Jsou tu dále rukopisy Mickiewiczovy, památky po Kościuszkovi, Kraszewském, Lenartowiczovi, Lelewelovi a j. Zvláštní skupinu tvoří předměty, vztahující se k r. 1849 a 1863.

Museum obohaceno nedávno bohatou sbírkou, darovanou pí. Helenou z Dąbczańských-Budzynowskou, jež nalézá se dosud ve Lvově a teprve v nejbližší době bude převezena do Krakova.

Nedaleko Sukiennice stojí zbytek bývalé krásné radnice, zbořené r. 1820, čtyřhranná gotická **Věž radniční** z 15. století s několika dobře zachovalými gotickými kamennými obrubami dveří a oken. Ve věži, k níž přistavena budova pro hlavní stráž, umístěna je prozatím městská chemická laboratoř pro zkoumání potravin. Bývalá budova radniční stávala skoro rovnoběžně ze Sukiennicí a postavena byla ve slohu goticko-renaisančním. Vedle věže zachovaly se též rozsáhlé podzemní síně, táhnoucí se pod Rynkem. V nich čepováno bývalo pivoavidnické a bývalo tu také vězení městské. Před radniční věží přijímali králové polští hold po korunovaci.

Na východní straně Rynku stojí **kostel Panny Marie**, jenž po kathedrále wawelské zaujímá první místo mezi kostely krakovskými. Původně stával na tomto místě chrám dřevěný. Svatyně tato, jedna z nejkrásnějších polských kostelů středověkých, zbudována jest ve slohu gotickém, se zvláštními změnami, t. zv. gotice poviselské. Chrám má 3 lodi, presbytěř, deset kaplí a dvě věže, z nichž vyšší, překrásná »věž« marianská, nejvyšší v Krakově je 81 m. vys. Čtyřboký spodek její přechází nahoře v osmihran a končí originální střechou s osmi věžičkami; vrchol věže opatřen zlacenou korunou z r. 1666. Věž tato zbudována byla v 15. stol. na základě motivu dřevěné gotiky, vlastní některým sev. krajům slovenským, jakož i skandinávským. Druhá věž je nižší. S vyšší věže zaznívá od 1. května do konce září starodávná melodie zv. »hejnalem«. Mezi pátou a šestou hodinou ranní odtrubuje trubač »hejnal«, t. j. pobídku, jaké užívalo vojsko polské. Vnitřek svatyně, náleží k nejkrásnějším v celé Polsce; jest

80 m. dlouhá, 36 m. široká a 45 m. vysoká. Když r. 1889 počato s restaurací kostela, odstraněny barokové přístavky, jimiž svatyně přestavbou provedenou v pol. 18. stol znešvařena. Obnove-

Kostel P. Marie.

nému vnitřku vrácena bývala podoba čisté gotiky; ponechány toliko renaissanční a barokové pomníky a oltáře. Bohatá a ušlechtilá polychromie provedena dle kرتونů mistra Matejky společností krakovských umělců-malířů. Nejzna-

menitější památkou starodávného umění v tomto kostele jest hlavní oltář, triptychon gotický, arcidílo Víta Stwosze provedeny v letech 1477 až 1489. Triptychon tento dá se uzamknouti; v otevřeném v prostředním poli jest řezba, představující výjev Nanebevzetí P. Marie s 12 apoštoly. Šest reliefů na křídlech představuje výjevy z hlavních mariánských svátků v roce.

Ve dvanácti polích viděti výjevy ze života Matky Boží a umučení Kristova. Pod triptychem vystupuje řezba, představující korunování P. Marie; po stranách stojí patronové polští sv. Stanislav a sv. Vojtěch. (O otevření triptycha třeba požádati v sakristii za poplatek 6 K.) Nejzdobnější částí kostela je presbyterium, založené ve 14. st. Mikolášem Wierzynekem; obsahuje pomníky předních měšťanských rodin krakovských jako: Salomonův (domnělé dílo Petra Vischera), Betmana, žup. věličského a rodin Cellarich a Montellupich. Velice pěkný je kamenný chorek, komponovaný mistrem Matejkou, a velice zajímavá bohatě vyřezávaná křesla ve slohu pozdní renaissance, pocházející z konce 16. stol. V hlavní lodi v levo nalézá se krásný renaissanční oltář zv. »Ciborium«, ozdobený medailony alabastrovými a obklíčený balustradou, dílo Jana Maryana Padovana z r. 1555. Oltářní obraz zvěstování P. Marie — je dílo ital. malíře Battoniho. Presbytér v horní části je oddělena od hlavní lodi břevnem, neseným dvěma anděly se znaky Polsky a Litvy, na němž vztyčen je obrovský kříž s ukřižovaným Spasitelem. Lavice pod varhanami jsou umělecké dřevořezby ze 16. a 17. stol. V pravé bočné lodi oltář, z jehož stříbrné půdy, představující Jerusalema, vystupuje velký kamenný krucifix. Dílo toto

značné ceny pochází ze 16. stol. Kostel má dvanáct kaplí s bohatými náhrobky předních krakovských měšťanských rodin (přes 100). Zvláště pozoruhodné jsou dva bronzové náhrobky rodiny Bonarů, náhrobky rodiny Salomonů, Daniela, Kryst. Kochanovského Lesniowolského, Cellarich, Mentelluppich. Nejkrásnější je kaple rodiny Montelluppich, provedená ve slohu renaissančním. Vchod do ní nalézá se vně kostela. Zde jsou náhrobky hrab. rodin Wodzické a Mieroszwowské.

Pokladnice chrámová (otevř. do 12. hod.) obsahuje četné drahocenné památky kostelního nářadí, zvláště bohatá mešní roucha (200 kusů), kalichy gotické, renaissanční a barokové (40), z nichž zvláště vyniká zlatý kalich, darovaný krak. měšťanem Pacoszkou, jakož i mnoho jiných předmětů bohoslužebných (úhrnem na 1000 kusů), z nichž některé jsou veliké ceny umělecké. Vzácné ceny jsou také obrazy malíře J. Kulmbacha (8 kusů). Na vnější zdi kostela nalézá se bronzová deska, práce Pia Weloňského, zasazená na paměť dvěstěletého výročí osvobození Vídně, a obraz na památku odvrácení moru v 18. stol.

V sousedství kostela Maryanského je **kostel svaté Barbory**, původně kaple hřbitovní, založena v l. 1394—1402 ve slohu gotickém. V 18. st. vnitřek tohoto chrámu byl přestavbou tak pozměněn, že nesnadno naléztí stopy bývalé podoby. Jediným zbytkem gotiky jest před průčelím přistavená kaple zv. »Ogrojec« z konce 15. stol. s překrásnou kamennou ornamentikou z doby pozdní gotiky, vynikající dílo Víta Stwosze. Roku 1583 usadil při tomto kostele král Štěpán Bathory Jesuity, kteří se tu udrželi až do r. 1773; od několika let znovu jest kostel jimi spravován.

Ve stěně jednopatrového sousedního domu zazděn je kamenný reliéf gotický »Kristus na hoře Olivetské« z 15. stol. pravděpodobně dílo Víta Stwosze.

Za kostelem sv. Barbory Malý Rynek s několika starobylými domy (ve středu vyniká pěkné průčelí budovy »Arcibratrstva milosrdných«), jež tvoří malebnou skupinu architektonickou. Ze sousední úzké, rovněž starožitné ul. Sienne, rozvírá se pěkný pohled na Glów. Rynek s částí Sukienice a s **pomníkem Mickiewiczovým** (dílo Wlad. Rygiera). Bronzová socha slavného spisovatele stojí na mohutném žulovém podstavci, po stranách na stupních jsou postavy, představující »Národ«, »Poesii«, »Vlastenectví« a »Slávu«. Nedaleko pomníku při ulici Grodzke starobylý **kostelík svatého Vojtěcha**, postavený na místě kde kázával v Krakově biskup pražský sv. Vojtěch. Kostelík tento, původně románský, přestavbami r. 1611. a 1778. značně byl pozměněn a činí nyní dojem barokové kaple. Stopy románského slohu patrný jsou toliko v portálu od ul. Grodzke a jedné okenní obrubě. Je tu několik památek, jako dřevěný krucifix ze 16. stol., obraz sv. Vojtěcha ze 17. stol. a pěkný pacifikal s ostatky sv. Jana Nepomuckého. Na Glów. Rynku řada starobylých domů, z nichž některé zvláštní pozornosti zasluhují. Je to především »Šedý dům« (nárož. v ul. Sienne č. 6), jenž náležel v 15. stol. Zebrzydowskim a později přešel v držení Zborowskich; sídlil v něm r. 1794 Kościuszko a r. 1846 diktator Tysowski. Dům č. 7. (kdysi Montelluppich) nápadný pěknou síní a renaissančním portálem, dům č. 8. zv. »u ještěrek« pěkným gotickým klenutím. V domě č. 9., jenž patřival Bona-

rům, konal se sňatek Marie Mniszchovny s Dimitrijem Samozwańcem. V domě č. 16. hostil Mikoláš Wierzynek panovníky v době svatby vnuč-

Pomník Ad. Mickiewicze.

ky Kazimíra Vel. Dům č. 20. má krásný průjezd s pěknou arkádovou síní barokovou, jež jest dílem holand. architekta Jindřicha van Peene. V domě č. 27. »u beranů« (palác Potockich), před nímž

r. 1539 zavražděn Bartoloměj Berecci, stavitel kaple Zikmundovy na Wawelu, dleli za svého pobytu v Krakově: r. 1701 carevič ruský Alexej Petrovič, r. 1779 kníže Jos. Poniatowský, r. 1810 Bedřich August, král saský a kníže varšavský, r. 1880 císař František Josef I. a r. 1886 následník trůnu, arcikníže Rudolf. V paláci tomto cenná galerie obrazů hlav. školy benátské (Palma Vecchio, Giorgione, Bellini, Bordone, Correggio, Carlo Dolci, Caracci a j.), jakož i holandské a německé a pozoruhodný starobylý nábytek a porcelán. (návštěva se svolením majitele). Č. 34. »Palác Spiský«, nazván po majiteli Šeb. Lubomierském, županu spiském, který jej držel v 16. stol. V letech 1785—1800; umístěno tu první krakovské divadlo. Další dům č. 35. zv. »Krsztofony« patřil Morsztýnům, Kazanowskim, Radziejowskim a na konci 18. st. přebýval tu po 7 let biskup krakovský Kajetan Sołtyk po svém návratu z vyhnanství z Kaluše. Meškávali v něm také král Jan Kazimír, Michal Korybut a Pavel I., tehdejší následník trůnu, pozdější císař ruský, cestující na zapřenou po Evropě r. 1782. V domě č. 45. bydlíval Tadeáš Kościuszko r. 1777. Dům č. 47, v němž nyní nalézá se »Hotel Drážďanský«, býval majetkem patricijských rodin krakovských Salomonův a Bonarův a v 17. stol. přešel ve vlastnictví markraběte velkopolského.

Z Rynku přijdeme ul. Grodzkou, vedoucí k Wawelu na plac W. W. Świątych, kde nalézá se **kostel svatého Františka** s bývalým klášterem Františkánů, založený ve 13. stol. Boleslavem Stydlivým. Chrám tento byl zbudován původně v přechodním slohu z románského do gotického a teprve v 15. stol. obdržel přístavbou presbyteře

nynější podobu. Po vel. požáru r. 1850 obnovený kostel zachoval v presbyteři ráz gotický, v hl. lodi románský. Nejstarší část kostela je románský portik se strany ul. Bracke. Zakladateli chrámu zde pohřbenému zřídila Krakovská akademie vědomostí náhrobek dle vzoru pomníku ze 13. stol. Dále jsou tu starobylé náhrobky Vladislava, knížete kališského s letopočtem 1270 a druhý s vyobrazením mnicha z r. 1494, náhrobek proslulého lékaře dra Šeb. Petryckého († 1616), Petra Kochanowského a z doby novější náhrobky Jana Kochanowského, Vinc. Pola a j.

Vedle hl. lodi nalézá se rozsáhlá kaple, založená Mart. Szyszkowským, biskupem krakovským. V menší kapli po pravé str. hlav. lodi starý obraz Matky Boží Bolestné. V poslední době vyzdobena byla svatyně bohatou polychromií provedenou St. Wyspiańským a Tadeášem Popielem. V křížové chodbě přilehlého kláštera povšimněme si podobizen biskupů krakovských veliké ceny umělecké i historické. V refektáři zrušeného kláštera jest městské **technicko - průmyslové museum**, pro které chystá město novou budovu. Museum založil r. 1868 dr. Adryan Baraniecký a daroval městu. Sbírký musejní (okolo 40.000 předmětů) obsahují ukázky domácího i zahraničního průmyslu, modely strojů a přístrojů, jakož i bohatou sbírku nástrojů a ukázky surových materiálů. Mimo uvedené předměty jsou tu též ukázky uměleckého průmyslu (krajky, vějíře, bronzы a j.) a bohatá knihovna (6000 děl). V poslední době rozšířeno museum sbírkami zoologickými a přístroji fyzikálními a chemickými (otevř. denně od 10—1 hod. a od 3—5 hod.).

V bezprostředním sousedství je budova kra-

kovského **magistrátu**, zvaná »Palác Welkopol-
skich«, jež náležela této rodině od 17. stol. až do
r. 1850. Před magistrátem nalézá se od W. Ga-
domského bronzové poprsí dra. Mik. Zybliek-
wicze, druhého starosty města, jenž získal si ve-
líké zásluhy o rozvoj Krakova. Naproti ko-
stelu františkánskému jest **dominikánský kostel**
svaté Trojice, jedna z nejstarších svatyní kra-
kowských, založená r. 1222 biskupem Iwanem O-
drowąžem, s krásným hlav. oltářem a pěknými
malbami na skle od prof. Hübnera z Drážďan.
Chrám tento byl původně zbudován v témž slohu
jako protější františkánský, ale z cihel, bez užití
kamene. Před požárem r. 1850 bylo tu veliké bo-
hatství a mnoho děl uměleckých. Velice pěkný je
gotický kamenný portál a pěkná renaiss. kaple
sv. Kateřiny. V levé boč. lodi nalézá se u vchodu
bronzová deska na pamět proslulého učitele král.
synů, Filipa Buonacorsiho (Kalimacha † 1496),
práce Víta Stwosze; při hlav. oltáři náhrobek
Leška Černého († 1289). Oltářní obraz v rozsáhlé
kapli P. Marie Růžencové byl prý majetkem sv.
Stanislava Kostky. V kapli při levé boč. lodi pěkný
pomník gen. Jana Skrzyneckého a krásný
obraz ukřižovaného Krista od Jos. Simmlera. Na
sev. str. přiléhá ke kostelu klášter s rozsáhlými
křížovými chodbami, v nichž viděti mnoho ná-
hrobků. Pokladnice chrámová obsahuje pozoru-
hodné památky, zejména stříbrný got. relikviář a
relikviář s hlavou sv. Jacka, dar krále Zikmun-
da II. a j.

V ul. Gredzké řada starobylých domů, z nichž
zvláštní pozornosti zasluhuje dům W i t a S t w o-
s z e (roh ul. Poselské). V téže ul. po levé str.
kostel svatého Petra s krásným portálem z rů-

žového mramoru; hřbitůvek do ulice vystupující uzavřen železným plotem, jehož kamenné pilíře ozdobeny jsou sochami 12 apoštolů, provedenými ital. sochaři Hieronymem a Jiřím Canevesi ze 17. stol. Kostel tento založil Zikmund III. r. 1597 pro Jesuity. Stavbu, jež náleží k nejčelnějším budovám barokovým v Polsce, započal jezuita Jan Marie Bernardona z Komo a dokončil ji Jan Gislénus z Říma. Vnitřní bohatá ornamentika zničena byla požárem r. 1719. Při chrámu, jenž korunován jest překrásnou kopulí, nalézá se devět kaplí s ostatky svatých. Na hlav. oltáři starý obraz Matky Boží, dle pověsti ze Španěl přinesený a po obou stranách dvě menší malby od Czechowicze. Zde viděti dále náhrobek proslulého kazatele polského Petra Skarga († 1612) a velký obraz, představující vítězství Jana Sobieského nad Turky u Chocimi. Naproti kostelu starobylá budova č. 53, založená již na poč. 14. stol., v níž ode dávna nachází se **p r á v n i c k á f a k u l t a** krakovské university. Nedaleko kostela sv. Petra stojí **kostel svatého Ondřeje** se dvěma věžemi, náležející sousednímu klášteru Františkánek, nejstarší z kostelů krakovských, založený r. 1100, jenž jediný podržel zevnitř ráz románský. Kostel tento patřil původně Benediktinům až do r. 1316. Později dostal se nynější řeholi. Poněvadž kostel tento stál za hradbami, byl opevněn, tak že odolal útoku Tatarův r. 1241. V refektáři kláštera řada podobizen ze 17. století (sv. Kunhuty, Grzymislawy, sv. Salomey a jiných). V nejbližším sousedství bývalý **kostel sv. Martina** z 13. století, postoupen byl městem r. 1816 obci protestantské. Jedinou ozdobou jeho jest obraz **Siemiradzkého**, představující »Krista, utišujícího bouři«.

Na konci ulice Grodzké, na úpatí Wawelu stojí **kostelík svatého Jiljí**, založený ke konci 11. stol. Wladislawem Heřmanem. Původní stavba byla románská, ale nezachovalo se z ní ničeho; nynější podoba kostela pochází z 15. stol. Zajímavé jsou obrazy z 15. stol., malované na dřevě.

V pravo z ul. Grodzké vstoupíme na neveliké plac św. Magdaleny a odtud přijdeme do ul. **Kanoniczej** (Kanovnické). Jest to jedna z nejkrásnějších a nejzajímavějších ulic krakovských, jež **podržela ráz středověký**. Nalézá se tu mnoho památek architektonických, většinou z doby přechodu z gotiky do renaissance. V starobylém domě č. 25. »u Matky Boží« přebýval historik Długosz. Za tímto domem »na Plantech« nová gotická budova biskupského semináře.

Z ul. Kanoniczej vstoupíme do ul. Podzamcze a přijdeme k Visle, odkudž otvírá se pěkný pohled na malebně rozloženou ves Dębni. Obejdeme hrad, přijdeme ulicí Bernardińskou ke **kostelu Bernardinů**, jež založil roku 1454 kardinál Zbigniew Oleśnicki. Původní chrám gotický zničen byl skoro úplně za válek švédských, načež přestavbou ztratil svůj ráz. V kostele zachovaly se tři krásné obrazy malované bernardinem Frant Lexyckým († 1668), představující: »Večeři Páně«, »Cestu na Golgotu« a »Ukřižování«. V sakristii gobelíny a cenné památky kostelní (relikviář s ostatky sv. Simeona).

Wawel.

Na Wawel vystoupiti možno buď od ul. Kanoniczej nebo od kostela Bernardinů. Projdeme-li starobylou branou, ocitneme se u vchodu do kathedrály. Kdy povstal první kostel na Wawelu, není známo. Historie uvádí, že Wladislav Heřman

okolo roku 1100 založil na Wawelu **katedrálu ke cti svatého Václava**. Z této prvotní budovy zachovala se krypta románská, v níž nyní nalézá

Katedrála sv. Václava na Wawelu.

se část hrobů královských. Nynější budovu počal stavěti krak. biskup Naukier okolo r. 1320 a dokončil ji Kazimír Vel. Založena byla původně ve slohu gotickém; avšak během času přestavbou a

přistavěním kaplí ztratila původní ráz. Časem svatyně tato značně sešla, takže hrozila docela sesutím. Pustroucí kathedrály ujal se kardinál kníže-biskup Albín Dunajewski a dal provést důkladnou restauraci její architektem S. Odrzywolským. Chrám má 3 věže. Nejvyšší zv. »Hodinovou« založil kardinál Zbigniew Oleśnicki; horní baroková část její ozdobena sochami svatých: Stanislava, Vojtěcha, Zikmunda a Václava, pochází z 18. st. Druhá, nižší věž, zv. »Wikaryjská«, původně románská, ale později v gotickou přestavěná, má t. zv. »stříbrné zvony«. Na sev. stranu vypíná se třetí věž, zv. »Zikmundovská«, již po obnovení vrácena původní podoba. Ve věži této největší zvon Polsky, zv. »Zikmund«, ulitý z dobytých děl r. 1520 a darovaný kr. Zikmundem I. kathedrále. Do svatyně, obklíčené 18 kaplemi, vchází se od západu barokovým portálem. Skládá se ze tří podélných lodí s vystupující presbyteří a lodí příčné, jako většina krakovských kostelů. Hned u vchodu pomník vojv. krakovského Petra Kmity († 1553) a renaissanční desky kanovníků Izdbieńského a Wargawského. Ve středu chrámu krásný náhrobek sv. Stanislava, založ. Zikmundem I. a v nynější podobě zbudovaný r. 1629 biskupem krakovským Martinem Szyszkowským. Nádhernou stříbrnou rakev s anděly, v níž uloženy jsou ostatky svatého, opatřil biskup Petr Gembický r. 1671, poněvadž předešlou, rovněž stříbrnou odvezli Švédové. Rakev tuto provedl Petr z Renneń v Gdansku a ozdobil ji deseti reliefy, představujícími život a zázraky sv. Stanislava. K náhrobku krytému baldachýnem, druží se 4 jiné náhrobky krak. biskupů: Martina Szyszkowského († 1630), Petra Gembického († 1657), Jana Małachowského († 1697) a Kazimira Łubieńského († 1719).

V presbyteři, před stupni hlav. oltáře jsou tři náhrobky, jež patří k nejznamenitějším umělec. památkám v Krakově. Na desce prostředního sarkofágu kard. Bedřicha Jagiellona († 1503), nepochybně dílo Petra Vischera z Norimberka, vidíme, kterak sv. Stanislav odporučuje kard. Bedřicha J. milosti P. Marie. Z obou postranních, připsovaných Vítu Stwoszovi, levý ze 17. st. označuje hrob královny Jadwigy, pravý biskupa Gembického. Trůn královský stával po straně hlav. oltáře, kde nyní nalézá se trůn biskupský. V presbyteři konávaly se korunovace králů polských a jejich pohřební slavnosti. Proslulý obraz Matejkův »Kázání Skarga«, představuje okamžik, kdy nadšený kazatel v této presbyteři káže u přítomnosti krále Zikmunda III. a jeho dvora. Podél bočných lodí nalézá se 18 kaplí, sakristie a pokladnice chrámová.

První kaple, nalézající se po pravé str. od vchodu sv. Kříže, také »Jagiellonská« nebo »Ruská«, zbudována byla r. 1461 Kazimírem Jagiello-nem. Jsou tu vzácné freskové malby ve slohu byzantském (obnovené Jul. Makarewiczem), představující výjevy ze života P. Marie, Krista a chóry andělů a j. Velká malba »Poslední soud« naproti vchodu do kaple, zakrývá pomník bisk. Kajetana Sołtyka. Po pravé straně pomník Kazimíra Jagiellona, překrásné dílo Vita Stwosze z červ. mramoru ve slohu got., v levo pak náhrobek Ladislava Jagiellona. V téže kapli jsou ještě dva oltáře triptycha z konce 14. stol.

Vedle této kaple jest kaple »Růžicová« či hr. Potockich, založená ku konci 14. st. bisk. Petrem Zawiszem z Kurozwęk a r. 1575 přestavěná v re-nais. polským stavitelem Janem Michałowiczem

z Urzędowa na podnět biskupa krak. Filipa Padniewského. Uvnitř pěkný renais. pomník téhož biskupa, dále mistrovské dílo Thorwaldsenova »Žehnající Kristus« z karar. mramoru v živ. vel., dvě poprsí, a to hr. Adama Potockého a jeho matky a ciborium, dar papeže Řehoře XVI. Ozdobou třetí kaple sv. Jana Kant. či knížat Radziwillů ode dávna zv. »Szafranců« je překrásná sklomalba: Matka Boží Ostrobrámská; dole znak rodu Szafranců z 15. st. Druhou zvláštností kaple je bronzový pomník kard. Jiřího Radziwilla († v Římě r. 1600), dílo Pia Welonského. Kaple tato obnovena byla obětavostí kn. Radziwillů nákladem 70.000 K a ozdobena krásně malovaným stropem. Pod kaplí odpočívá proslulý historik a lékař krále Zikmunda I. Matěj z Miechova († 1525).

Čtvrtá kaple Neposkvrněného Početí P. Marie, po zakladateli zv. »Wazův« či »Psalterzystův«. zbudovaná Zikmundem III. na místě bývalé kaple z 13. st. Vnitřek kaple vyložen je černým mramorem a nese náhrobní nápisy Wazův, již pod touto kaplí odpočívají (mimo Vladislava IV. a jeho manželky Cecilie Renaty). Pěkné bronzové dveře dal provést Michalem Weinholdem v GdanSKU r. 1673 biskup krak. Ondřej Trzebický. Mezi oběma posled. kaplemi je pěkný renais. pomník Petra Boratyńskiego, dílo proslulého J. Marie Padovana. Naproti kapli »Psalterzův« v pr. lodi je goticko-renais. sarkofág Vladislava Jagiella z červeného mramoru. Po stranách sarkofágu reliéfy stavů a znaky rodu Jagiellonského. V levé lodi postaven r. 1906 pomník Vlad. Warneńczykovi, jež provedl Ant. Madejský v Římě.

S kaplí Wazův sousedí kaple »Zikmundovská« (Rorantystů) Nanebevz. P. M., pravá perla archi-

tektury, nejkrásnější dílo polské renaissance. Kaple, z kamene a mramoru zbudovaná, bohatě jemnou plastikou vyzdobená, jest dílem ital. mistra Bartol. Berecciho z r. 1518. Vchod do této kaple ozdoben překrásným portálem a uzavřen bronzovou mříží. Uvnitř kaple náhrobky z červ. mramoru s ležícími postavami kr. Zikmunda I. († 1548) a Zikmunda Augusta († 1572), naproti vchodu královny Anny Jagiellovny. V levo, naproti náhrobkům králů, stříbrný oltář s reliefy zakladatele a jeho syna, krásné dílo Michała Bayra z Norimberka, Nad portálem podobizny Zikmunda I., Bony a Anny Jagiellonky. Kasetovaná kopule kaple je pokryta pozlaceným měděným plechem. Na vnější stěně viděti ladně stylisovaného orla Jagiellonského. Naproti vchodu do této kaple nachází se náhrobek královny Hedviky, pořízený nákladem Karla hr. Lanckoroúského, známého milovníka umění. Na podstavci ze žlutého mramoru spočívá sarkofág, na němž leží postava královny z kararského mramoru, oděná řasnatým rouchem a s korunou královskou na hlavě. Autorem překrásného díla jest Ant. Madejský. V nejbližší kapli sv. Jáchyma jest renaiss. pomník biskupa Jana Konarského a rokokový bisk. krak. Felixe Szaniawského. Sousední kaple sv. Jana Křt. zv. též kapli »Zadrika« nebo též »kazatelskou«, uzavřena jest bronzovou mříží. Založena byla na poč. 16. st. Ondřejem Kościelským a obnovena biskupem Jak. Zadrikem, jehož pomník se tu nalézá. Oltářní obraz sv. Jana Křtitele maloval Vojtěch Stattler.

Vedle této kaple jest kaple sv. Ondřeje (Božího Těla) s pěkným renaiss. náhrobkem z červeného mramoru Jana Albrechta († 1501), jež dala zří-

dití matka jeho, královna Alžběta a bratr Zikmund I. na poč. 16. st. Naproti vchodu jest pomník biskupa krak. Jana Choiňského (†1538). Naproti kapli při stěně bočné lodi náhrobek Kazimíra Vel., jedna z nejpěknějších památek katedrály z doby rozkvětu gotiky. Na sarkofagu spočívá postava krále, oděná v korunovační plášť, se žezlem a korunou; nohy opřeny jsou o lva, symbol moci. Nad sarkofágem vznáší se baldachýn na silných sloupech; vše provedeno jest z červeného mramoru. Když prováděna byla r. 1869 restaurace tohoto sarkofágu, učinil mistr Matejko nákres ostatků tak, jak v otevřené rakvi shledány, načež opět rakev slavnostně uzavřena.

V kapli rokokové sv. Jana Evang., založené krak. biskupem Janem Grothem († 1342) a obnovené v 16. a 17. st. Ożarowským a bisk. Ondřejem Załuským, jsou pomníky: bisk. Załuského a Dembiňského, kastelána krakovského († 1584). Pod kaplí odpočívá bisk. Jan Pavel Woronicza, básník a proslulý kazatel, zemř ve Vídni r. 1829.

V bočné lodi, jež obkličuje presbyteř, nalézají se 3 kaple. Kaple »Bathoryho« (též »Ciborium« nebo »Misionářská«), nalézá se v ose hl. lodi za hlav. oltářem. Tato kaple byla spojena chodbou s král. hradem. Dosud zachoval se tu král. trůn z červeného mramoru. Stěny kaple obloženy jsou mramorem. Pomník Štěpána Bathoryho, jež mu zříditi dala manželka jeho Anna Jagiellovna, je práce ital. sochaře Santa Guci ve slohu pozdní renaissance.

V třetí kapli sv. Kateřiny (též zv. »Gamrata« nebo »Grochowského«) je pomník kn. Petra Gamrata, přítele královny Bony, dílo J. M. Padovana. Při zadní straně hlav. oltáře jsou dva pomníky —

z části alabastrové a z části sádrové — Michala Korybuta Wiśniowického a Jana Sobieského. Vystoupíme-li z ochozu, jenž presbyter obkličuje a obě bočné lodi spojuje, spatříme oltář s krucifixem ze 14. stol., s něhož Kristus dle pověsti oslovil prý královnu Jadwigu. Na oltáři stříbrný třmen velkého vezíra, který poslán byl královně polské jako důkaz vítězství nad Turky u Vídně. V levé lodi je bronzový pomník kn. St. Borka, z jehož nadace dosud chudá mládež krakovská dostává podporu zv. »Borkarnem«. Vedle pomníku nachází se jedna z nejvážnějších a nejstarších památek krakovských, skromný pískovcový náhrobek gotický, v němž uloženy tělesné ostatky velkého krále polského Vladislava Lokietka († 1383). Rakev ozdobena jest reliefsy, jež představují truchlící stavy nad úmrtím krále. Baldachýn a mříže dokončeny r. 1903.

Z kaple sv. Kosmy a Damiana zv. »Zebrzydowskich«, zal. ve 14. st., v níž nalézají se pomníky rodiny Zebrzydowských (zvláště proslulého Mikoláše † 1620), vystoupiti možno na věž zv. »Zikmundowskou«. V sousedství této kaple je sakristie a klenotnice chrámová, v níž i po četných loupežích za vpádů nepřátelských zachovalo se mnoho vzácných památek. Nalézá se tu zlatý relikviář s lebkou sv. Stanislava, dar královny Alžběty z r. 1504, got. relikviář s lebkou sv. Floryana, darovaný královnou Žofií. Dále jest tu zajímavý relikviář vých. původu, památka po knížeti Jindřichu Sandomierském, jenž účastnil se druhé výpravy křižácké r. 1154 a ostatky jiných svatých, mezi nimiž i ostatky patrona země české sv. Václava. Velice pozoruhodné jsou umělecké práce starého původu, jako: bisk. infule (sv. Stanislava

z 13. st., bisk. Strzemińskiego z 15. st. a bisk. Lipského ze 17. st.), mešní roucha bohatě zlatem vyšívaná (zvláště zajímavý ornát ze 16. st. s výjevy ze života sv. Stanislava, dar Petra Kmity a j.), jakož i krásné monstrance ze 17. stol. biskupů krakovských, zvláště pak monstrance s částí hřebu, jímž Kristus byl na kříž přibit. Starobylou památkou je skleněný kalich, jehož dle pověsti užívala sv. Hedvika, a zlatý kalich s emailovými cherubíny, umělecká práce z doby Zikmunda III.

Z jiných památek uvádíme ještě: bronzovou sponku, nalezenou v hrobě kr. Boleslava Smělého, starožitný prsten sv. Stanislava, kopí sv. Mořice, dar cís. Otty králi Boleslavu Chrabrému, »zlatou růži« darovanou papežem Klimentem XII. Marii Josefě, manželce krále Augusta III.

Archiv kapitulní obsahuje mnoho pěkných rukopisných knih středověkých s krásnými iniciálkami a drobnomalbami, z nichž nejstarší je »evangelium Emmeramské« z konce 11. st. od cís. Jindřicha V.

Kapli v levé boční lodi sv. Vavřince (Skarszewského) zdobí bronzový náhrobek kanovníka Tomáše Rożnowského († 1520). Z kaple »Szafranců« přenesen sem pěkný pomník Skotnického z karar. mramoru, práce Štěp. Ricciho z Florencie.

V kapli sv. Matěje (»Lipskich«), zbudované nákladem biskupa Ondřeje Lipského († 1631) viděti pomníky zakladatele a kardinála bisk. krak. Jana Alex. Lipského († 1746). Kaple ta, v níž nalézá se obraz sv. Matouše od Czechowicze, patří k nejpečnějším památkám barokovým v Krakově.

Sousední kaple P. Marie Sněžné chová náhro-

bek bisk. krakovského Samuela Maciejowského († 1550).

Gotickou kapli ve spodní části věže »hodinové« obnovil kníže Vlad. Czartoryski. Oltář, krásný slohový triptychon, pochází z oltáře z vesnice Rudawy pod Krzeszowicemi. Na vnější straně této kaple jest zazděna deska na paměť Jana Długosze a j. deska s nápisem »Reprezentacya národu bohaterowi Dąbrowskiemu« (Představitelé národa bohatýru Dąbrowskému); vedle pak je pomník v podobě pyramidy hr. Ankwicze od Pozziho a dále bronzový pomník bisk. Trzebického. Poslední kaple v levo od hl. vchodu sv. Trojice (Tylického) byla zbudována královnou Žofií, čtvrtou manželkou Vladislava Jagiella. Ač původně založena byla ve slohu got., ozdobena byla malbami byzantskými, jako protější kaple sv. Kříže. Při obnově na poč. 19. st. ztratila ráz gotický. Při další restauraci obdržela strukturu odpovídající polychromii od Włod. Tetmajera. V kapli této nalézá se náhrobek královny Žofie, zřízený r. 1902, pomník bisk. Petra Tylického († 1616), pomník hr. Wąsowiczowé; je tu také socha Vladimíra Potockého od Thorwaldsena. Vedle vchodu do kaple zazděná deska hlásá, že tu uloženo srdce Klementiny z Taňských Hofimanové.

Po prohlídce chrámu zbývá nám ještě navštívit **hrobky královské, nejvzácnější památky národa na Wawelu**, jež Ambrož Grabowski, jeden z předních badatelů Krakova, rád nazýval »Quies Heroum« — »Odpočinek bohatýrů«. Jest to několik podzemních síní románských, do nichž vchází se dveřmi, zapadajícími do dlažby chrámové, naproti kapli sv. Kříže. Tímto vchodem sestoupíme po schodech do podzemí a

vstoupíme do první krypty sv. Leonarda, založené nepochybně současně s katedrálou. Křížová klenba spočívá na osmi nevysokých sloupech s kostkovými hlavicemi románskými. V témž slohu provedeny jsou i pilíře při stěnách. V apsidě krypty nachází se oltář provedený dle návrhu franc. arch. Viollet le Duc'.

Povšimnutí zasluhují: kříž, jehož užíváno bylo při církevních průvodech, dar kard. Ledóchowského, a lampa, podobná koruně Boleslava Chrabrého. Zde nalézají se sarkofágy s ostatky Kościuszky, kn. Jos. Poniatowského, královny Marie Kazimíry a jejího manžela Jana III. Sobiéského a krále Michala Wiśnioweckého; naproti těmto jsou kovové rakve Wladislava IV. a jeho manželky Cecilie Renaty a dvou jejich dětí. Tělesné ostatky slavného vítěze nad Turkem u Chocimi a před Vídní, jakož i jeho nejdražší »Maryšky« přeneseny na Wawel teprve r. 1733. Kamenný sarkofág tomuto slav. králi zbudoval Stanislav August, královnin pak pořízen r. 1840. Ostatky národní hrdiny Kościuszky přeneseny do země r. 1818 a uloženy do sarkofágu zhotoveného od krakovského sochaře Filippiho dle návrhu architekta Laučiho. Sarkofág nezapomenutelného vůdce v bitvě u Lipska, kn. Jos. Poniatowského zříditi dala jeho sestra hr. Marie Tyszkiewiczová, provedl jej roku 1830 Ferd. Kuhn. Sarkofág, v němž uložena rakev s ostatky krále Michala, věnoval císař František Josef I.

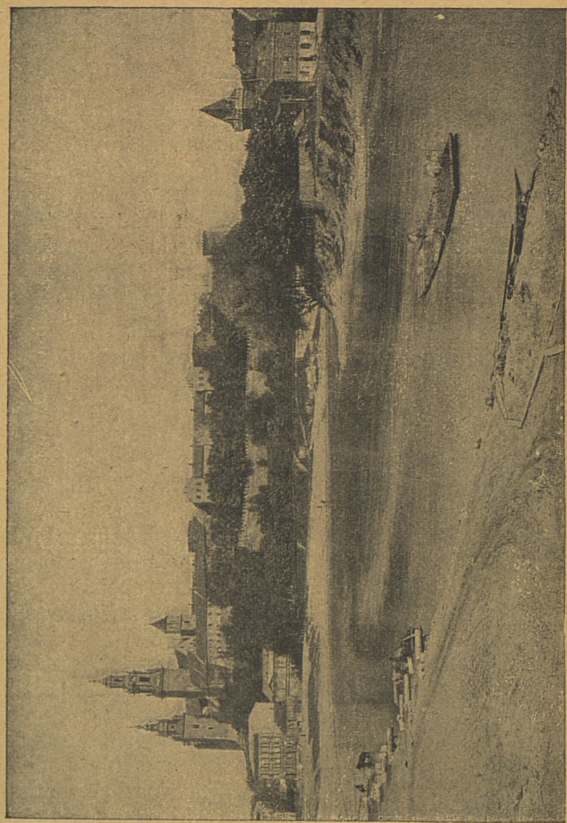
V dalších podzemních síních jsou barokové rakve Zigmunda III. a jeho dvou manželék, arcikněžen rak. Anny a Konstantiny, jakož i rakev králeviče Alexandra Karla. Ve zvláštní podzemní síni nalézá se cínová rakev Štěpána Bathoryho, pozoru-

hodná charakteristickým vyobrazením krále. V kryptě pod kaplí Wazůw stojí barokový náhrobek Jana Kazimíra a pěkné renais. rakve Zikmunda Augusta a jeho sestry Anny Jagiellovny. Zde dřímou věčný sen královny Barbora Zápolská, chof Zikmunda I. a Marie Ludvíka, manželka dvou bratrů Wladislawa IV. a Jana Kazimíra. V kryptě pod kaplí Zikmundovou, jež osvětlována jest lampou v podobě koruny Kazimírový, nalézá se náhrobek Zikmunda I.

Do krypty, v níž odpočívají ostatky největšího básníka polského Adama Mickiewicze, uložené tam 4. července 1890, vchází se dveřmi, jež dříve uzavíraly kapli Lipskich. Ozdobou náhrobku je kamenný luk s vavřínovými listy a nad ním jsou tři štíty se znaky Polsky, Litvy a Rusi. Na sarkofágu kamenném od strany oltáře nalézá se medailon básníka, práce Lewandowského. Vedle krypty umístěna je na stěně stříbrná deska, představující »Sobieského před Vídní«, již provedl dle obrazu Matejkova kovo-tepec Hakowski.

Opouštíme katedrálu, abychom navštívili **královský zámek** »Polskou akropoli«, svědka dávné slávy polské.

Na místě, kde nynější zámek se rozkládá, stával v dávných dobách hrad dřevěný, obehnaný valy a příkopy, nad nimiž vypínaly se hrubé dřevěné hradby. Tvrz byla dosti silna, aby odolala útokům nepřátelským (1241 Tataři a 1246 Konrad Mazowský), Boleslav Stydlivý a Václav II. značně opevnění sesílili. Z opevnění toho ničeho se nezachovalo. Teprve Łokietek a Kazimír Vel. zbudovali hrad zděný, obklíčivše jej hradbami a baštami. I z této stavby zachovaly se toliko některé zdi

Wawel.

a jedna klenutá přízemní síň gotická, podepřená mohutným sloupem, na němž čteme nápis »Kazy-mir«. Dle pověsti zemřel tu Kazimír Vel. Wlady-slaw Jagiello s manželkou Jadwigou rozšířil zá-mek, a opatřil jej novými obrannými baštami; z té doby pochází originelní komnata, v podobě neveliké bašty, jež sloužila prý královně Jadvi-ze za ložnici. V ní nejraději prý se zdržoval krá-lovnin pravnuk Zikmund August za svého pobytu v Krakově. Z bašt zbudovaných králi z rodu Ja-giellonů zachovaly se: »Senatorská«, »Sandomír-ská« a »Zlodějská« a sloužily nepochybně za vě-zení. Nedaleko bašty zv. »Lubranka« sít byl Sa-muel Zborowský.

Zámek v nynější renaiss. podobě vystavěl vlašský stavitel Frant. della Lore na počátku 16. stol. za Zikmunda I. a stavbu dokončil Bart. Berecci, obkličiv nádvoří krásnými sloupovými chod-bami. Po zhoubných požárech v letech 1549 a 1595 dal hrad obnoviti Zikmund III. Když královské sídlo přeneseno z Krakova do Varšavy roku 1610, poklesl význam Wa-welského zámku; požáry pak a vpády Švédů pro-měněn téměř v trosky. V tomto ubohém stavu setrvala bývalá královská residence až do konce 18. st. Teprve Stanislav August pokusil se zámek obnoviti a stejné pokusy učiněny i v době svobod-né republiky krakovské; leč neprovedeno ničeho, neboť již r. 1846 Krakov i s hradem obsazen voj-skem rakouským, a myšlenka předních vlastenců polských, vrátiti hradu překrásnou prvotní podobu, oddálena na dlouhá léta. Zámek sice opraven, ale jen do té míry, aby tam umístěna býti mohla vojen-ská posádka. Opravena střecha a krásné, nádvoří obkličující sloupové chodby zazděny, ježto by tlak

obnovené střechy nebyly snesly. Rozsáhlé komnaty rozděleny příčkami v menší síně a bývalé sídlo královské, jedna z nejkrásnějších budov sev.-vých. Evropy, přeměněno ve voj. kasárna, jimiž zůstalo po půl století.

Dle starých popisů a zachovaných částí možno si představit, s jakým přepychem a uměním bylo sídlo královské ozdobeno. Zmínky týkají se především bývalé »síně sněmovní«, jejíž strop ozdoben byl 196 kasetami, s bohatými řezbami ze dřeva, dále »komnaty stříbrné« s pěknou klenbou. Krásné byly též »sál orlový« či »soudní«, »komnata skleněná« a »taneční sál« a j. Celá ta sláva a nádhera zanikla, ano i klid osířelých komnat královských porušen povykem života kasárnického. R. 1880 za pobytu cís. Františka Josefa I. v Krakově, zasvitla naděje, že Wawel bude povznesen ze svého úpadku. Na prosbu, přednesenou deputací obyvatelstva celé země, vedenou maršálkem hr. Ludv. Wodzickým, slíbil císař provedení restaurace zámku. Architekt Pryliński pověřen zemským výborem vypracováním plánů restauračních. Leč záležitost zvolna se brala k žádoucímu uskutečnění, ježto správa vojenská různými úředními formalitami stěžovala provedení restaurace. Teprve po 26 letech, r. 1906, kdy země uvolila se v náhradu za postoupení hradu postaviti nákladem milionovým nová kasárna, přistoupeno konečně k dokonalé restauraci historických částí budov wawelských. Provádění opravných prací řídí zvláštní komitét, potvrzený císařem a skládající se z osob úředních, umělců a znalců umění; obnovení svěřeno staviteli Zikmundu Hendlovi. K uhrazení nákladu schválil zemský sněm roč. dotaci 200.000 K. Značným obnosem přispěl též panovník ze své soukromé pokladny.

Práce opravné započaly odstraněním všelikých změn, které v budovách provedla voj. správa při úpravě zámku v kasárna. Odkryty mnohé cenné ozdoby architektonické. Tím způsobem uvedena stavba do hrubého stavu, načež přistoupeno k restauraci t. zv. »slepého« křídla hradního. Práce v této části ukončena na jaře r. 1909 a toliko lešení zakrývá ještě obnovené křídlo. Restaurovaná část obdržela novou konstrukci střechy a pokryta barevnými polévanými taškami, zhotovenými dle nalezených zbytků. Přečíslování sloupů, obkličující chodby v přízemí i v obou patrech, uvolněno odstraněním vyplňujícího zdiva a nádherné arkády, opatřené balustradou, zaskvěly se v plné kráse, kterou okouzlovaly hosty dvora královského. Úplná restaurace, zvláště úprava vnitřku, potrvá ještě několik roků. Obnovený zámek v zásadě určen za sídlo panovníka a v části rozsáhlých komnat mají býti umístěny sbírky muzea národního ze Sukiennice. Na rozsáhlém prostranství před katedrálou stávaly před časy kostely sv. Jiří a sv. Michala a palác Zebrzydowskich a j. budovy, v nichž našla útočiště vojenská nemocnice. I tato část bude upravena a celku přizpůsobena. Nedaleko bašty Tenczyńskich nalézá se »dračí jáma«, v níž dle pověsti zdržoval se drak, jež zabil Krak. Vchod do této jeskyně, jež nepochybně sloužila již v dobách předhistorických za podzemní obrannou skrýši, zavřen jest železnými dveřmi. Po levé str. při východu z hradu naproti katedrále nalézá se Zik. Hendlem obnovená pěkná budova zv. »Vikářství«, v níž nyní umístěno **museum diecesní**, obsahující cenné památky kostelního umění.

Vyjdeme-li západní branou z hradu, otevře

se nám pěkný pohled na Vislu, obtékající úpatí Wawelu, na mohylu Kościuszkovu a Bielany. Na levo rozkládá se Stradom a Kazimierz a za nimi spatříme návrší Krzemionky s mohylou Krakovou, na pravém bř. Visly pak město Podgórz. Sestoupivše s vrchu wawelského ke kostelu Bernardinů, octneme se v ul. Stradomské, kde je **kostel Misionářů »Obrácení sv. Pavla«** z první pol. 17. stol., založ. světicím bisk. Michalem Szembekem, s pěkným, ale nedokončeným průčelím z tesaného kamene. Uvnitř nalézá se nástěnná malba prof. Jabłońskiego, dále oltářní obrazy Tadeáše Konicze. V sousedním klášteře chová se nejzdařilejší podobizna Štěpána Bathoryho z r. 1583 od Martina Köllera z Vratislavi. Z ul. Stradomské vstoupíme do ul. Dietlowské, kterou přijdeme opět k Visle, na jejímž nábřeží stojí starobylý **kostel sv. Stanislava na Skalce**, kde zabit byl r. 1079 Stanisław Szczepanowski, biskup krakovský, Boleslavem Smělým. Původní chrám románský býval nepochybně prvním sídlem kathedrály krakovské. Přestavbami v různých dobách nabyla svatyně podoby barokové. V levé lodi na zdi jsou stopy krve sv. Stanislawa a kus dřeva, jímž prý byl zabit. Oltářní obraz jest od Tadeáše Konicze. Pod kostelem je hrobka vynikajících mužů polských, k jejímuž zřízení dal podnět profesor university Jagiel. dr. Jos. Łepkowski roku 1876. Pohřbeni tu: Jan Długosz, Vinc. Pol, Lucian Siemiński, Jos. Ig. Kraszewski, Theofil Lenartowicz, Adam Asnyk, Henryk Siemiradzki a St. Wyspiański. Vedle kostela nalézá se rybníček, obklíčený balustradou, jehož vodě prisuzována léčivá moc v jistých nemocech.

Nedaleko tohoto kostela v ul. Skałeczne stojí

jeden z nejpěknějších gotických chrámů krakovských **kostel sv. Kateřiny s klášteřem Augustiniánů**, zal. Kazimírem Vel. r. 1342. Chrám tento postižen byl častými pohromami. R. 1442 zničil jej požár a již roku následujícího zemětřesením sřítla se původní klenba, jež obnovena teprve r. 1505. R. 1534 rozvodněnou Vislou sbořeny pilíře a zhoubný požár r. 1556 zničil celý vnitřek kostela i kláštera. Zemětřesením r. 1776 poškozen kostel do té míry, že s ohledem na bezpečnost musil býti uzavřen, ježto schudlí mniši neměli prostředků na jeho opravu. Až do r. 1809 sloužil kostel za vojenské skladiště. Teprve r. 1833 přikročeno k obnovení chrámu za pomoci města a dobrovolných sbírek. Přes veškeré katastrofy zachoval si zevnějšek kostela svůj původní sloh gotický. Nejpěknější ozdobou je gotický chór od sev. str. nad vchodem, zřízený nákladem Zbigniewa Olešnického. Ze zachovaných památek uvnitř pozoruhodné jsou: 15 obrazů s výjevy umučení Kristova z 15. st. a z téže doby krásný koberec francouzské výroby, jehož druhou polovinu má rakouské museum ve Vídni. Krásný barokový oltář pochází se 17. stol. Nalézá se tu také jeden z nejpěknějších nástěnných pomníků náhrobních v Krakově, Vavř. Spytky Jordana, kastelána krak. († 1568) a jeho rodiny. Triptychon v levé lodi s vyobrazením sv. Jana ve stř. poli obnoven byl nákladem hr. Karla Lanckoroňského. V kostele odpočívá tělo bl. Izaiáše Bonera († 1456). Zmínky zasluhují i rozsáhlé křížové chodby klášterní. U vchodu do sakristie s charakteristickou klenbou gotickou, podepřenou jediným sloupem, spatříme na svornících vytesané litery KA-ZY-MI-RUS, svědčící, kdo byl zakladatelem kostela. Zvlášt-

ností tohoto kostela jest, že slouží netoliko mni-
chům, ale i jeptiškám řehole svatého Augustina,
které tu usadil provinciál řádu kn. Szymon
Mniszek se svolením Štěpána Bathoryho. Klá-
šter ženský stojí na druhé straně ul. Ska-
leczej a je spojen s chrámem klenutým pře-
chodem.

Skoro na konci ul. Krakowské nalézá se **ko-
stelík sv. Trojice** z konce 18. stol., patřící řeholi
Bonifratrů, kteří tu zřídili nemocnici. Cizinci mí-
jeným kostelem je **kostel Božího Těla** v ul. téhož
jména, obklíčený zdí, při němž je klášter řehole
kanovníků Lateránských, usazených tu r. 1406
Wladislawem Jagiellem. Průčelí kostela ozdobeno
jest pěkným, z kamene tesaným štítem. Středově-
ká věž, r. 1556 přestavěná, obdržela r. 1635 baro-
kovou střechu; v přízemí věže je kaple. Velice
krásnou ozdobou kostela je dřevěný, bohatě vyře-
závaný, pozlacený **barokový hl. oltář**. Je-
ště krásnější jsou však velké stolice kanovníků
a křeslo opata, jejichž zadní stěny ozdobeny jsou
řezbami, představujícími výjevy ze života sv. Au-
gustina, jež opatřil svým nákladem opat kláštera
Liberiusz Kłoczyński v 17. st. Pozoruhodné jsou
dále: obraz na hl. oltáři, jakož i ostatní oltářní ob-
razy a zvláště kamenný renaiss. oltář se skulptu-
rami; v rakvi jsou ostatky bl. Stanislawy Kazi-
mierczyka. V pr. boč. lodi jest krásný renaiss.
pomník Augustina Kotfice. Zajímavá je též sakri-
stie a pokladnice chrámová. Na pr. bř. Visly za
Podgorzí na Krzemionkách nalézá se na blízku
mohyly Krakovy **kostelík sv. Benedikta**.

Vedle uvedených kostelů zasluhují smínky tři
synagogy v Kazimierzi. Jest to především v ul.
Szeroke t. zv. »**Stará synagoga**« ze 14. stol.,

přestavěna Gucim v 16. st., dále v ul. Izaka je **»Synagoga Izakova«**, zbudovaná r. 1644 a konečně synagoga pokrokové obce židovské. V ul. Koletek nalézá se budova **»Tovaryšstva dobročinnosti«** s přistavenou originelní kaplí. V prostřed nám. Wolnica (starém rynku Kazimierzském) stojí budova, ozdobená vysokou attikou; jest to **stará radnice města Kazimierze**, pocházející z dob Zikmunda I.

Zpáteční cestu z Kazimierze volíme ul. Krakowskou, která přechází v ul. Stradomskou a hranicemi obou prochází příčná ul. Dietlowa, jejímž středem táhne se úzký sad. Ulice tato, založená na místě zasypaného řečiště »staré Visly« pojmenována na paměť zasloužilého starosty krakovského dra Dietla. Z ul. Stradomské vejdemo v pravo do ul. św. Gertrudy, jež vroubena je rozkošnými »Planty«. Budovy po pr. straně jsou většinou činžovní domy bez jakékoliv slohové zvláštnosti. Za to však levá strana »Plant« honosí se zajímavými průčelími středověkých budov. Je to především **klášter Bernardinek s kostelem sv. Josefa**, založ. bisk. Jak. Zadrikem v prv. pol. 17. stol. na místě bývalého paláce Koniecpolskich. Po pr. straně »Plant«, kde sbíhají se ul. Starowiślna a Wielopole, je pěkná budova **hlavní pošty**, a vedle ní budova hasičské strážnice ve slohu pseudogotickém. Naproti vyhlédají ze zeleně »Plant« zdi **kláštera Dominikánek s kostelem P. Marie Sněžné**. V budově zachovaly se některé stopy gotického slohu, jako klenby a kamenné obruby dveří a okenní. Kostel sám je barokový. Od kláštera Dominikánského táhne se jedna z nejzajímavějších starých ulic krakovských, ul. Mikołajska, vedoucí na Rynek, s četnými starobylými domy, větši-

nou z 15. a 16. stol., z nichž zvláště vyniká dům zv. »Prelátství« (roh ul. Szpitalnej) ozdobený pěknou attikou. V prodloužení ul. Mikołajske na vých. jest ul. Kopernika, v níž nalézají se čtyři kostely: sv. Mikoláše, kostel bosých Karmelitánek, kostelík Jesuitů a kostel zem. nemocnice sv. Lazara; je tu dále rozsáhlý ústav universitní, astronomická observatoř a botanická zahrada. První z uvedených kostelů, **sv. Mikoláše**, jedna z nejstarších nadací krakovských, patřil původně Benediktinům z Týnce, kteří patronátní právo kostela postoupili na poč. 15. st. universitě krak. Nynější barokový chrám chová některé staré památky, jako got. dveře sakristie, bronzovou křtitelnicí, triptychon, dílo cechu krakovských malířů z 15. stol. a na hřbitově kamenný pranýř. Rozsáhlou budovu kláštera jezuitského zakrývá z předu nepatrný domek a kostelík, spíše kaple, na jehož místě projektován nádherný chrám dle plánů Fr. Mączyńskiego. Barok. **kostel sv. Lazara**, vlastně Neposkvr. Poč. P. Marie, založen r. 1634.

Klášter přísné řehole bosých Karmelitánek s **kostelem sv. Teresie** založil Jan Szembek, král. kancléř r. 1719 ve slohu pozdního baroku. Na sousedním náměstíčku, kde stávala nábož. obec Ariánů, pochován byl ruský plukovník Panin, zastřelený pod hradbami krakovskými za konfederace Barské r. 1786 prýmkářem krak. Martinem Oraciewiczem. Ostatky Panina a několika rus. vojáků i s nevelikým kamenným křížem dala ruská vláda převésti do Petrohradu r. 1889.

Ústavy universitní umístěny jsou v několika budovách, jež svým zevnějškem vyhovují všem požadavkům aestnetickým, ale i vnitřní jich zařízení odpovídá všem novodobým požadavkům vě-

dy. Jsou to: stará klinika (č. 3.—7. v ul. Koperníkově), ústav anatomický spolu s museem (č. 12.), nová klinika (č. 48.), klinika chirurgická (č. 40.) a astronomická observatoř, jejíž budova přestavěna r. 1838 dle plánů Radwańského, vyniká pěknou façadou od str. zahrady botanické.

Zemská nemocnice sv. Lazara v ul. Koperníkově umístěna je jednak v budovách bývalého kláštera Karmelitánu bosých, jednak v nově zbudovaných pavilonech, za nimiž se rozkládá rozsáhlý park. Zajdeme-li při návratu svém ul. Koperníkovou do příčné ul. Radziwiłłowské, spatříme tu nevelikou, ale pěknou budovu »**Towarzysztwa lékařského**«, jejíž zvláště pěkný vnitřek je vynikající dílo umění dekorativního St. Wyspiańského. Z ul. Radziwiłłowské ul. Pańskou vystoupíme opět na »Planty«, z jejichž svěží zeleně vyhlédá **kostel sv. Kříže** pěkných gotických forem. Původní svatyně románská, zal. biskupem Fulkonem (Pełkəm) ve 12. st. přestavěna byla ve 14. stol. v gotickou. Při chrámě tomto býval do r. 1788 klášter mnichů »de Saxia«, zv. též »Bratři sv. Ducha« nebo všeobecně »Ducháci«. Klenba chrámová spočívá na jediném pilíři v prostřed lodí. Z vnitřních památek kostela zajímavá jest velká bronzová křtitelnice s reliefy od Jana Tredentala (1420), jakož i stará štola, bohatě zlatem vyšívaná, ze 16. st. (Kostelník v ul. sv. Kříže č. 23.) S kostelem sousedí nádherná budova **Městského divadla**, postavená dle plánu prof. architekta Jana Zawiejského v l. 1891—1893 nákladem města Krakova (1,400.000 K). Budova provedena je ve slohu pozdní renaissance s užitím zvláštních architektonických motivů, jaké spatřujeme na některých monumentálních stavbách kra-

kovských ze 16. a 17. st. Vnějšík divadla proveden je většinou z kamene a bohatě vyzdoben skulpturami Tadeáše Błotnického, Mečislava Zawiejského a j. Průčelí ozdobeno je 2 allegor. sku-

Městské divadlo.

pinami sochařů Błotnického a Dauna, z nichž jedna představuje Poesii, Drama a Veselohru, druhá pak Hudbu, Operu a Operetu. Na hl. římse foyeru vidíme dvě sochy v polském národním kroji. Schodiště, v němž umístěno je poprsí Kruzera (přispěl značným obnosem ke stavbě divadla), jest bohatě vyzdobeno; foyer v I. patře vyniká

malebnou dekorací Ant. Tucha. Hlediště, jež pojme 1000 diváků, ozdobeno je jednoduchou ornamentikou. Hlavní ozdobou pak jest nádherná opona, provedená Hen. Siemiradzkým; jest to vlastně velký obraz (100 m²), znamenité ceny umělecké. Před divadlem je **pomník Alex. Fredra**: na nevysokém žulovém podstavci spočívá mramorové poprsí v nadživotní velikosti, provedené od Cypr. Godebského. V ul. Szpitalnej, vedoucí od divadla na Rynek, nalézá se **budova Městské spořitelny a barokový kostel sv. Tomáše**, pocházející z poč. 17. stol., při němž jest klášter řeholnic sv. Ducha, zv. »Duchačkami«. V ul. Sławkowskej, vycházející ze sev. rohu Rynku, jest budova »**Akademie nauk**«, jež postavena v letech 1857—1864 tehdejším »Towarzysztwem naukowym« dle plánů archit. Filipa Pokutyńského. V předsíni umístěna je mramorová socha Koperníka od Wal. Gadomského. Protější **kostel sv. Marka** založil r. 1257 Boleslav Stydlivý pro mnichy Cezarysty, kteří dle patrona kostela zv. »Markové«. Nynější budova, pocházející z 15. st., zachovala zevnitř původní gotický ráz, kdežto uvnitř podlehlá změnám, mimo řezby na hl. oltáři z 15. st. V levo od hl. oltáře nalézá se renaiss. pomník bl. Michala Gedrojcia († 1485), člena řádu. V levé lodi nalézá se obraz ukřižovaného Krista od Lukaszce Porębowicze z r. 1618. Sousední klášter po odchodu mnichů stal se útlukem vysloužilých kněží.

Na sev. od vnitřního města (Środmieście) rozkládá se V. čtvrt sv. Kleparz, jež druhdy tvořila samostatnou obec zv. také Florencie. Na »Plantach« mezi branou Floryańskou a ul. Sławkowskou, naproti museu Czartoryskich, zřízen

jest rybníček, na jehož břehu zvedá se socha »Bojan« od Weloňského. Od brány Floryaňské táhne se dlouhá ul. Warszawska, jež při svém počátku tvoří náměstí Matejkovo. Nároží tohoto nám. a ul. Basztowé tvoří budova »**Akademie krásných umění**« (založena roku 1818, z níž za vedení Matejkova vyšla řada znamenitých umělců; dnes patří k nejslavnějším ústavům uměleckým v Evropě), jež postavena byla dle plánů Moraszewského r. 1878. Na tomto náměstí nalézá se také budova »**Ředitelství stát. drah**«, pozoruhodná spíše rozsáhlostí než architekturou. Nároží ul. Warszawské a ul. Kurniki tvoří velice starý **kostel sv. Floryana**, pocházející již z 12. st. Leč z této původní stavby se téměř ničeho nezachovalo. Na místě prvotního románského kostela, který již v 15. st. zničen požárem, vystavěn gotický, avšak i ten zničen byl Švédy, načež v 17. st. zbudována svatyně baroková v dnešní své podobě. V kostele tomto odpočívaly před pohřbením na Wawel ostatky těch králů polských, kteří zemřeli mimo sídelní město. V kapli v pravo od vchodu nalézá se got. triptychon sv. Jana Křtitele od Víta Stwosze. Dále viděti tu čtyři proslulé obrazy norimberského mistra Hanse Kulmbacha z r. 1516, jež tvořily triptychon, který stával v kapli Bonarů v kostele P. Marie. Pátý obraz z tohoto cyklu chová se v museu v Sukiennici. V sakristii nachází se stříbrné náčiní, darované Wladislawem Jagiellem jako památka po bitvě grunwaldské. Jest tu také několik náhrobků profesorů university krak., jejíž fakulty theologické členové bývali probošty tohoto kostela. Na druhé straně ul. Warszawské jest rozsáhlý **klášter Mílosrdných Sester (Szarytek)**, na jehož nádvoří

stojí románský kostel, zbudovaný na místě bývalého kostela sv. Šimona a Judy, nákladem bisk. Ludvíka Letowského dle plánu Fil. Pokutyńskiego r. 1859. Zajímavá je slohová polychromie tohoto chrámu.

V ul. św. Filipa naproti Kleparzskému pl. nalézá se velký **klášter Misionářů** s nevelikým kostelem z cihlového zdiva, postaveným nedávno v přechodním sluhu z románského do got. Vrátime-li se ku »Plantům«, spatříme na rohu ul. Basztowé a Dłuhé novou pěknou **budovu »Obchodní a živnostenské komory**, jejíž věž ukončena je globem, symbolem obchodu. Velká zasedací síň s velkým přepychem a vkusem zařizovaná dle návrhů prof. J. Mehoffera, patří k nejpěknějším novodobým sálům krakovským. Jdeme-li »Planty« k západu, spatříme na umělém pahorku **mramorovou skupinu král. manželů Wladyslaw a Jagiella a Jadwigy** od Osk. Sosnowského. V ul. Krowoderské, jež tvoří hranici Kleparze a Piasku, je **klášter s barok. kostelem sv. Františka Sales.**, zbudovaný biskupem Janem Małachowským v druhé pol. 17. st. Nároží ul. Krowoderské a Basztowé tvoří **budovy »Vzájemně pojišťovací společnosti**«, jichž nádvoří obklíčeno jest pěknými renaiss. chodbami. Krásnou zasedací síň projektoval Tomáš Pryliński, obnovitel Sukiennice. Dále na »Plantech« stojí **socha »Lila Weneda**«, představující skupinu z básně Slowackého, dílo Alfr. Dauna, a po druhé straně železný **pomník Tadeáše Reytana**. V blízké ul. Lobzowské nalézá se **kostel »Z mrtvých vstání**«, jehož vnitřek má podobu basiliky z prvních dob křesťanství. V sousední ul. Garbarské stojí **klášter Karmelitův s kostelem Navštívení P. Marie**. Kostel tento založil

dle pověsti v 11. stol. Wladyslaw Herman, načež ve stavbě pokračoval Petr Dunin ze Skrzynna. Wladyslaw Jagiello s manželkou Jadwigou usadili při tomto kostele řád Karmelitů. Přestavbou po válkách švédských ztratil kostel ráz gotický. Vedle kostela jest kaple se zázračným obrazem P. Marie Škapulířové, již založil biskup Gembicki. V této kapli byl prý přítomen bohoslužbě Jan Sobieský před výpravou k Vídni r. 1683. V téže ul. nalézá se **klášter Karmelitánek Bosých** s pěkným kostelíkem sv. Teresie, zbudovaným ve slohu románském architekty T. Stryjeńským a Fr. Mączyńským v l. 1903—1905. V ul. Rajske nachází se zatímni **»Lidové divadlo«**, jehož ujal se bývalý ředitel sceny poznańské Edmund Rygier, jenž budovu značným nákladem obnovil a přiměřenými cenami představení učinil přístupným nejširšími vrstvám obyvatelstva krakovského.

Vrátíme-li se na ul. Karmelitskou a zajdeme na plac Szczepański, spatříme tu pěknou budovu **»Společnosti přátel krásných umění«**, provedenou dle plánů architekta Mączyńského. Průčelí od »Plant« ozdobeno je poprsími nejprzednějších polských umělců (sochařů, malířů a architektů) a to: Grottgera, Kossaka, Rodakowského a Ksieżarského, v průčelí na nám. Szczepańském umístěno jest poprsí Matejky. Před budovou na »Plantech« stojí **pomník Artura Grottgera**, vynikajícího pol. malíře, od Vác. Szymanowského, a dále bronzové **poprsí Chopinovo** na kamenném podstavci. V ulici Jagiellonské jest **»Staré divadlo«**, přestavěné architekty T. Stryjeńským a Mączyńským, v němž konají se nyní koncerty a reprezentační hostiny. Vnitřek divadla je bohatě dekorován malbami a ornamenty malíře H. Uzi-

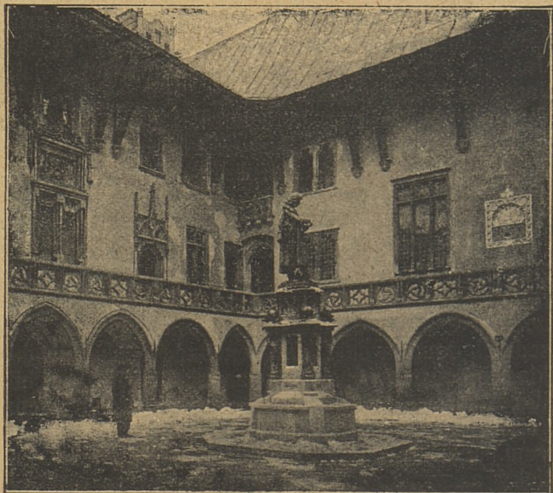
embly. Originelní výzdobou a celým zařízením dle návrhů předních umělců honosí se restaurace v přízemí budovy, jejíž kuchyně těší se výborné pověsti. V blízké ul. Reformacké je **klášter Reformatů s kostelem sv. Kazimíra**, založený Fr. Szembekem, kastelanem kamenickým v druhé pol. 17. st., kde vedle několika náhrobků dobrodinců kostela nenajdeme mnoho významných památek.

V ul. św. Anny, vedoucí z Rynku na »Planty«, jest pěkný barokový **kostel sv. Anny**, vystavěný dle vzoru římského kostela S. Andrea della Valle. Na místě nynějšího chrámu stával got. kostel již ve 14. st. Za bouří protižidovských, kdy pleněny příbytky Židů, obývajících ul. sv. Anny, zničen požárem i kostel. Byl sice obnoven, ale tak, že potřebám akademické mládeže university krakovské, která tu měla své bohoslužby, nevyhovoval. Proto v 17. stol. král Jan III. spolu s universitou zbudoval svatyni v nynější podobě. K chrámu o půdorysu lat. kříže druží se řada kaplí, jež nahrazují bočné lodi. Vnitřek kostela jest bohatě vyzdoben štukem Balthazara a Fr. Fontana. Oltářní obraz sv. Anny pochází od Jiř. Eleutera, dvor. malíře krále Jana III. Vedle náhrobku sv. Jana Kant. († 1473), prof. university krak. v pr. příčné lodi, spatříme tu řadu náhrobních desek zasloužilých Poláků, jako: Slowackého, Jos. Kremera, Zik. A. Helcla, Zik. Wróblewského a j. V levé příčné lodi nalézá se bronzový pomník Koperníkův, věnovaný r. 1822 Šeb. Sierakowským, proboštem kathedrály krakovské. V kostele tomto konají se několikrát v roce obřady církevní, jichž se účastní profesorský sbor university v historických krojích.

Naproti chrámu stojí budova starobylého **gymnasia sv. Anny**, jinak též zv. »gymnasium Nowodworské«, jež spojeno jest krytou chodbou se sousední překrásnou gotickou »**Bibliotekou Jagielloňskou**«, zv. též »**Collegium majus**«, kolébkou proslulé university krakovské, založené Kazimírem Vel. r. 1364, jež však po krátkém trvání zašla. Teprve r. 1400 král Wladyslaw Jagiello za prodané klenoty, jež manželka jeho Jadwiga k tomu účelu věnovala, zakoupil několik domů (v nynější ulici Jagielloňské) a umístil v nich obnovenou universitu. Stal se tak druhým zakladatelem jejím a proto po něm nazývána »universitou Jagielloňskou«. Slula také »Collegium majus«, protože dle středověkého obyčeje přebývali v ní starší profesori. Po požáru r. 1492 kard. Bedřich Jagiellonec budovu přestavěl a zbudoval zároveň krásné arkádové nádvoří. Časem přikoupeno k nedokončené budově universitní několik sousedních domů a celý komplex budov čekal na důkladnou restauraci, kterou započal r. 1840 archit. Karel Kremer a dokončil r. 1865 archit. Felix Księżarski. Nejstarší a původní část je průčelí v ul. Jagielloňské, z něhož vystupuje pěkný gotický arkýř, do kterého vstupuje se ze sálu zv. »*Stuba communis*«, v němž odbývaly se společné obědy profesorů a konána volba rektora. Průčelí v ul. sv. Anny je z doby novější. Nejpěknější z celé budovy jest nádvoří biblioteky, obklíčené nádhernými křížovými chodbami, jež svrchu zdobí pěkná got. balustráda. Ve výši II. patra ozdobeno je nádvoří sgrafitovým vlysem s podobiznami vynikajících učenců polských.

V prostřed nádvoří stojí bronzový pomník Mik. Koperníka od Cypr. Godebského, posta-

vený r. 1900 u příležitosti pětistyletého jubilea university Jagiellonské. Z 13 síní nejkrásnější je »sál Obiedzińského« s mohutnou klenbou gotickou. Při restauraci vhodně použito bylo vnitř i vně budovy architektonických částí z domu kra-

Nádvoří biblioteky Jagiellonské.

kovských v té době zbořených (obrub okenních a dveřních a j., zvláště ze staré radnice). Obnovená a dokončená budova tato jest nyní nejkrásnějším dílem gotickým ze světských staveb 15. století.

K n i h o v n a, nejbohatší v Polsce, obsahuje na 300.000 svazků knih a 9000 rukopisů. Mimo to

jest tu mnoho zajímavých a cenných památek, jako »kniha Twardowského«, měděný globus Martina Olkusze z r. 1400, překrásné got. dveře ze staré radnice krakovské a j. Dále jsou tu četné vazby knižní v bohatém slohovém provedení. V pamětní knize zapsána jsou jména panovníků.

V levo od biblioteky stojí »**Collegium minus**«, dříve »Bursa bohatých«, nyní po provedeném obnovení v 18. st. bez zvláštního významu. Naproti je budova »**Collegium physicum**«, jež obnovena na konci 18. st. Budova tato povstala z několika starob. domů. V budově je vedle jiných ústavů universitních zoologické museum a ústav anatomický. V ul. Golebiej v č. 20. je technicko-průmyslová škola, jejíž některé odbory umístěny jsou v domě, obráceném průčelím na »Planty«, kde nalézá se také chemická laboratoř universitní. Ve II. patře tohoto domu provedl Matejko slavný obraz »Bitva u Grunwaldu«. V nejbližším sousedství nalézá se nová krásná got. budova universitní, zv. »**Collegium novum**«, jež obsahuje toliko část universitních ústavů, kdežto ostatní části university roztroušeny jsou po městě. Stavbu nové university provedl Felix Księżarski v l. 1883—1887. Krásné průčelí ozdobeno je znaky zakladatelů a dobrodinců university. V přízemí budovy je universitní archiv, kabinet archeologický a kabinet historických a uměleckých památek. Z vestibulu, jehož klenba spočívá na žulových sloupech, vede bohatě ozdobené schodiště do pater, kde umístěny jsou universitní úřadovny, zkušební síň pro fakulty, dvacet síní učebných a konečně aula universitní. Krásný strop její má kasety vyplněné znakem university (dvě zlaté berly křížem v blankytném poli) a znaky

těch měst, jež byla kdysi sídlem university. V levo od vchodu stojí v aule imposantní kathedra, nad níž visí podobizna Koperníka a po stranách podobizny Kazimíra Vel. a Vladislava Jag., provedené Löfflerem. Na stěnách podobizny Vladislava IV. a Jana III. od Triciusza, dále císař Františka Josefa I. a Szuijského od Matejky a některých profesorů a dobrodinců university. Vedle auly nalézá se zasedací síň akademického senátu a úřadovna rektorova, ozdobená podobiznami rektorů z 19. stol. Naproti universitě při ul. Podwale jest skupina nových budov většinou ve slohu novodobém. Je to zvláště **budova »Towarzystwa technického«** s pěkným sálem v II. patře a se stálou výstavou průmyslu stavebního v přízemí a »Obchodní Akademie«. V sousedství university v ulici Wiślnej farní **kostel řeckého vyznání**. Bývalý římsko-katolický tento kostel sv. Norberta pochází z první pol. 17. stol. Zaniklý chrám obnoven byl od základů v 19. stol. a postoupen uvedené řecko-pravoslavné obci náboženské. Uvnitř nalézají se staré ruské obrazy zv. »ikony« a oltářní obrazy, provedené dle návrhů Matejkových. V ul. Loretaňské **klášter Kapucínů s kostelem Zvěst. P. Marie**, jež založil r. 1694 Vojt. Dębický, praporečník zátorský. V pozdější době vystavěna při chrámě rozsáhlá kaple zv. »Loreta« dle vzoru chrámu P. Marie v Lorettě. Deska na vnější stěně hlásá, že tu Kościuszko a gen. Wodzický dali si posvětit své šavle před památnou přísahou r. 1794 na Rynku krak. Z dalších památek tohoto chrámu zmínky zasluhují: náhrodek gen. Wodzického, padlého r. 1794, dále obraz sv. Františka od Czechowicze a zajímavý tabernakul oltářní, upravený ze psacího stolu kr. Jana

Sobieského. Kříž stojící před kostelem označuje hrob konfederatů barských, padlých při obraně Krakova r. 1768. Kamenná socha při ústí ul. Kapucínské pochází z bývalého hřbitova P. Marie na Rynku, zrušeného na konci 18. stol. Z ul. Loretaňské zajdeme ulicí Zgoda do ul. Wolské, kde ve dvou spojených budovách č. 10. jsou **sbírky Muzea Czapskich**, věnované městu hr. Emerichem Hutten-Czapským. Průčelí budovy nese nápis: »Monumentis patrie naufragio ereptis« (»Památkám vlasti zachráněným před zkázou«). Museum dosud neuspořádané má sbírku peněz a medailí, jež velkým nákladem a s nevšední znalostí sebral hr. Emerich Czapski, dále bohatou sbírku rytin a kreseb (asi 10.000 kusů), již rozmnožil velkodušným darem p. Bartynowski z Krakova. Mimo uvedené oddíly obsahuje museum cennou sbírku polských porcelánů z 18. stol., jedinou toho druhu kolekci v Polsku, dále zajímavou sbírku pohárů a mnoho jiných starožitností. Knihovna obsahuje mnoho vzácných děl. Prozatím našla tu útulku galerie současného malíře pol. Fel. Jasieňského, darovaná národnímu museu rodinou Lubicz-Łorin-skich ze Lvova. Velice vzácné jsou obrazy starých mistrů cizích, hlavně vlaš. (okolo 100 obrazů), dále pěkné starožitné památky (jako nábytek a j.) darované většinou v poslední době hr. St. Rusieckým a sbírky Ludv. Goldsteina (na 300 předmětů), obsahující umělecké památky starofranc. a předměty z vých. zemí. Na konci ul. Wolské stojí **tělocvična krakovského »Sokola«**, projektovaná Kar. Knausem. Po pr. straně ul. Wolské rozkládá se III. čtvrt krakovská zv. Nowy Świat, kde v ul. Smoleňské je **klášter Felicijanek s kostelíkem Božího milosrdenství**, zbudovaný na konci

předešlého století v román. slohu s emporami nad boč. loděmi. Vrátime se na »Planty« a zajdeme ještě do ul. Franciszkańské, kde spatříme **palác knížete-biskupa** krak. s krásnou průčelní branou a s pěkným schodištěm a sálem v I. patře. Za obvodem Krakova nalézají se dva pozoruhodné kostely. Jest to **kostel svatého Antonína ve Zwierzyni**, založ. ve 12. stol., při němž stávaly dva kláštery premonstrátské a to mužský a ženský. Na poč. 13. stol. vystavěn při klášteře kostel románský, který však jako většina kostelů krakovských doznal časem mnohé změny. Z románského i pozdějšího gotického slohu zachovaly se toliko některé zbytky. Nynější podoba kostela i kláštera pochází ze 17. stol. V chrámě odpočívají ostatky bl. Brnislavy. V oratoři sester řádových jsou krásné zpěvníky, psané na pergameně a ozdobené velice zajímavými iniciálkami a drobnomalbami, jež provedl Wiktorin, člen řádu dominikánského. Dále je tu soška P. Marie, ověšená skvosty dívek, vstupujících do řádu. Opevnění kláštera pochází ze 17. stol. **Kostel sv. Salvátora** založen byl rovněž ve 12. stol. a přestavěn byl r. 1622. Na hřbitově nalézá se kámen, s něhož dle pověsti kázal lidu sv. Vojtěch.

Ze zajímavých budov po stránce architektonické zmínky zasluhují ještě **nadační ústav Helclův** v stejnojmenné ul. s rozsáhlou kaplí, projektovanou Tom. Prylińským a ústav pro osiřelé chlapce. Na konci ul. Rakowické rozkládá se **hlavní hřbitov krakovský**, založený ve slohu angl. parku; je tu mnoho umělecky provedených náhrobků (společ. hrob účastníků národ. povstání r. 1831 a 1863, rod. Matejkovy, Zyblikiewicze, Teichmana a j. Na hřbitově kostelík Z mrtvých Vstání Páně.

Pamětihodnosti Krakova v pořádku přehledném:

Kathedrál a na Wawelu: Pcklady (bezplatně při nejméně 12 osobách) ve všední dny od 10—11 hod., v neděli a ve svátek od 11¹/₂—12 hod.

Hrobky královské na Wawelu: Ve všední dny 10—12 hcd. a odpol. od 3 a půl do 5 hod., v zimě od 2—4 hod.; v neděli a ve svátek od půl 12—12 hod., odpol. od půl 3—4 hod., v zimě od 2—3 hod. Vstupné 40 h.

Wawel: Každou středu od 1—4 hod. Vstupné 1 K. Každou neděli však (mimo jiné svátky) od 9—12 hod. Vstup volný.

Museum Narodowe (v Sukiennicach): každodenně od 10—4 hod. Vstupné: v pondělí 2 K, v neděli a ve svátek 20 h, v jiné dny 1 K.

Museum Czartoryskich (ul. Piarska): v úterý a pátek od 9—1 hod., pokud v ty dny nepřipadne svátek. Vstup volný.

Museum Czapskich (ul. Wolska): každodenně od 10—4 hod. Vstupné: v pondělí 2 K, v neděli a svátek 20 h; v jiné dny 1 K.

Nová universita (ul. Podwale): přístupna budova i aula po celý den, kabinet umění a starožitností, v neděli od 12—1 hod.

Museum Matejki (Dům Matejkův, ul. Florjanska 41): každodenně od 10—4 hod. Vstupné 60 h.

Wystawa Sztuk pięknych (plac Szcze-pański): denně od 10—4 hod. (mimo pondělí). Vstupné 1 K, v neděli 60 h.

Biblioteka Jagiellońska (roh ul. św. Anny a Jagiellonské): otevř. ve všední dny od 1. května do 1. srpna od 9—1 hod. a od 3—5 hod.,

v ostatních měsících od 8—1 hod. Vstup volný.

Barbakan (Rondel) brány Floryańské, velmi zajímavý zbytek architektury z konce 15. a začátku 16. stol. Denně přístupný od 10—4 hod.

Mohyla Kościuszkowa za zastávkou Zwierzynieckou.

Museum technicko-průmyslové (bývalý klášter františkánský na nám. Všech Svátých): denně od 10—1 hod. a od 3—5 hod. Vstup volný.

Okolí Krakova.

V okolí Krakova nalézají se mnohá místa památná, jichž historie těsně spjata je s dějinami bývalého sídelního města králů polských. Mimo to najdeme tu i partie s bohatými krásami přírodními, jež zasluhují upozornění pro toho, kdo jednou do Krakova zavítá.

Nejbližším místem vycházek obyvatelstva krakovského je **Podgórz** na pr. břehu Visly, jedno z nejmladších měst haličských, jež před prvním dělením Polska byla osadou čítající sotva několik chat. Za městem spatříme pahorek, zvedající se do výše 276 m nad mořem, jenž nazýván dříve »Lasctnia«, nyní **Krzemionki**. Na něm vypíná se mohyla Kraka, domnělého zakladatele Krakova. Návrší je opevněno a výstup na ně dovolen. Na úpatí kopce starobylá kaplička sv. Benedikta, která bývá několikrát v roce, zvláště v úterý velikonoční otevřena. V týž den odpoledne koná se tu národní slavnost »Rekawka«, zbytek to pohaského kultu vítání probouzející se vesny. Ke Krzemionkám poutají se četné vzpomínky historické i legendy, mimo jiné zvláště o polském Fau-

stovi, mistru Twardowském, který dle pověsti žil na Krzemionkách a prováděl tu své čarodějské umění. Za jasného dne a příznivé povětrnosti viděti až po Ojców a dále Skalku, Wawel, úplnou silhouetu věže radniční i kostela Mariánského, kostel sv. Anny a větší budovy v dělnické Wesołe.

S vycházkou do Zwierzynce spojíme návštěvu **mohyly Kościuszkovy**.

Když ostatky Tadeáše Kościuszka přeneseny rok po jeho úmrtí (v Solurze 15. října 1817) do královské hrobky na Wawelu, pojal lid krakovský úmysl uctíti památku neohroženého obhájce svobody národa zbudováním důstojného pomníku v podobě mohyly. S prací, již účastnil se všechen lid krakovský i z okolních vesnic bez rozdílu stavů, počato 16. října 1820. Do základů vložena mramorová schránka s pamětní listinou a kosti padlých hrdinů u Raclavic. Když r. 1821 dosáhla navážka výše 19 m, položena do země 18. srpna mramorová urna se zemí od Maciejovic. Navážení půdy trvalo až do října r. 1823, tedy 3 roky. S osazením pomníku usneseno počkati, až by se země slehla. Leč v té době Rakousko obsadilo Krakov a r. 1850 vojenská správa rak. vrch sv. Bronislavy opevnila. Během doby vyhradil si komitét část pozemku kol mohyly a obdržel od voj. správy svolení, že od vých. do záp. slunce může lid mohyly navštěvovati. Na místě zbořené kapličky postavena nová ve slohu got. dle návrhu Fel. Ksieżarského. Dne 16. června 1860 postaven na vrcholku mohyly (34 m vysoké) žulový balvan, přivezený od pramenů Bílého Dunajce. Celkový náklad na zbudování mohyly dle zápisů v »Památníku stavby pomníku Kościuszkova« obnášel 139.246 zl.

Za Nowou Wieši as 3 km od Krakova vzdálen

je **Lobzów**, úhledná vesnička, jež činí dnes dojem městečka. Králové polští kromě Niepołomic neměli v nejbližším okolí Krakova letního sídla. Proto Kazimír Vel. r. 1357 postavil v Lobzówě zámček, o jehož podobě však žádných památek se nezachovalo. Velký »král selský« rád tu pobýval, přijímaje posly různých dvorů panovnických. Zde také žily po jeho boku obě ženy a to zprvu Češka Rokyczana, později Židovka Esther, po níž nazváno návrší v parku łobzówském »kopcem Esthery« a o které zachovaly se v lidu různé pověsti. Původní letohrádek byl dřevěný a teprve Štěpán Bathory (1586) postavil tu zděný zámek, který však za vlády králů z rodu saského spustl. R. 1850 zámek téměř již v troskách se nalézající byl rak. vládou restaurován a umístěna v něm kadetní škola. Jedinou památkou slavné minulosti královského letohrádku jsou znaky Wazův na průčelí budovy.

Na sev. as 5 km od mohyly Kościuszkovy uprostřed rozsáhlé pláně leží ves **Wola Justowska**. V držení zámku vystřídal se několik šlechtických rodin, až konečně přešel v majetek kn. Marcela Czartoriského, jenž zámek obnovil a obklíčil pěkným parkem. Odtud půl km vzdáleny jsou »**Panieńské Skaly**«, o nichž v okolním obyvatelstvu zachovaly se různé pověsti.

Pěkná vycházka jest také z Krakova na s. do **Prądniku Bílého a Červeného**. Prądnik Bílý patřil od 13. stol. klášteru v Tyńci; později měli tu letní sídlo biskupové krakovští. Biskup Maciejowski vystavěl tu letohrádek ve slohu vlaš. renaiss., kdež ve »Dvoraně« Gornického se scházivali vynikající mužové tehdejší doby k vědeckým a literárním disputacím. Naproti Wawelu na pr. břehu Visly jsou vesnice **Paczkówice** a **Dęb**

niky s mramorovými lomy. Zejména hledaný jest výborný mramor děbnický, z něhož proveden je hl. oltář vídeňského chrámu sv. Štěpána a oltáře v některých krakovských chrámech.

Bielany. Záp. od Kościuszkovy mohyly při Visle leží ves Bielany, vzdálená od Krakova 8·7 km, v malebné krajině s návrším zv. kdysi »stříbrná hora«, obličená krásnými lesy. Klášter mnichů Kameldulenských s kostelem založil r. 1608 Mikoláš Wolski z Podhájí, maršálek královský po návratu svém z Říma, kamž vyslán byl s poselstvím ke dvoru papeže Klimenta VIII. od krále Zikmunda III. Tam poznal a oblíbil si řád tento, a jeho členy přivedl sebou do Polska. Stavbu kostela a kláštera provedl italský stavitel Succatori ve slohu renaiss., ozdobiv průčelí chrámu soškami z bílého mramoru. V kostele jsou zajímavé obrazy od Della Bella a Stachowicze. Ženy smí navštívit kostel toliko jednou v roce. Klášter obklopen je krásnou zahradou.

Za vpádu Švédů r. 1655 dal Štěp. Czarniecki vesnice v okolí Krakova zapáliti, aby usnadnil obranu Krakova a tak lehly popelem i Bielany.

Bielany zásobují Krakov dobrou pitnou vodou.

Voda z okolních pramenů sbírá se ve 20 studnách, odkudž se čerpá pumpami a naplňuje hlavní nádrž pod kopcem Kościuszkovým. Odtud vede se hlavní rourou do města a zde síť rour rozvádí se do všech jeho částí, i na Wawel. Délka potrubí obnáší 66.000 m a vodovod může dodati denně 16.000 m³ vody.

Krzeszovice (z Krakova 25 km), zamílované výletní místo Krakovanů s krásným zámkem hr. Potockich uprostřed velkolepého parku.

Zdejší obora zaujímá plochu několika čtverečních kilometrů. V paláci nalézá se bohatá galerie obrazů, biblioteka a sbírka starožitností. Pozornost cizince upoutá pěkná budova »Čtyřtřídní obec. školy Ad. Mickiewicze«; správcem této vzorně zařízené školy je proslulý paedagog St. Polaczek.

Sev. od Krzeszowic rozkládá se rozkošné údolí **Czerna**, uprostřed rozsáhlých lesů, táhnoucích se až k Ojcówu, stojí klášter bosých Karmelitánů s kostelem sv. Eliáše, založ. r. 1628 Anežkou hr. Tenczyńskou-Firlejowou. V kostele jsou oltáře a antipendia z černého mramoru děbnického.

Tři km již. od Krzeszowic jest vesnice **Tenczyńek** s doly uhelnými. V kostele jest náhrobek Kazimíra Tenczyńského věnovaný Aug. Czar-toryským, vévodou ruským. Za vsí na zalesněném návrší (403 m) zvedají se malebné zříceniny hradu Tenczyńského, jež založil nepochybně ve 13. st. Nawój z Morawicy, jehož potomci přijali později jméno Tenczyńských a drželi hrad po dlouhá léta. Po vítězné bitvě u Grunwaldu r. 1410 uvěznění tu byli zajatí křižáci. Za válek švédských r. 1656 byl hrad vypálen a zachovala se pouze kaple a zdi. Zříceniny byly částečně opraveny a hrad obýván ještě v 17. st. Když r. 1710 vypukl v Krakově mor, uchýlilo se do hradu několik rodin. V druhé polovici 18. st. vyhořel hrad do základů, a zůstaly toliko rozvaliny zdí a bašta »Dorotka« jako svědci dávné slávy jeho. Zříceniny patří hr. Ondřeji Potockému.

Opatství Týnecké. Nedaleko Bielan na pr. bř. Visly spatříme trosky opatství Týneckého, jehož historie sahá do dávné minulosti. Boleslav Chrabrý založil tu kostel sv. Petra a Pavla a klášter, do něhož uvedl Benediktiny. Nástupcové je-

ho projevovali svou přízeň týneckému opatství, takže již r. 1456 mělo 90 vesnic a bylo v té době nejbohatším klášteřem. R. 1467 uchýlili se do klášteřa týneckého před morem synové krále Kazimíra Jagiel, se svým učitelem Janem Długoszem. V pozdějších dobách utrpěl klášter válkami mnohé pohromy. Po zabrání Polska byly rozsáhlé statky klášteřu odňaty a konečně r. 1817 vláda rakouská klášter zrušila, načež se Benediktini rozešli. Po Benediktinech ujali se opuštěného klášteřa Jesuiti, avšak dlouho zde nepobyli. Roku 1831 bleskem kostel i klášter lehly popelem a od té doby je klášter v troskách, kostel, pokrytý šindelovou střechou, od r. 1834 slouží za farní chrám.

Mogila. Na východ od Krakova as 10 km vzdálena jest vesnice *Mogila*, kamž zajeti můžeme člunem po Visle. Jest tu klášter Cisterciáků, založený bisk. Iv. Odrowažem r. 1221. Klášterní kostel trojlodní, největší v okolí Krakova, vystavěn byl původně ve slohu románském. Po požáru r. 1447 byl obnoven a později přestavěn ve slohu barokovém. V kostele jsou pěkné náhrobky. Přízemí klášteřa má krásné got. křížové chodby. V I. patře je pěkný sál se starými podobiznami. Zbytkem z původní románské stavby ze 13. st. je krásný opatský sál. Za vesnicí zvedá se na návrší 242 m vys. **mohyla Wandina**, již r. 1890 provedl značným nákladem Kozerski. Na upraveném návrší umístěn na zděném podstavci dle projektu Matejkova pomník.

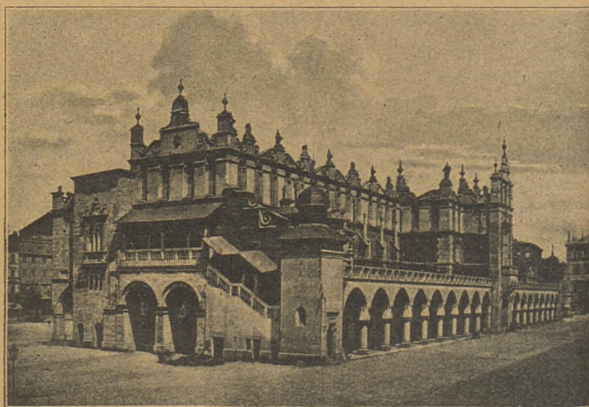
Vycházky do všech uvedených míst možno snadno podniknouti pěšky. K návštěvě vzdálenějších míst ovšem lépe jest voliti cestu povozem nebo vlakem.

Niepołomice, vesnice as 8 km vzdálená od Krakova se zříceninami zámku, který býval

oblíbeným letním sídlem králů polských; zvláště Štěpán Báthory rád tu pobýval, vycházeje na lov do rozsáhlých lesů.

Bochnia (z Krakova 38 km při dráze vedoucí do Lvowa), město s 10.000 obyv. je sídlem okr. hejtmanství. V městě je velký farní chrám, založený r. 1253, klášter Bernardinů, kostel dominikánský a františkánský. Na náměstí pomník krále Kazimíra Vel., provedený sochařem Gadomským. Proslulé solné doly, podobné věličským, obsahují 4 patra, z nichž nejspodnější jest ve hloubce 340 m 300 horníků těží tu ročně 230.000 q soli. Solné doly v Bochni nejsou přístupny návštěvám cizinců.

Asi 8 km odtud vzdálena jest **Wiśnicz** s dobře zachovalými zříceninami zámku Lubomierskich a Kynitův s kostelem, pod nímž nalézá se hrobka Lubomierskich.

Sukiennice.

Vělička (Wieliczka).

Výlet do Věličky, vzdálené z Krakova 14 km, možno vykonati pohodlně drahou Karla Ludvíka přes Podgórz-Płaszów a Bierszanów, odkudž vede odbočka do Věličky. Jízda trvá 40 minut.

Přehled vlaků do Věličky a zpět.

10.40	6.22	3.30	11.35	7.28	↑ Krakov	8.30	1.30	7.40	9.00	10.30	11.10
11.05	5.45	3.00	11.00	6.55	↓ Vělička	9.10	2.10	8.15	9.40	11.10	11.40

Nejlépe jest vyjeti z Krakova (hlav. nádraží) v 1.30 hod. odpo. a ve 2.10 hod. jsme na místě; máme dosti času prohlédnouti si Věličku, načež ve 3 hod. koná se sestup do dolů. S prohlídkou dolů jsme pohodlně hotovi do odjezdu vlaku v 5.45 hod., který přijede do Krakova v 6.22 hod. večer. Také však možno použití dostavníku, který jezdí z Podgórze do Věličky v létě 6krát denně, v zimě 4krát denně (za osobu 40 h), nebo kočáru z Krakova (za jízdu tam i zpět 10—16 K mimo mýto a mostné.

Za povoz z nádraží věličského do města, 1 km vzdáleného, platí se 50 h.

Hotel »U ty g r a« s restaurací Windakiewiczze

je jediný ve Věličce, kde možno obdržeti pokoj po 2 K).

Doly přístupny jsou návštěvám v úterý, čtvrtek a sobotu (případně-li svátek na některý z uvedených dnů, tedy den následující) vždy o 3. hod. odpoledne. Kdo v některý z ustanovených dnů chce doly shlédnouti, musí před 3. hod. v kanceláři správy c. k. salin na dolu arcikn. Rudolfa (Daniłowicza) příslušný poplatek dle uvedené třídy zaplatiti. (Vstupenky do dolů lze obdržeti též v zemském svazu turistickém v Krakově, Rynek, palác Spiský.)

Vstupné do sol. dolů ve Věličce:

I. třída osvětlení		II. třída osvětlení	
Společnost skládající se z osob	Vstupné K	Společnost skládající se z osob	Vstupné K
od 1 do 20	110	od 1 do 15	90
„ 21 — 30	120	„ 16 — 30	100
„ 31 — 40	130	„ 31 — 40	110
od 41 za každou osobu po 3 K 20 h			

III. třída osvětlení		IV. třída osvětlení	
Společnost skládající se z osob	Vstupné K	Společnost skládající se z osob	Vstupné K
od 1 do 10	50	od 1 do 10	40
„ 11 — 20	60	„ 11 — 20	50
„ 21 — 30	70	„ 21 — 30	60

Při I. a II. tř. osvětlují se všechny prostory lampami; při prohlídce účinkuje hudba solinská. Při následujících třídách není hudby. Při II. tř. odpadá osvětlení nádraží Gołuchovského. Při III. tř. odpadá mimo osvětlení nádraží též osvětlení jezera a při IV. tř. osvětlen je toliko taneční sál zv. »Łetów« a kaple sv. Antonína; ostatní prostory osvětlují se jen bengál. ohněm. Při sestupu i výstupu možno použití vytahovadla (60 h za osobu).

Nástin dějepisný.

Solné doly ve Věličce, která v nejstarších listinách sluje »Magnum sal«, známy jsou jistě již velmi dávno. Tak již kníže Kazimír I., zv. »Mnich« r. 1044 při zakládání kláštera benediktinského vyhradil mnichům určité množství kamenné a kuchyňské soli. Účelněji počato s dolováním za časův Boleslava Stydlivého. Jindřich, kníže krakovský a varšavský, osadu na tomto místě stávající povýšil na město. Kazimír Vel. obklíčil Věličku hradbami a zařadil ji v počet oněch šesti měst (Kraków, Sącz, Bochnia, Wieliczka, Olkusz a Kazimierz), z nichž vybíral po dvou radních k vynášení rozsudků dle práva magdeburského. Týž propůjčil dolům právo župní, jež i nástupci jeho potvrdili a dobývání soli svěřil zkušenému Francouzovi, Vojt. Porynovi. Po Porynovi nastoupil r. 1363 Wierzynek, který o zvelebení dolů věličských získal si veliké zásluhy. R. 1451 obdržela Vělička od Kazimíra Jagiel. výsadu, dle níž obyvatelé její mohli v Krakově udržovati čtyři krámy a v nich po tři dny v týdnu v době trhu prodávati sůl. Vladislav IV. a Jan Kazimír osvobodili obyvatele Věličky od povinnosti vojenské a od

roboty. Důchody z dolů plynuly do pokladny královské; teprve Zikmund III. r. 1601 zavázal se prodávati šlechticům sůl v cenách snížených. Tak vzrůstala Vělička až do válek švédských, jimiž dolování značně utrpělo. Po rozdělení Polska dostaly se doly věličské Rakousku; potom byly od r. 1809 společným majetkem této říše a velkoknížectví varšavského, ale kongresem vídeňským znovu přisouzeny Rakousku, jež zavedlo tu pořádané dolování. Z katastrof, jež doly postihly, nejzhoubnější byly požáry (r. 1529 a hlavně r. 1644) a zatopení (r. 1868).

P o p i s m ě s t a a d o l ů. Vělička, hornické město v Haliči se solnými doly, známými a proslulými po celé Evropě, leží v krajině pahorkaté, kterou protéká říčka Zrawa, přítok Visly. Město, čítající přes 6000 obyv., jest sídlem okres. hejtmanství, okres. soudu, správy salin, pošt. a telegraf. úřadu a hornické školy. Z budov jmenovati sluší farní kostel, klášter, zámek a domy úřadů salin. Farní chrám stojí na místě starého kostela, který r. 1782 zemětřesením se sesul, načež r. 1804 znovu byl vystavěn. Uvnitř krásné pomníky a obrazy. Klášter Reformátů, založený r. 1625 byl obnoven po požáru r. 1718. Úřady sol. dolů zv. »Saliny« jsou ve starém zámku, který pochází z doby Kazimíra Vel. K staré části (v levo od brány) zámku, obklíčeného vysokou zdí, přistavěno r. 1780 nynější obydlí vrchního správce salin a kanceláře (v pr. od brány). Budova má podlouhlé nádvoří; před zámkem rozkládá se park. Dříve bývaly ve Věličce solné lázně pro léčení skrofulosy a nemocí kožních; pro různé vady byly však přeměněny ve sladkovodní. Vělička má dvě náměstí (Horní a Dolní) a něko-

lik ulic, z nichž význačnější jest Zámecká, Palácová a Krakovská. K městu přiléhají předměstí Lednica, Sandrowa, Klossów a Zadora.

Světovou slávu Věličky založily slavné tamní doly na kamennou sůl, nejbohatší v Rakousko-Uhersku. Největší délka jejich (od z. k v.) obnáší skoro 4 km, největší šířka (od j. k s.) 1·2 km a hloubka 280 m. Do dolů vede celkem 11 šachet (pol. szyby), jež slouží jednak dopravě horníků do útrob země, jednak k vyvážení dobyté soli, k odvádění důlní vody, k větrání, jako komíny atd. Dvě šachty, a to »Franciszek« a »Daniełowicz« jsou v samém městě. Vzduch v dolech jest příjemný a zdravý. Délka podzemních chodeb obnáší 600 km. Větších komor je 70 a největší z nich je 48 m vysoká. Síně tyto, povstale vydobytím soli, slouží za skladiště soli. Stropy starých komor jsou podepřeny dřevěným pažením; stropy nových síní spočívají na mohutných solných sloupech. Prostory podzemní dělí se na tři pole (góry) a to: staré, nové a janinské. Co do hloubky rozeznává se 7 pater (horizontů), z nichž toliko tři první »Bono« (66 m hl.), »Císař František« (112 m hl.) a »Arcivévoda Albrecht« (145 m hl.) jsou návštěvám přístupny. Návštěvníci mohou sestoupiti do dolů pěšky šachtou »František«, nebo výtahem šachtou Rudolfovou. První návštěva platí k apli sv. Antonína (z r. 1698) z čisté soli vytesané. Na stupních hl. oltáře s ukřižovaným Spasitelem jsou dvě postavy klečících mnichů. Po obou stranách nalézají se sochy svatých a postranní oltáře. V kapli této konají se několikráte v roce bohoslužby s kázáním. Projdeme komorou Uršulinou, jež ozdobena je portálem, provedeným r. 1830 ze solných kvádrů a

sestoupíme do druhého patra »Císaře Františka«, do rozsáhlé síně zv. »Michalowice«, v níž těžila se sůl do r. 1761. Síň tato jest 18 m dl., 28 m šir. a 36 m vys. Strop její jest podepřen dřevěným pažením. Vnitřek osvětlen jest korun. svícnem ze soli se 300 svíčkami. Odtud navštívíme »Drozdowice«, síň 32 m dl., 24 m šir. a 34 m vys., jejíž středem vede most. Jasně osvětlení k pronikavé temnotě děsné propasti mocným dojmem působí na návštěvníky při přechodu po mostě zakončeném dvěma mohutnými pyramidami, jimiž ozdoben byl vstup do »síně Františkovy« na paměť návštěvy císařských manželů rak. Františka I. a Karoliny r. 1812. V pravo od mostu stojí skvostná ze soli r. 1884 vytesaná pyramida arciknížete Rudolfa. Odtud pohodlnou chodbou vstoupíme do komory »Bedřichovy«, kde v malé prohlubni spatříme veliké sloupy z vláknité soli. Prošedše touto síní, sestoupíme do třetího patra »Arciv. Albrechta«, kde nalézá se rozsáhlá dvorana »Dwór Gołuchowskiého«, dříve zv. »Walczyn«, v němž za 30 min. přestávky možno se občerstviti studenými pokrmy a nápoji v bufetu. Odtud rozbíhají na všechny strany koleje podzemní želez. dráhy. Za nedlouho přijdeme do komory zv. »Kamenný dům«, jež spojena jest šachtou stejného jména s druhým horizontem. Zde nalézá se t. zv. »Pekelná jízdá« horníků, kteří z nedostatku vhodných prostředků museli po laně konati nebezpečnou jízdu přes podzemní propasti. Konečně stanou návštěvníci uneseni čarokrásným pohledem na břehu sladkovodního jezera »Przykos« (250 m dl.), jež nalézá se ve hloubce 145. m. Projkžďka po jezeře, ozářeném nesčetnými

světly, jejichž záře odráží se v tmavé hladině klidného jezera, patří k nejznamenitějším požitkům, jež turista může zažít. Vedle jezera jest v dolech ještě 16 jiných nádrží vody slané. Navštívíme ještě kapli sv. Kříže a komoru, zv. »Piaskowa Skala«. Poslední návštěva platí tanečnímu sálu zv. »Lętów«, jenž upraven byl r. 1750 a nazván po tehdejším přednostovi salin Lętoském. Podivuhodné podzemní síně dolů věličských lákají každoročně spousty cizinců k návštěvě. Při nádherném osvětlení skytají doly pohled svého druhu jediný. V čele salin stojí ředitel s 19 úředníky a 40 dozorcí. Na 1200 horníků vytěží ročně kolem 80.000 t soli v ceně 8 mil. K. Sůl vyskytuje se hlavně ve třech druzích: 1. sůl zelená čili křišťálová, je hrubozrná, z hloubi asi 50 m. 2. špiža (spížová) nebo též makowica, dobytá poprvé ve větších hloubkách od horníků ze Spíže v Uhrách (odtud jméno) a 3. sůl šibíková, nejspodněji uložená a nejčistší. Jiné odrůdy slují sůl očková, jarka či perlová, špak; nejšpatnější a se zemí nejvíce promísený jest blatník (błotnik). Sůl dobývá se lámáním velikých balvanů pomocí železného a jiného náčiní, ale někdy též odstřelováním. Do obchodu přichází buď v podobě velikých sudovitých balvanů (sůl bałwanowa) nebo v menších hranatých kruchtách bałwanowa) nebo v menších hranatých kruchách (asi po 40 kg).

Zakopané.

(»Polské hlavní letní místo.«)

S návštěvou Krakova lze výhodně spojit výlet do Zakopaného. Jest vlastně jediným místem v Tatrách, ač ovšem již na polské straně, jež nalézá se v rukou slovanských a těm, kdož do Tater chtějí se podívat, zvláště zasluhuje být doporučeno. Vzdálenost z Krakova do Zakopaného přes Skavinu-Suchou-Chabówku a Nowy Targ obnáší 157 km; jízda vlakem trvá 6 hod. Na nádraží v ul. Jagielloňské jest vždy dostatek povozů horalských i kočárů, které obstarávají dopravu z nádraží do místa, ale jichž možno použiti i k výletům do partií Tater, povozům přístupných.

Poplatky za jízdu z nádraží řídí se vzdáleností místa a obnášejí: pro povozy horalů: jednospřež. 40 h — 1 K; dvojsprež 80 h — 2 K. Pro kočáry: jednospřež. 70 h — 1 K 20 h; dvojsprež. 1 K 50 h až 2 K 50 h. Za větší zavazadla platí se příplatek 30 h. Za hodinu jízdy ve dne platí se: za povoz jednospřež. 1 K, za dvojsprež. 2 K, za kočár jednospřež. 1 K 30 h, dvojsprež 3 K. Do vzdálenějších míst v Tatrách (Kuźnice, Jaszczurówki Kościeliského údolí, k Moř. Oku a j.) jest nejlépe poplatek za jízdu předem smluviti. Vozkové musí se vykázati číslem a knížkou, v níž uvedena je

taxa pro různá místa, kterou stanoví klimatická stanice v Zakopaném. Poplatek pro průvodčí po Tatrách mimo stravu, na kterou mají nárok, řídí se dle 3 tříd a obnáší denně pro I. tř. 6 K, II. tř. 4 K 50 h, III. tř. 3 K.

Hotely a pensionáty.

O ubytování v Zakopaném je velmi dobře postaráno je tu několik velmi pohodlně i elegantně zařízených hotelů a pensionátů.

Hotel »Tatrzański Dwór«, sídlo »Towarzystwa Tatrzańskiego«, v krásné poloze, je ve středu vesnice. Má krásnou zahradu s verandou, divad. sál a čítárnu, hostům přístupnou. Členové spolku mají tu svou zvláštní místnost. Cestující obdrží bezpečné informace ve příčině letního pobytu. Restaurace s dobrou a levnou kuchyní; 22 pokoje po 1·50 K — 3 K.

Hotel »Morskie Oko«, na »Krupówkách« (taneč. sál, restaurace, kavárna a cukrářství) 60 pokojů pohodlně zařízených od 4—10 K.

Hotel »Pod Giewontem«, roh ul. Nowotarské a Krupówki, s dobrou restaurací; ceny mírné. 18 pokojů 2—6 K.

Hotel »Staszczkówka«, ul. Krupówki, s restaurací; 30 pokojů.

Hotel Gierlach«, ul. Krupówki; 8 pokojů.

Hotel s restaurací hr. Zamoyského v Kuźnici, — velmi dobrý a levný.

Hotel »Pod Olczyukiem« v Jaszczurówce s restaurací; pokoje 1·60 — 2·40 K.

Vedle uvedených hotelů jest v Zakopaném několik elegantních hotelů-pensionátů, jako:

»K o c z y s k a«, ul. Kościeliská; pokoje od 3 K — s pensí od 7 K.

»W a r s z a w a«, ul. Jagiellońska blízko nádraží; pense od 6 K.

»L i t u a n i a«, ul. Chramcówki; pense od 8 K.

»K l e m e n t ó w k a«, ul. Jagiellońska; pense 8—12 K.

Pokoje pro letní pobyt za 75—150 K. Elegantní byty pronajímají se také ve vilách: »Jordanówce«, »Wandě«, a »Marie« v rozkošné poloze v lese na »Krupówkách« a ve vilách v ul. Chałubińskiego, »Niesmiricz« a »Modrzejewské«.

K a v á r n y: V hotelu »Morskie Oko«, četně navštěvovaná.

»Przeworská« (též mlékárna) v ul. Krupówki a

Osbergerowa (též mlékárna), ul. Chramcówki.

F o t o g r a f i e: Bizański, Nowotarská 19. a Eder, Krupówki 4.

S m ě n á r n a: A. Modlinski, Krupówki 36.

Ú s t a v y p r o o b s t a r á n í b y t ů: Galarowska, Krupówki 6, a F. Grużewski.

P o š t o v n í a t e l e g r a f n í ú ř a d, Krupówki, v saisoně otevř. od 7 hod. r. do 9 hod. več.

L é k á r n a: P. F. T a b e a u, Krupówki.

Pěkné vzpomínky na Zakopané v podobě různých ze dřeva vyřezávaných předmětů dostaneme v několika obchodech. Jsou to především: »S p ó ł k a h a n d l o w a«, (společenstvo s omezeným ručením), jež ovládá veškerý obchod v halič. části Tater v zájmu národního rázu Zakopaného i láz. hostů. V rozsáhlých závodech společenstva v ul. Kościeliské najdeme hojný výběr pěkných výrobků velice rozvětveného a pokroči-

lého průmyslu dřevařského i krajkářského. Dále uvedeny budtež ještě: »Bazar zakopiański« W. Szukiewiczze na »Krupówkách« a obchod Jos. Fab. Słowika.

L á z n ě:

S. Krzeptowski, Krupówki č. 1, proti lékárně, elegantně zařízené lázně teplé, studené, jehličnaté, slatinné.

V blízké Jaszczurówce polské teplice (21° C).

Vodoléčebné ústavy.

»Klementówka«, ul. Jagiellońska, nejstarší ústav v Zakopaném, založ. drem W. Piaseckým s krásným parkem, rozsáhlými sály, čítárnou. Léčebné prostředky: Vodoléčba, sluneční a parní lázně, tělocvik, elektroléčba a j. Ceny mírné.

Ústav dra Chramce, ulice Chramcówki 15, po celý rok otevřený, má 100 pokojů, zábavní sál, čítárnu, jídelnu a oddělený kulečnickový salon. K ústavu přiléhá krytá galerie 800 m dl., která slouží k procházkám láz. hostů za deštivého počasí. Vanové lázně (oddělené pro dámy a pány) opatřeny jsou všemi potřebnými prostředky k provádění vodoléčby. Ústav nalézá se na slunečném místě v jedlovém háji, kde koncertuje denně lázeňská kapela. Úplně zařízené pokoje s celou stravou, všemi lázněmi, s honorářem lékaři, posluhou a osvětlením pro osobu denně za 8—12 K výše. Ústav řídí osobně majitel jeho dr. Chramiec.

Ústav pro nemocné plicními chorobami, pohodlně zařízený a řízený drem Dłuským, nalézá se v Kościelisce, vzdálené 4 km

od Zakopaného na svahu vrchu Gubalówki. Velkolepé sanatorium.

Ve vile dra Bronisl. Chwistka, Krupówki, nalézá se pensionát a léčebný ústav, do něhož se přijímají nejen nemocní a rekonvalescenti, ale i osoby zdravé, které hledají klid a osvěžení v horském vzduchu.

V ul. Chałubińskiego je sanatorium pro nemocné plicními chorobami. Zprávy o všech poměrech klimatických udílí přednosta »klimatické stanice«, Nowotarska 1.

C. k. odborná škola pro průmysl dřevařský v Zakopaném založena byla na podnět »Towarzystwa Tatrzańskiego«. Nalézá se v budově, postavené nákladem země vedle »Dworu tatrzańskiego« a vyučuje se v ní ornamentálnímu a kostel. figurál. řezbářství, staveb. a nábytk. truhlářství, soustružnictví, tesařství a j. pracím ze dřeva. Neúnavnou činností řed. Frant. Neužila dosáhla škola takového rozvoje, že uznávána je za vzornou školu toho druhu v celém Rakousku. Výstava prací škol. každoročně v srpnu pořádaná jest přístupna bezplatně a možno na ní nákup i objednávky dřevěných výrobků, ve slohu zakopanském provedených, učiniti.

Je tu také Zemská krajkářská škola, k jejímuž založení dali podnět dr. Chałubiński a proslulá dram. umělkyně Helena Modrzejewská. Ředitelkou školy jest pí. Neužilová.

Museum Tatrzańské dra Chałubińskiego, Krupówki, má zajímavé sbírky mineralogické, zoologické, botanické, národopisné a starožitnosti. vztahující se k Zakopanému i jeho okolí.

Ženský výchovavací ústav, založ. matkou majitele panství zakop. hr. Zamoyskou,

poskytuje vzdělání v oboru dom. hospodářství stu dívkám z různých vrstev společenských.

Zakopané, do nedávna chudá rolnická vesnice, jež r. 1883 vlastní statut obdržela, leží v malebné a romantické krajině na úpatí Tatry, chráněna od severu lesnatými kopci, do výše 1122 m se pnoucími, z nichž zejména Gubałowka skvostný pohled na Zakopané poskytuje. Výhodnou polohou stala se chudá tato obec během posledních 25 let velkolepým klimatickým místem, jež každoročně přes 10.000 láz. hostů navštěvuje a střediskem turistů, kteří s haličské strany na Tatry přicházejí.

Rozsáhlá vesnice, čítající téměř 6000 stálých obyv., má krásné, široké a velice dlouhé ulice, jež ze středu různými směry v délce několika kilometrů vybíhají (Kościeliská, Krupówki hl. ul., Kuźnická, Chramcówki, Chałubińskiego a j.). Nejdelší ul. Krupówki (5 km. dl.) vede do Kuźnic, sídla hr. Zamoyského, majitele panství Zakopanského, jenž ku povznesení Zakopaného velice přispěl. Dr. Chałubiński, který, jak se v Polsku všeobecně praví, »Zakopané objevil« a klimatickou stanicí učinil, dále majitel panství hr. Zamoy-ski, dr. Chramiec, nynější starosta a majitel velkolepého vodoléčebného ústavu, malíř a spisovatel St. Witkiewicz, tvůrce »Zakopanského slohu«. Eljarz-Radzikowski, otec a syn, znamenití spisovatelé, za pomoci »Towarzystwa Tatrzańskiego« povznesli tichou pohorskou vesnici na »Polské hlavní letní město«, jak Poláci Zakopané nazývají. Zakopané stalo se dostaveníčkem nejen polských aristokratických rodin, ale i proslulých učenců a umělců a veškeré polské inteligence. Mimo jiné bývá tu každoročně hostem ro-

manopisec Henryk Sienkiewicz, W. St. Reymont, básník a malíř Włod. Tetmajer a mnoho jiných. Otevřením trati Chabówka-Zakopané roku 1899, zřízením alpské silnice 31 km dl. přes Jaszczurówku k Mořskému Oku r. 1902 a dále provedenou kanalisací a vodovodem, vyhověno všem moderním požadavkům rok od roku vzrůstajícího tohoto čistě slovanského místa lázeňského. Malebným dojmem působí na cizince rozkošné domy a zvláště vily, obklopené svěží zelení, jež vyřizávány jsou ve zvláštním »slohu zakopanském«, který vytvořili z národních prvků dr. Matlakowski a malíř St. Witkiewicz, a jehož s velikým zdarem používáno nejen při stavbách, ale i při veškeré ornamentice. Velice půvabný jest nový farní kostel, provedený v tomto slohu, jakož i vily: »Pod jedlemi«, Górne Bystre 3, »Koleba« ul. Kóscieliská 34, »Zofiówka« ul. Chałubiński 14 a »Wałczakowka« ul. Kościeliská 41.

Edvardovi Jelínkovi, jenž pro Zakopané velmi mnoho vykonal, zasadili tu přátelé jeho památní desku (v dolině Stražyské).

Výlety ze Zakopaného lze podniknouti.

(Při západu slunce jest vděčno vystoupiti na blízkou Gubałówku, s níž krásný pohled na celé Zakopanské panorama.)

1. Do doliny Stražyské (pohodlná a vděčná procházka k pamětní desce Edv. Jelínka).

2. Na Giewont.

3. Do doliny Jaworzyńskiej k jeskyni v Magurě.

4. **Do doliny Kościeliské** (povozem, velice vděčný výlet).

5. **Na kopu Magury** k jezerům Gasięnicovým a na Świnnicu (2304 m), na kterou poprvé vystoupil r. 1867 Lvovský univ. prof. Dr. Janota, český redák.

6. **Do Jaszczurówki**, jediných polských teplic (21° C), od Zakopaného $\frac{3}{4}$ hod. vzdálené a odtud

7. **Na Kryżne** (2164 m), jež prof. Kolbenheyer nazval »Polský Rigi« a odkudž jest čarokrásný pohled do doliny pěti jezer, na vodopád Siklavu, na Kriváň a Hrubo, v levo na Świstówku, na v. objevuje se Mlynář, štít Mořského Oka, Tatranský štít, Ganek, Gerlach, Velický, Javorina, Muráň, Havraň a na s. uříme Zakopané a v dáli Babí horu.

8. **K Rybímu jezeru**, bohatému na pstruhy, k němuž ze Zakopaného trvá cesta 8 hodin a sice k Czarnemu stawu, Zamarzlemu stawu a k Pěti stavům (jezerům). Rybím jezerem probíhá hranice haličsko-uherská.

9. **K mořskému Oku** (1597 m), kamž jest od Rybího jezera hodina cesty, ku štítu Mořského Oka však 3 hod. Poláci nazývají Mořské Oko »Czarny staw nad Rybiem«. Hloubka jeho obnáší 77 m. (Nejvděčnější výlet, povozem až k samému jezeru. Dva dobré hostince. Výlet celodenní.)

10. **Do Smokovců** od Rybího jez.; cesta jest dlouhá a obtížná. Ubírajíce se na Podúplazský potok, dospějeme k lov. zámku kn. Hohenlohe. Stoupáme vždy výš a výše, kde není rostlinstva, kde jen lysá skaliska nás obklopují. Za 2 hod. od zámku dojdeme k plesu Zamrzlému (1997 m), v němž po větší část roku led netaje; za další $1\frac{1}{2}$

hod. pak přijdeme k Polskému hřebenu (2191 m), spadajícímu příkře k dolině Velké na j. a k Zamrzlému plesu na s. Další cesta vede na Długi Staw (1931 m) a odtud k Zahrádce (1793 m), louce to, porostlé rostlinstvem, kterou protéká potok a jež zajisté bývala kdysi jezerem. Odtud k Věčnému Dešti, skále to, po níž část potůčku Velké spadá, a po klikaté pěšině, Koburgovou cestou zvané, sestupujeme k jezeru Velká (1667 m), potom dále k ochrannému domku Hunfalvově a konečně do Smokovců. Další výlety po Tatrách nespádají do rámce tohoto spisku a odkazují turisty na spisy K. Drože: »Tatry« a téhož »Život na Tatrách. R. Pokorného: »Z potulek po Slovensku«. K. Chodounského: »Na horách«. K. Kalala a K. Calvy »Od Šumavy k Tatrám«. Stan. Klímy »Vzhůru na Slovensko!« Dra Fr. Slámy »Průvodce po Slovensku«.

LVOV.

Dráhy.

Lvov je důležitá stanice železniční, odkudž rozbíhá se 7 tratí železničních a to:

Lvov-Přemyšl-Krakov, Lvov-Tarnopol-Podwoločiska, Lvov-Stanislav-Černovice, Lvov-Brody-Radziwillow, Lvov-Belzec, Lvov-Stryj-Lawoczne-Budapešt, Lvov-Jaworow, Lvov-Podhájec.

Hlavní nádraží dráhy Karla Ludvíka (Krakov-Lvov) je na záp. straně města při předměstí Krakovském a patří k největším v Rakousku. .

Nádraží má dva obrovské podjezdy se skleněnou střechou, kudy projede denně 94 osob. vlaků. V ul. Gródecké je nádraží dráhy Černovické. Na sev, v předměstí Zólkiewském je stanice Podzamcze dráhy, vedoucí do Podwoločisky.

Dopravu z nádraží obstarávají elektrická dráha, dostavníky a četné fiakry a drožky.

Cenník pro jízdu **fiakry a drožkami:**

za jízdu	Fiakry dvojspr.		Drožky dvojspr.		Drožky jednospr.	
	ve	v	ve	v	ve	v
	dne K	noci K	dne K	noci K	dne K	noci K
I. do města nebo předměstí bez čekání a zpát. jízdy	0·90	1·—	0·60	0·70	0·50	0·60
II. 1. za první projetou půlhodinu	1·40	1·60	0·90	1·—	0·70	0·80
2. za každou další čtvrt-hodinu	0·50	0·60	0·30	0·40	0·24	0·30
III. Při projíždce:						
1 za první půlhodinu	1·60	1·80	1·20	1·40	0·80	1·—
2. za každou další čtvrt-hodinu	0·60	0·70	0·40	0·50	0·28	0·34
IV. Za jízdu do vzdáleněj- ších míst	1·40 až	1·60 až	0·80 až	1·— až	0·60 až	0·80 až
	1·60	1·80	1·—	1·20	0·70	0·90

Pro zvláštní jízdy dle předchozího dohodnutí s vozkou.

Při II. neúplná $\frac{1}{4}$ hod. počítá se za celou čtvrt-hodinu.

Za větší zavazadla příplatek 40 h.

Hotely, kavárny, restaurace, obchody.

Hotely: Z velikého počtu hotelů lvovských od nejelegantnějších až do velice jednoduchých nejvíce navštěvované jsou:

»Hotel Austria«, ul. Batoryho č. 12. a 14. nejmoderněji zařízený (elektr. osvětlení, výtah, lázně) — ceny mírné a »Hotel Žorža«, »Hotel Europejski«, pl. Maryacki 4 (pokoje 2 K 50 h až 12 K), »Hotel Francuski«, pl. Maryacki 5 (pokoje 3—9 K), »Hotel Jiří«, pl. Maryacki 1 (pokoje

3—16 K), »Hotel Imperial«, ul. Trzeciego Maja 3 (pok. 1 K 60 h až 12 K). »Hotel Metropole«, ul. Pańska 1 (pok. 2 K 20 h až 7 K). »Hotel Warszawa«, pl. Bernardyński 5, (pokoje 2—7 K). Z levnějších velmi dobrý jest »Belle-vue«, ul. Karola Ludvika 27. Z pensionátů zvláště doporučení zasluhují: »Exquisit«, ul. Sykstuska 23, a »Litwin-ka«, ul. Kochanowského 14.

K a v á r n y: »Amerikańska«, ul. Trzeciego Maja 11. »Belle-vue«, ul. Karola Ludvika 27. »Kryształowa«, Pasaż Mikołaja, »Monopol«, pl. Maryacki 8. »Banzay«, ul. Gródecka 5. »Centralna«, pl. Halicki 7. »Metropol«, ul. Pańska 1. »Secesyjna«, pl. Bernardyński 1. »Wiedeńska«, ul. Hetmańska 14. — Č a j o v n y (Herbata): Riedl Ed. Teatralna 6. Schubuth Fryderyk i Sk., Rynek 45. Serafin Adam, Sienkiewicza 3. Lewicki Kaz., plac Maryacki 10. Solecki Leonard, Batoryho 2. »Syrusz«, Trzeciego Maja 2. — O v o c n á ř s t v í: »Owocarnię i Bazar cukrowy« Rubina Menkesa, Pańska 5, kde dostati možno všecky druhy ovoce.

Letní restaurace jsou v parku Jezuitském (miejském), v parku Kilińskiego a na Zámecském vrchu. — L a h ů d k á ř s k é o b c h o d y: Szkowron, pl. Maryacki 7. Musiałowicz, ul. Jagiellońska. Wojciechowski, Akademicka 6. Arnold, Gródecka 42. Zde možno dostati vedle jiných výborná vína dalmatská firmy Didolić a Prpić a to stolní, desertní i pro chudokrevné, chuti velice příjemné, jež pro poměrně nízké ceny jsou ve Lvově velice oblíbena a nahrazují i nejdražší vína Bordeaux. — C u k r á ř s t v í: Surmaczewski Wł., Jagiellońska 15, Pasternak Rud., pl. Bernardyński 3., Bieniedzki & Hauser, Karola Ludvíka 11., Podhalicz Włod., Akademicka 5. Kruszyń-

ski, Jagiełłońska 5, Gros, Hetmańska 6. Monné Teatralna 8. Wierzbicki, Akademicka 5.

Alba, pohledy a fotografie lze obdržeti v hojném výběru v papírnických obchodech: Gabryel Stanislaw, Karola Ludvika 1, Köhler Stanislav, Batoryho 28, — Krawjański Fr., Sykstuska 9. Propst Leon, Sienkiewicza 2.

a v knihkupectvích: Altenberg H., pl. Maryacki 4. Maniszewski Jan, plac Halicki 3. »Księgarnia Polska« Bernarda Połowieckého, Akademická 2 a.

Závody fotografické: Trzemeski Edward, ul. Trzeciego Maja 7., Hegedüs A., Kopernika 8. — Fotografické aparáty a potřeby: Bujak Jan, ul. Sykstuska 4, má na skladě výrobky nejpřednějších továren zahraničních. — Optické závody: Nachner Zygmunt, Sobieského 7, Menkes Maks, ul. Jagiełłońska 3. — Gumové výrobky: Płoński Stanislaw, Chorażczysny 6. Krimer J., pl. Maryacki 5. — Hodináři: Seltenreich Jan, pl. Maryacki 10. Dąbrowski Jul., Hetmańska 4. — Tiskárny: Piller, Neumann i sp., ul. Łyczakowska 3. Jaeger Ignac, Pasaž Hausmana 5. Goldman Artur, ul. Sykstuska 29.

Banky:

Filiálka rakousko-uherské banky, Haličská spořitelna, ul. Karola Ludvika. — Haličský úvěrní ústav pozemkový, ul. Karola Ludvika I. — Hypoteční banka, pl. Maryacki 15. — Úvěrní ústav pro obchod a průmysl, pl. Maryacki 10. — Filiálka Pražské úvěrní banky,

Karola Ludvika 29. — Filiálka banky »Slavie«, Kopernika 15a. — Filiálka Ústřední banky čes. spořitelén, ul. Sykstuska 15. — Filiálka Živnostenské banky, ul. Trzeciego Maja 2.

Směnárný: Goldstein & Löwenherz, Hetmańska 10., Sokal & Lilien, Hetmańska 8., Schellenberg Aug., ul. Karola Ludvika.

Lázně: Św. Anny, Akademicka 10., Dianiny, ul. Słowackého 2. (vanové), Ducheňského, plac Dąbrowského 3. (parní). Lázně mají také některé hotely (Austria, Europejski).

Lékárny: Mikołasz, ul. Kopernika, Rucker, ul. Skarbkowka, Piepes pl. Bernardiński, Sklepiński, ul. Gródecka.

Pošta a telegraf: Hlavní poštovní a telegrafní úřad v Słowackého ul. Filiálky: I. okres, ul. Mikołajska, a na nádrazí, II. okres, ul. Kleparowska a Kazimierzowska, III. okres, ul. Podzamcze, IV. okres, ul. Czarneckého a Łyczakowska, V. okres, ul. Sobieského a Skarbkowska.

Informační kanceláře: Lvovská informační adresní kancelář (Lwowskie Biuro adresowe, Asnyka 4.), udílí pokyny v příčině adres za poplatek 30 h. — V informační kanceláři c. k. rak. stát. drah, ul. Trzeciego Maja, obdržeti možno obyčejné i okružní lístky pro všechny evropské dráhy, jakož i veškeré pokyny v příčině cestování po dráze.

Spolky: Život spolkový jest ve Lvově velmi vyvinutý. Adressář města Lvova »Skorowidz adresowy«, nalézá se ve všech hotelích, i v každé lepší restauraci a kavárně. Češi i Lvovští združení jsou v »České Besedě«, která má své

místnosti ve vinárně »Brača Didolič«, ul. Czar-niecka 3. Mimo to scházejí se krajané v kavárně »Monopol«, pl. Mariacki 8, v hostinci Menoch, Sobieského ul., a v hostinci »Byzanc«, pl. Bernardyński.

Časopisy: Ve Lvově vychází téměř 100 časopi-sů, z nichž uvádím nejrozšířenější denníky polské »Dziennik Polski«, »Gazeta Narodowa«, »Słowo polskie«, »Ruch. Katol.«, »Przegląd«, úřední »Ga-zeta Lwowska«, »Kurjer Lwowski«, ruské »Gali-čan« (orgán strany staroruské), »Dělo« (orgán nár. dem. str. ruskoukrajinské), »Ruslan« (orgán str. vládní) a z humoristických zvláště »Szczu-tek« a »Šmigus«. České noviny a časopi-sy vykládají kavárna »Monopol«, pl. Marya-cki a kavárna »Boulevard«.

Literatura: Chodyniecki: »Historia Lwo-wa« (Lwów 1829). Czołowski A. dr.: »Lwów za ruských časów« (Lwów 1891). Józefowicz T.: »Kronika m. Lwowa od 1734 do 1800«. Łoziński Włod.: »Lwów starožitny« (Lwów 1892) a »Pa-trycyat i mieszczaństwo lwowskie z XVI. w.« Pa-peé Fr.: »Historia Lwowa« (Lwów 1894). Zubrzycki D.: »Kronika m. Lwówa« (Lwów 1854). »Lwówskie Biuro Adresowe«: »Kronika Lwówa, jeho zabytki i osobliwości z przewodníkem oraz najnowszy plan Lwówa« (Lwów 1909).

Popis města.

Lvov (pol. Lwów, něm. Lemberg) hl. město haličské, bývalé hl. město haličské Rusi a za pol-ské vlády hl. město rusínského vévodství, leží mezi 49° 48' a 49° 52' sev. šíř. a mezi 41° 38' 15'' a 41° 46' vých. délky, ve výši 278 m. n. m., na

říčce Pełtwě, přítoku Bugu, která v obvodu města je překlenutím téměř zakryta — v kotlině obklíčené kopci, namnoze zalesněnými nebo stromovým osázenými, z nichž nejvýše vystupuje »Łysa Góra« (400 m n. m.), zv. »Wysoki Zamek« (též nyní hora Františka Josefa), na jejímž temeni vy-

Panorama Lvova s mohyly Unie Lubelské.

piná se mohyla Unie Lublinské; odtud rozvírá se zajímavá vyhlídka. Na již. straně města zvedá se Wronowska Góra s citadelou. Stará opevnění města odstraněna z větší části již v předešlém století, a na místě jejich i jinde jsou pěkné promenády a sady. Moderní opevnění města posunuto na okolní návrší zřízením několika pevnůstek. Lvov skládá se z nevelkého vnitřního města (V. Śródmiešcia), jež od čtyř předměstí: I. Halického

II. Krakowského, III. Żółkiewského a IV. Łyczakowského odděleno jest náměstími a sady. Předměstí vyznačují se namnoze přímými, dlouhými ulicemi. Čtvrti Židy obydlené (část vnitřního města a předměstí Krakovské) mají známý ráz židovských osad. Město obklíčeno jest četnými obcemi předměstskými, z nichž některé, jako na př. okolí parku stryjského, Zielona, Krzyżowa a 29. Listopada vyrostly rychlostí téměř americkou. Dle zprávy statist. komise na konci r. 1907 měl Lvov 181.016 obyvatel, kromě velmi četné posádky vojenské (10.000 mužů). Většinu obyvatelstva lvovského tvoří Poláci. Z ostatních zde zastoupených národností jest 15.159 Rusínů, 20.400 Němců (počítaje v to Židy) a 701 Čechů. Lvov není sice městem starobylým, ale má přece mnoho památek a zajímavostí. Město jest středem ruchu uměleckého a kulturního; závodí s městy západoevropskými a v mnohém ohledu předstihlo i jiná města polská. Jest zařízeno po způsobu evropském: má elektr. pouliční dráhu, osvětlení plynové a elektrické, vodovod a jatky; v brzkú má býti provedena kanalisace. Obyvatelstvo nešetří obětí ani námahy na okrášení a zvelebení města, stavíc pomníky mužům o vlast zasloužilým a hromadíc v museích památky historické a umělecké.

Znak města: Znak města, v původní podobě vyskytující se na listině z r. 1359, po pozdějších změnách představuje hradbu městskou s třemi věžemi a otevřenou branou, v bráně pak lva na zadních nohách stojícího a v pravo hledícího, jenž v pravé tlapě drží tři pahorky se zlatou hvězdou nad pahorkem prostředním, vše to na štítě modrém, ozdobeném korunou a pláštěm.

Úřady:

Lvov jest sídlem nejvyšších úřadů zemských a to: místodržitelství a zem. šk. rady (Czarniecka 3), zemského sněmu a zemského výboru (Mar-szałkowska, s obrazem J. Matejky »Unia«), vrchního zem. soudu a trestního soudu (Batoryho 1), zemského soudu (Teatralna 13), obchodního soudu (Kościszki 10), státního zastupitelství (Batoryho 3), několika okresních soudů, zem. finanč. ředitelství (pl. św. Ducha), cel. úřadu, loterie, okres. finanč. ředitelství, policejního ředitelství (Mickiewiczza 12 a Brajerowska boczna 3), horního hejtmanství, ředitelství zemských lesů a statků, ředitelství pošt a telegrafů (Słowackého), komory advokátní (Kościszki 18), notářské (Hetmańska 10), inženýrské (Zimorowicza 13), lékařské (Dominikańska 11), obchodní a průmyslové (pl. Halicki 10), řemeslnické (radnice), průmyslového inspektorátu (Koperníka 42 a), dále konsulátu ruského a německého, vojenského velitelství, četnického velitelství, ředitelství c. k. rak. stát. drah (Krasickich), arcibiskupství řím.-katol., Czarniecka 32 (r. 1416 z Haliče přeloženého do Lvova), řecko-katol., nám. św. Jura 5 (původně biskupství, přeloženého sem rovněž z Haliče r. 1519 a r. 1806 povýšeného na arcibiskupství), armensko-katol., Ormiańska 9. (jako biskupství již od r. 1367) s příslušnými konsistořemi; pravoslavná fara, evangel. superintendentství (vyznání augsbur. i helvet.), Zielona 7 a vrchní zemský rabinat, Bernsteina 12, a j. podřízené úřady.

Vzdělávací a lidumilné ústavy.

Universita Lvovská. ul. św. Mikołaja, založena byla původně r. 1784; r. 1805 přeměněna v lyceum

(bez práva, udělovati hodnost doktorskou), avšak r. 1817 zase obnovena. Řečí vyučovací jest od r. 1871 polština (před tím němčina). Z 2000 posluchačů jest přes $\frac{1}{4}$ Rusínů. Při universitě je bohatá knihovna, různé ústavy, sbírky a botanická zahrada. Kromě university má Lvov techniku, kněžské semináře, školu zvěrolékařskou (při níž škola podkovářská), zem. lesnickou školu, státní školu průmysl., několik reálek a gymnasií (též rusinské a něm.), ústavy učitel., školu obchodní, řemeslnickou, zahradnickou, konservatoř hudební, četné školy obecné a měšťanské, opatrovny i školy mateřské. Z četných ústavů humanitních uvádíme: ústav hluchoněmých a slepých, nemocnici, špitály, porodnici, sirotčince atd.

Dějiny Lvova.

Počátky dějin Lvova byly až do nedávna nejasny. Teprve městský archivář dr. Czołowski nejstarší historii Lvova podepřel spolehlivými doklady. Dějiny Lvova možno rozdělití ve tři hlavní období a to: rusínské od r. 1257—1340, polské od r. 1340—1773 a rakouské od r. 1773 až po nynější dobu. Dle dra Czołowského vznikl Lvov z podhradí hradu zv. »Wysoki Zamek«, na hoře ode dávna zv. »Łysa«, jež založil okolo r. 1250 kníže haličský a vladiměřský Lev Daniłowicz a okolo nižšího zámku, jenž stával blíže kostela sv. Mikuláše v ul. »Pod Branou«, na místě bývalého sídla knížecího Haliče, zničeného Tatary r. 1240. Oba hrady byly dřevěné; ve vyšším bývaly chovány poklady a zbraně, v nižším sídlil kníže. Na úpatí vrchu měli své domy bojaři. Pod ochranou obou hradů rozvíjelo se město velmi rychle a

zbudováno i několik řeckých kostelů (řec. farní kostel, na místě, kde stojí nynější katol. kathedrála, kostel sv. Mikuláše, kaple Basiliánů a j.). Všecky tehdejší kostely i domy byly dřevěné; prvním zděným kostelem byl chrám sv. Mikuláše, založený r. 1280. Úbytek domácího obyvatelstva rusínského častými nájezdy Tatarů doplňován byl přistěhovalými Němci, Armény, Židy i Tatary. Následkem této smíšeniny obyvatelstva ztrácelo město ráz rusínský a převahy nabývali Němci. Němečtí osadníci řídili se vlastními právy, volili si své rychtáře a zachovávali své náboženství, jazyk i obyčeje. Po smrti knížete Lva r. 1301 sídlili tu jeho nástupci knížata Jiří I., Ondřej, Lev II. a Jiří II. Za vlády těchto knížat živel německý vzrůstal a zaujímal tu výsadní stanovisko. Polské období počíná r. 1340, kdy polský král Kazimír Vel. opanoval zemi a město po smrti rusínského knížete Boleslava Trojdenowicze (pravnuka pol. krále Vladislava Łokietka), který svou moudrostí a rozumným hospodářstvím v celé zemi a zvláště ve Lvově nehynoucí památku po sobě zůstavil. Na knížectví rusínské činili si nároky Tataři a Litvané, s nimiž musel Kazimír po 10 let válčiti. Na místě dřevěných tvrzí, které za vpádu nepřátelských lehly popelem, vystavěl Kazimír r. 1380 hrady zděné. Město opevnil dvojnásobnými hradbami a udělil mu r. 1356 magdeburské právo městské. Aby zvelebil obchod ve městě, poskytl Kazimír veliké svobody všem cizincům, prohlásiv i svobodu náboženskou. Tou dobou značně se sílil se do Lvova příliv Poláků a Němců, takže z dávného rusínského Lvova nezůstalo téměř ani stopy. Na znamenitých trzích lvovských scházeli se kupci z Evropy i z Asie a republika Benátská

měla tu své jednatelství. Lvov stal se tak střediskem polské Rusi a hostíval často ve svých zdech krále polské.

Nástupce Kazimíra Vel. Ludvík Vel., král uherský (1370—1382), svěřil správu zemí polských svým náměstkům, kteří pod svrchovaností Vladislava Opolského, sídlícího ve Lvově, lid utiskovali. Po smrti Ludvíkově za královnu uznána a korunována (r. 1384) ml. dcera jeho Hedvika, která provdala se za Vladislava Jagiella, velkého knížete litevského, čímž spojena Halič opět s Polskem r. 1387. Vladislav Jagiello daroval Lvovu rozsáhlé okolní pozemky, na nichž měšťané lvovští založili vesnice. K velkému rozvoji obchodu lvovského přispěl Vladislav udělením výsady zv. »skladu obchodního«, dle níž veškeré tovary východní musely být 14 dní vystaveny ku prodeji ve Lvově, a teprve čeho lvovští obchodníci nekoupili, mohlo býti dál dopravováno. Dobyťtí Cařihradu Turky r. 1453, veliký požár Lvova r. 1525 a časté vpády Tatarů a hospodarů valašských a multánských měly v zápětí značné poklesnutí ruchu obchodního a celkový úpadek města, z něhož se zpamatovalo teprve potom, když nastal trvale klid. Měšťané nešetřili peněz na zakládání kostelů, klášterů a pomníků. Četní architekti cizí, zejména italští, provedli nové pěkné budovy. Nejpečnějši památky lvovské pocházejí z této doby. Lvovští řemeslníci prosluli svými výrobky po celé Polsce. Zhotovovány tu zvony, pomníky z kamene i kovu pro jiná velká města a vyráběny zbraně; Lvov stal se nejpřednější zbrojnicí, jež zásobovala hetmany polské, vypravující se do boje. Za Zikmunda I. Starého r. 1514 opakovali Tataři útok na Lvov. R. 1527 veliký požár zničil celé město; to-

liko radnice a horní zámek zůstaly zachovány. R. 1535 byl Lvov svědkem nekrvavé války zv. »kokoszej wojny« (kohoutí vojny).

Počátkem 17. stol. nastala pro Lvov doba těžkých zkoušek. Nezřízená konkurence židovská, útlisky celní, vpády nepřátelské a j. pohromy značně oslabil rozvoj obchodu lvovského. Město klevalo, a v pol. 17. stol. dostavil se úplný úpadek. Ve chvíli nejtěžší měšťané lvovští neztratili důvěry v sebe a podali skvělý důkaz zmužilosti a lásky, jak k městu, tak i k těžce zkoušené vlasti. Za Jana II. Kazimíra r. 1648 došlo k hroznému vzbouření Kozáků a obecného lidu ruského, utiskovaného od pánů polských. Kozáci vedeni atamanem Bohdanem Chmielnickým ve spojení s Tatary Krymskými přitáhli ke Lvovu. Obklíčené město po dva týdny statečně odráželo útoky nepřátel, takže posléze Chmielnickému nezbylo než spokojiti se výkupným a ustoupiti. Leč již roku 1655 znova objevily se před hradbami města hordy Tatarů a Kozáků, sesílené armádou moskevskou. V době té celá Polska zaplavena byla přívalem nepřátel, v jejichž moci byla již téměř všechna polská města; jediný Lvov zachovává věrnost králi za vůdcovství Kryštofa Grodzického a purkmistra Jana Attelmajera, po šest měsíců neohroženě se bránil, takže i tentokráte Chmielnický musel se spokojiti výkupným a odtáhnouti.

S velikým nadšením uvítali měšťané lvovští r. 1656 ve svých zdech krále Jana Kazimíra, který přijel, aby město opatřil novými prostředky obrannými proti nájezdům nepřátelským. Tu také vzchopila se k rázné obraně vlasti šlechta polská. Zpráva o statečné obraně Čenstochovy před Švédy, naplnila národ polský důvěrou a posílila jej

k dalším bojům. Dne 1. května t. r. Jan Kazimír v kathedrále Lvovské složil slavné sliby, dávaje celou vlast v ochranu Matky Boží Čenstochovské a nazýváje ji královnou polské koruny. Tu také prohlásil vzíti v ochranu lid dosud nemilosrdně utiskovaný od šlechty, která nedávno na sněmě v Tořuni od Zikmunda I. dosáhla schválení povinnosti roboty. R. 1672 došla do Lvova strašlivá zpráva: Kozáci, poddávše se Turkům, dali podnět k novému vpádu, do Polska. Sám sultán Mohamed IV., sebrav obrovskou armádu, vtrhl do Polska, obrátil v sutiny nejsilnější pevnost Kamienec Podolský a dobyl 40 hradů. Na to přitáhl ke Lvovu, k jehož obraně zůstala ve městě nepatrná část obyvatelstva v počtu 2000 mužů. Turci (v počtu 50.000) obklíčili město a hnali na ně útokem se 14 různých stran. Zděšení měšťané prosili o mír, jehož dosáhli za výkupné 80.000 dolarů. R. 1673 zemřel král Michal Korybut Wiśniowiecki v domě č. 9. na Rynku (bývalé sídlo arcibiskupa). Tělo zemřelého krále převezeno do Varšavy a vnitřnosti zazděny do stěny kathedrály. Ještě téhož roku připadl Lvovu nový úkol, tentokráte radostnější předešlého — uvítání slavného vítěze nad Turky u Chocimi, hetmána Jana Sobieského, jež bylo velice nadšené. Sobieski za svého pobytu ve Lvově (ve vlast. domě č. 6. na Rynku) obnovil opevnění města a později jako král obdařil měšťanstvo četnými výsadami. Nový útok Tatarů (40.000) r. 1674 odrazil Sobieski se 4000 jízdy porážkou u Lesienice. Po 20 letech (1695) svedena před hradbami Lvova veliká vítězná bitva vojska polského pod vedením hetmána Stan. Jabłonowského s Tatary (40.000). Bylo to však poslední slavné vítězství Lvovských. Nedlouho potom král

švédský Karel XII. se silnou armádou oblehl Lvov a přes statečný odpor měšťanů obsadil Wysoki Zamek a klášter Karmelitů, načež za krátko po úsilovném boji dobyl města. Poprvé spatřil Lvov ve svých ždech nepřítele, který kostely, kláštery i domy soukromé vyloupil a zničil vše, čeho nebylo možno odvézt, vyžádal si ještě na měšťanech 50.000 tolarů válečné náhrady. Lvov proměněn téměř v trosky, mnoho měšťanů opustilo svůj domov, a tak zašla bývalá sláva města a přes veškeré snahy krále nepodařilo se povznést Lvov k novému rozkvětu.

Za Stanislava Augusta r. 1768 byl pokleslý Lvov svědkem bratrovražedné války mezi stranou královskou (konfederací radomskou) a konfederací barskou. Brzy potom vtrhlo vojsko rusko vedené gen. Kreczetnikowem do Polska a obsadilo Lvov. Po jeho odchodu zabralo Lvov vojsko rakouské, neboť v té době r. 1772 došlo k prvnímu dělení Polska, jímž připojena Halič a tudíž i Lvov k Rakousku. Měšťané Lvovští musili složit přísahu věrnosti vládě rakouské v ruce hr. Pergena. Lvov tehdy nečítal ani 20.000 obyvatel. Za nové vlády nahrnulo se do města mnoho obyvatelstva německého. Za císaře Josefa II. vytlačena z úřadů latina a ze škol polština a nahrazeny němčinou. R. 1809 zpráva o úspěších Napoleonových vzbudila nadšený ohlas v Polsku.

Téhož roku opustili Rakušané tajně Lvov před blížící se armádou Józefa Poniatowského. S ohromným nadšením přivítalo obyvatelstvo Lvovské polské vojsko vedené gen. Różnieckým a Kaminským. Leč radostná naděje v lepší budoucnost rozervaná Polsky záhy ustoupila smutné skutečnosti. Vojsko rakouské znova ještě téhož roku ob-

sadilo Lvov, přísně trestajíc vězením ty, kdož povstání se účastnili. Až do r. 1848 potlačovala vláda rakouská každou svobodnější myšlenku a veškerý život národní. Roku 1848 v době revoluce ve všech částech Evropy i Lvov nezůstal pozadu. Bez ohledu na vládu utvořeny národní gardy, které měly obnoviti svobodu národa. Leč revoluce za pomoci Ruska potlačena a Lvov těžce odpykal zápal vlastenecký; četné budovy spáleny a zbořeny a mnoho lidí pobito. Po tomto »vítězství« rakouském nastaly nové útisky obyvatelstva lvovského. Lepší časy přinesl městu »diplom říjnový« r. 1860, kterým zavedena konstituce. R. 1870 obdržel Lvov samosprávu obecní. Velký význam pro město měla zemská výstava r. 1894, která skončila sice deficitem, ale přinesla značný zisk ve směru povznesení domácího průmyslu a obchodu.

Průvodce městem.

Východištěm při prohlídce města zvolíme

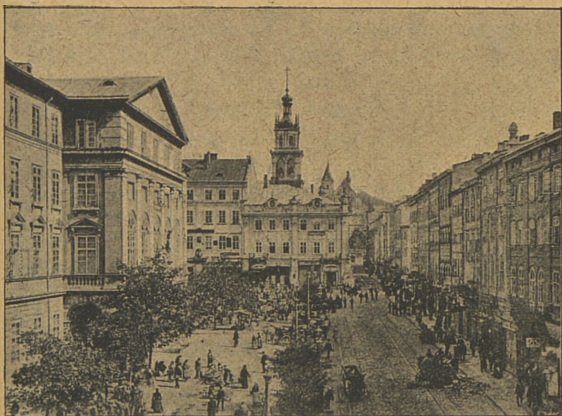
Rynek.

Původní hranice Rynku, určené za Kazimíra Vel., zůstaly až podnes nezměněny; toliko ráz jeho se věky změnil. Náměstí toto bylo svědkem mnohých významných událostí. Zde zasedali na trůně králové Vladislav Jagiełło a Vladislav Warneńczyk, přijímajíce holdy hospodarů valašských a multanských, tu popraveni také tři z nich za vzpouru proti králi. Zde také rozdělována kořist z Moskvy přivezená po vítězné bitvě s Rusy roku 1614. Za Jana Albrechta r. 1491 položen tu základní kámen k nynější radnici. Původní stavba byla

budova velice zajímavá, obklopená na všech stranách různými krámy a sklady. Nynější

radnice

zbudována byla v letech 1827—35 po zřícení staré věže. Jest to veliká, třípatrová budova s čtyřhran-

Radnice a náměstí ve Lvově.

nou věží a rozsáhlými nádvořím. Má 156 síní a 9 větších sálů. V přízemí je městský archiv, v I. patře zasedací síň městské rady s pěkným obrazem J. Styki »Polsko«. Většina domů na Rynku pochází ze středověku a vyznačuje se charakteristickou soustavou »tří oken«. Z nich zvláště zajímavý jest dům č. 2., velice pěkná památka pozdní renaissance ze 17. stol., a dále dům č. 4.

s pěkným ornamentálním průčelím, zbudovaný na poč. 17. stol. archit. Krasowským. Královský dům č. 6. s pěkným portálem a attikou, ozdobenou 7 postavami, pochází ze 16. stol. a jest dílem italského archit. Petra Barbona. Jsou tu památky po králi Janu Sobieském. Dům č. 9. býval sídlem arcibiskupa obradu lat. a meškával v něm král Vladislav Jagiełło. Velice staré domy středověkého rázu najdeme také v blízké ul. Ruskej, kde po l. straně směrem od Rynku nalézá se od pradávna

Církev valašská.

Původní dřevěná svatyně zničena požárem roku 1525. Leč i nově postavený chrám stal se obětí zhoubného živlu. Nynější kamennou budovu provedl v pol. 16. stol. proslulý archit. Pavel Rzymanin nákladem hospodarů valašských (rovněž obě zničené svatyně dali postaviti hospodarové valaš. a odtud jméno kostela). Přečasnou věž (přes 60 m. vys.) dal vystavěti ve slohu renaiss. Řek Konst. Korniakt (1580) arch. Petrem Barbonem. Svatyně tato patří k nejkrásnějším ve Lvově. Nad jedinou velikou čtvercovou lodí s polokruhovou apsidou vznáší se na čtyřech toskánských sloupech hlavní kopule o čtyřech oknech. Dvě menší kopule vypínají se nad předsíní a hl. oltářem za cárskými vraty. Štuková výzdoba pochází od Mirona Barnowského. Na nádvoří od u Podwale jest kaple »Třech Światyteli« (sestoupení sv. Ducha) se třemi kopulemi, provedená v malebném byzantském slohu na konci 16. st. arch. Krasowským. Uvnitř nalézá se na dřevě malovaný obraz »Snímání Krista s kříže« a dva velké obrazy »Město Jerusalema« a »Hora Athos« z r. 1693 od Tomáše Malinowského.

Sousední budova č. 12. při ul. Blacharské jest rusínský, velice důležitý

ústav stavropihiánský,

jenž má svou knihtiskárnu, vydává lidové kalendáře, vydržuje bursu pro mládež a kostelní zpěváky. Institut vznikl z bratrstva stavropihiánského, zřízeného v l. 1586—88 od kníž. Konst. Ostrowského, jež vyňato bylo z moci místní vrchnosti církevní a podřízeno patriarchům cařihradským. Bratrstvo, jehož účelem bylo hájiti pravoslavi, vydržovalo proslulou školu, jež dala první učitele podobné škole v Kijevě a vůbec získalo si veliké zásluhy o rozvoj vzdělání na východě Evropy. Při ústavě jest *museu* obsahující velmi pěkné sbírky pro dějiny východní Evropy XVI.—XVIII. stol., důležitý archiv s dokumenty ruskými, polskými i řeckými, památky umělecké, podobizny a j. Vstup volný každodenně mimo neděle a ruské svátky. Naproti církvi valašské stojí pěkná budova ruského spolku »Dniestr« a dále po pr. straně v ul. Podwale **arsenál městský** *Cekhaus* (Zeughaus), jež zabrala vláda rakouská a použila jej za skladiště vojenských potřeb. Ze starých památek zachovalo se toliko několik plastik.

Vedle kláštera Dominikánů při ul. Arsenálské je **arsenál královský**, zbudovaný z tesaného kamene r. 1630 Vladislavem IV. Zbytky zbraní byly vládou rakouskou rozprodány nebo zničeny a budovy použito k účelům vojenským.

Naproti na valech jest **bašta prachová**, zbytek bývalých hradeb městských, kde nyní rozkládají se valy gubernatorské. Postavena byla

r. 1554 a byla dějištěm velkých útoků nepřátelských. Z ní stříleno na nepřítele do značné dálky a toliko jednou a to od Karla XII., krále švédského, byla dobyta. R. 1772 obsazena byla vojskem rakouským a r. 1895 odkoupena městem pro muzea a biblioteky. V ul. Dominikánské jest **kostel a klášter Dominikánů**, založený v druhé polovici 16. století. Budova dnešní postavena byla r. 1749 arch. Janem de Witte dle vzoru basiliky sv. Petra v Římě v podobě kruhové s prodloužením presbyteře a s vystupujícími po stranách dvěma většími a čtyřmi menšími kaplemi. Jsou tu zajímavé čtyři alabastrové náhrobky ze 16. stol. nepochybně dílo Heřmana Horsta. V kapli N. P. M. Jackové (po pr. straně) nalézá se na oltáři pod skleněným příklopem alabastrová soška Matky Boží s Ježíškem, nejstarší řezba církevní ve Lvově, kterou dle pověsti přinesl z Kijeva sv. Jacek.

Zázračný obraz Matky Boží s děťátkem, malovaný na dřevě pochází z Cařihradu a představuje rázovitý typ byzantského umění. V kapli sv. Dominika v levo je pomník Jozefy hr. Borkowské, jediné dílo B. Thorwaldsena ve Lvově. V klášteře jsou zbytky bývalého archivu, dosti bohatá knihovna, jakož i několik pozoruhodných církevních obrazů a podobizen.

V ul. Ormiaňské jest

kathedrál obřadu armenského (sv. Trojice)

založená na konci 14. stol. Záp. část kostela a sakristie dokončena byla teprve v 17. stol. Za častých požárů ve Lvově svatyně několikrát vyhořela, načež představami původní podoba její značně byla pozměněna. Vedle stojící věž pochází ze 16. stol. a obnovena byla r. 1876 (chrám

obnoven r. 1862). Zvláštní stavba tohoto kostela sestává z portiku s křížovou klenbou, spočívající na nízkých sloupech s konsolami, z vlastní trojlodní svatyně s kupolí ve středu prostřední lodi a z přístavku který loď s předsíní tvoří. Celek tvoří směs slohu byzantského a gotického. Z památek tohoto chrámu zasluhují pozornosti: Obraz sv. Řehoře ve stříbrném rámu s třinácti stanicemi umučení tohoto svatého, zakrytý obrazem sv. Petra a Pavla (dílo Choynického z r. 1799), oltářní obraz »Krista na kříži«, malovaný na měděném plechu a malý obraz »Piéta« ve slohu Rembrandta. Evangelium s krásnými drobnomalbami ze 13. stol., jest jednou z nejstarších památek lvovských. Prostranství před kostelem je pokryto náhrobními deskami s hrobů lvovských Arménů, jichž ostatky přeneseny z bývalého hřbitova sv. Anny při tomto chrámu na nový arm. hřbitov na předměstí Žótkiewském. V pravo od kostela zvonice, při níž jest dům armenského arcibiskupa.

Kostel Jesuitův

v ul. Teatralné, jeden z největších kostelů ve Lvově, založený na poč. 17. stol. v slohu barokovém s galeriemi kol bočních lodí. Kostel r. 1740 ozdobil malbami proslulý malíř Eckstein z Brna. Kolem zabrala r. 1778 vláda a umístila v ní úřadovny finančního ředitelství. V kostele je rokok. pomník K. Wyżyckého, dále pomníky Jiřího a Marie Dziejuszyckich z r. 1753, Jana a Alexandra Jablonského a Marie Kazanowské »ze 17. st.). V lelodi jest obraz Matky Boží, kopie obrazu Santa Maria Maggiore v Římě (ze 17. tol.)

V ul. Teatralné č. 19. jest **museum Dzie-**

duzzyckich, jedno z nejlepších v Evropě, jež založil r. 1845 Wł. hr. Dzieduszycki. V I. patře jsou vynikající sbírky ssavců, ptáků s hnízdy, ryb, plazů a hmyzu. Ve II. patře nalézají se oddíly: botanický, mineralogický, geologický a národopisný. Mimo to jest při museu biblioteka.

Sbírky v I. patře jsou přístupny v neděli od 10—1 hod., v I. a II. patře ve čtvrtek od 11—1 hod.; v ostatní dny vstup na požádání.

Městské průmyslové museum

nalézá se ve vlastní budově postavené r. 1904 v ul. Hetmańské. Založeno bylo r. 1874 obětavostí obyvatelstva lvovského. V šesti sálech umístěny jsou: výrobky kovové, nábytek, keramika, nářadí kostelní, staré práce domácího průmyslu a j. Biblioteka musejní čítá na 3000 děl. Museum otevřeno jest denně od října do května od 8—1 hod., od května do října od 9—2 hod. za vstupné 20 h. V neděli je vstup volný.

V téže budově nalézá se **městská galerie obrazů**, jež založena byla r. 1907, kdy město Lvov zakoupila v Sitkowcach v Ukrajině od p. Jakowicze sbírky děl uměleckých a starožitností, obrazů a j. předmětů, které pocházejí ze sbírek krále Stanislava Augusta, Dembowskich, hr. Potockich, hr. Przeździeckich a p. Jakowicze. Sbírky tyto rozhojnil značnou kolekcí p. Toepfer, majitel známé a populární restaurace ve Lvově. Zde také nalézají se kartony divadelní H. Siemiradzského. Galerie je přístupna denně mimo pondělí od 10—1 hod. za vstupné ve všední dny 1 K, v neděli 50 h. Kata!og 10 h.

Církev sv. Ducha

v ul. Krakowské zřízena byla r. 1906 z bývalého kostela Trinitarů.

Filharmonie

nalézá se v paláci Skarbrowském v ul. Skarbrowské, jež postavil v l. 1837—42 svým nákladem St. hr. Skarbrowski na místě bývalého »Zámku nižšího« a hradeb městských. Zajímavý jest v této budově obrovský divadelní sál, kde bývalo umístěno Lvovské divadlo od r. 1842—1900. Jeviště přeměněno později v estrádu, v jejímž pozadí stojí varhany, největší ve Lvově. Vedle koncertu konají se tu kinematograf. představení »Urania«.

Na náměstí Gołuchowskich jest **městské divadlo** postavené v letech 1897—1900 dle plánu Zikmunda Gorgólewského ve slohu něm. renaissance s tympanonem a dvojím sloupořadím. Nad scénou vznáší se kopule s gloriem. Průčelí ozdobeno jest dvěma kamennými sochami od Popiela, štít pak plastickou allegorií od Wojtowicze.

Na valech Hetmańských jest **pomník St. Jabłonowského**, zbudovaný v 18. století., přenesen na nynější místo r. 1860 z nádvoří koleje jezuitské, kde dříve stával.

Za divadlem po pr. straně jest rozsáhlé náměstí **K r a k o w s k é**, obydlené hlavně nižšími vrstvami obyvatelstva Lvovského.

Kostel Panny Marie Sněžné

na tomto náměstí založili Němci v době rusínské ve 14. stol. Přestavbami ztratil chrám původní románský charakter. Před kostelem jest socha Neposkvr. Počet. P. M. z 18. stol.

Nedaleko odtud n á m ě s t í S t r z e l e c k é, na němž stojí nová pěkná budova hasičské strážnice a v ní záchranná stanice. Za valy na návrší **palác arcibiskupa obřadu lat.**, zbudovaný roku 1844 s kostelem Obět. P. M., založeným r. 1644 Jakubem Sobieským. Chrám tento r. 1792 značně poškozený byl r. 1840 obnoven ve slohu ital. baroku.

V ul. Teatyńské jest **kostel Milosrdných** se špitálem, založený okolo roku 1639 Kateřinou Daniłowiczównou pro řád Reformátu, jenž povstal z nadace Michala Bieganowského. **Kostel sv. Wojtěcha**, v ul. téhož jména, založený r. 1602 a dostavený okolo r. 1700 pro Misionáře.

V ul. Czarnieckiego **kostel s klášterem Karmelitův** založený roku 1634. A. z Ostroga knížetem Zasławským a Alexandrem Kuropatwem, původně slabě opevněný. R. 1906 byl kostel obnoven a přistavěna druhá věž. Je tu pomník gen. Dwernického, dílo P. Filipiho, pak pomník z černého mramoru Petra Branického z r. 1752, St. Ligęzy, dále básníka Józefa Dunina a Felixe Bowerského. V klášteře je mnoho podobizen a desek se jmény mnichů, padlých v době obležení Lvova Chmielnickým. Jdeme-li vzhůru ul. Kurkowou, spatříme po levé straně **střelnici** s patrovou budovou a pěkným parkem, obecnstvu přístupným.

Po pravé straně pl. Franciszkańského jest **kostel a klášter Františkánův**, jež založila pro Kapucíny r. 1708 Żofię Sieniawską. Po zrušení řádu zabrali kostel r. 1784 Františkáni, kteří měli původně svůj klášter již v době rusínské v dnešní ul. Teatralné. **Kostel Františkánek**, v ul. Kurkové zbudován byl ve slohu románském

v letech 1876—88 podle plánů J. Zacharyewicze. Uvnitř pěkné malby, na skle zhotovené v Mnichově.

Dole v ul. Łyczakowské jest **kostel sv. Antonína**, založený r. 1718 kn. J. A. Wiśniowieckým pro Františkány a r. 1784 přeměněný ve farní.

Naproti tomuto kostelu je **dětská nemocnice sv. Žofie**, založená r. 1878, dále **všeobecná nemocnice**, zřízená z bývalého kláštera Piaristů, založeného r. 1748 Lvovským světícím biskupem Samuelem Głowińským. Vedle je řada budov kliniky.

Výše v ul. Łyczakowské je **Církev sv. Petra a Pavla**, upravená z kostela Paulína, postaveného v 18. stol.

Park Bartoše Głowackého (Łyczakowski) při ul. Łyczakowské zřízen byl r. 1892. eJst pěkně zarostlý a obsahuje malebné gloriety a lavičky pro obecnstvo. V části při ul. Łyczakovské jest pomník Bartoše Głowackého. Nedaleko odtud v levo na návrší je stanice trati Lvov-Podhajce.

Při návratu do vnitřního města spatříme v ul. Piekarské skupinu budov **lékařské fakulty** a od a odtud dále přijdeme k **ústavu Z Mrtvých vstání** s kostelem, vystavěným r. 1887. V příčné ul. Sakramentek jest ženský učitelský ústav a dále v téže ulici **kostel a klášter Sakramentek**, založený roku 1718 Fr. Cetnerem, Ct. Leszczyńským a Helenou Czetwertyńskou. Přejdeme odtud ulicí Kochanowského a ulicí Zielonou přijdeme do ulice Zybkiewicze, odkudž tramwayí zajedem do **parku Kilińského (Stryjski)**, kde roku 1894 pořádána byla zemská výstava. Park tento založen byl roku 1887 na místě

bývalého hřbitova. V parku pomník Jana Kiliňského od Juliana Markowského.

Na prostranství výstavním zachovaly se pavilon umění, věž vodárenská a **panorama Racławické** v budově, mající podobu rotundy se železnou konstrukcí. Obrazy provedli Vojtěch Kossak a Jan Styka. Panorama otevřeno jest od 9. hod. ranní do večera. Vstupné 50 h. Na zpáteční cestě spatříme v ul. sv. Mikołaja **universitu a botanickou zahradu** se skleníky a se vzácnými druhy rostlinstva. V zahradě pomník Jana Śniadeckého. Vstup volný.

V téže je **kostel sv. Mikuláše**, založený r. 1694 M. Strzałkowským pro Trinitáře, kteří nyníjší kostel postavili r. 1745. Uvnitř vedle hlavního oltáře je kaple sv. Floryana s pěkným oltářem ze 16. stol., velice cennou památkou.

Polské školské museum v ulici św. Mikołaja č. 21. obsahuje biblioteku paedagogickou a didaktickou, předměty pro názorné vyučování, mapy, medaile a pečeti, obrazy a fotografie, rukopisy, sbírky, týkající se školní hygieny. Museum podává zprávy školám a časopisům; za svého trvání od r. 1907 úhrnem vyřídilo 6406 dotazů a růz. zpráv.

Na placu Akademickém: **pomník Aleks. hr. Fredry** od Leonarda Marconiho, postavený příčiněním »Koła literacko-artystycznego«. O něco níže: **pomník Kornela Ujejského**, dílo Tad. Popiela. Na konci ul. Akademické je nejkrásnější lvovský **Hotel »Žorža«** a před ním na pl. Maryackém **pomník Adama Mickiewicze**, krásné umělecké to dílo sochaře Ant. Popiela. Jest to granitový sloup s hořící pochodní na vrcholu, při

jehož patě stojí bronzová postava básníkova a nad ní vznáší se genius.

Kostel a klášter Bernardynů

na náměstí téhož jména, založen byl r. 1460 Ondřejem Odrowažem. Nynější stavba, provedená

Park Kiliňského.

na poč. 17. stol. arch. Pavlem Rzymianinem, patří k nejkrásnějším ve Lvově. Přečasnou plastikou vyniká průčelí a rovněž malebná a originelní je zadní část s věžičkou. Krásné linie architektury vnitřku svatyně zanikají však v přeplněných barokových ozdobách. V chrámě konány bývaly vojenské slavnosti a obřady. Úmysl Turků obléhajících Lvov r. 1672 zničení chrám tento výbuchem se nezdařil, ježto silný déšť podkopy zatopil. Po-

druhé hrozilo kostelu nebezpečí r. 1786, kdy císař Josef II. zamýšlel přeměnit jej v poštu. Než i tentokrát zachráněn přispěním tehdejšího provinciála řádu. V kostele jsou zajímavé stolice, řezbářská práce ze 17. stol., pomník St. Wyzyckého z r. 1680, v oltáři stříbrná rakev bl. Jana z Dukli a několik pěkných obrazů. V sakristii jsou podobizny králův a dobrodincův řádu, a stříbrný šálek, věnovaný Chmielnickému r. 1648. V ul. Lyczakowské: **kostel Klarisek**, byl obnoven před několika roky; konají se v něm bohoslužby pro školní mládež.

Kathedrál obřadu lat. Nanebevzetí P. Marie (ul. Kapitulní) založena byla r. 1360 Kazimírem Vel. Stavba její trvala přes 100 let a dokončena byla r. 1479. Během následujících věků připojeno k původní stavbě mnoho přístavků, kaplí a oltářů. V 16. stol. nebylo ve Lvově jediné měšťanské rodiny, která by nebyla chtěla mít při kathedrálě svou kapli s oltářem a hrobkou. Dnešní gotická kathedrál po neladném obnovení v předešlém století je zevnějšku dosti skromného. Na záp. straně vypíná se věž 64 m. vysoká s charakteristickým nástavkem rokokovým z 18. stol., kdežto druhá nebyla dokončena. Po stranách chrámu přistavěny jsou kaple různé podoby. Kaple po l. straně je renaissanční a je ozdobena skulpturami a nápisy. Plastika představuje »Krista v hrobě« a pochází ze hřbitova, který až do pol. 18. stol. kathedrálu obkličoval. Apsida má okna s hrotitými oblouky; ve středním poli jejím je na zavěšeny jsou koule z tureckého obležení r. 1672. Vnitřek trojlodního chrámu je gotický; got. křížová klenba spočívá na štíhlých pilířích. V rozsáhlé presbyteři s křížovou klenbou se žebry,

ozdobené freskami z 18. stol. od St. Stroiňského, jsou dubové stolice ze 17. stol. a hlav. oltář ve slohu rokok. z r. 1766 se zázračným obrazem P. Marie od Józ. Wolfowicze z r. 1598.

V první sakristii je renaiss. oltář s pěknými reliefy ze 16. stol.; stěny její ozdobeny jsou podobiznami hodnostářů a dobrodinců kathedrály. V druhé sakristii s předsíní jest pokladnice chrámová, která obsahuje cenné památky kostelní (kříže, relikviáře, monstrance, mešní roucha a j.). Z kaplí zajímavé jsou po pravé straně: Kaple Krista Milosrdného ve slohu renaiss., vyložená mramorem a alabastrem, kaple P. Marie Čenstochovské s obrazem, věnovaným r. 1869 chudou vdovou Frant. Witkowskou z Čenstochovy a oltářním obrazem P. Marie. V levo jest náhrobek z černého mramoru velitele pevnosti Lvovské gen. Pavla Grodzického († 1645) a kaple Ukřižovaného Krista s kopulí a lucernou ve slohu rokok. a barevnými okny, jež věnoval r. 1880 Siebert. Na oltáři pod Kristem je obraz Matky Boží z poč. 17. stol. V levo jest pomník arcib. Václava Sierakowského, a vedle je pamětní deska arcib. Ondřeje Ankwicze († 1838); po pravé straně jest pomník arcib. F. Kickýho († 1798). V kapli sv. Josefa (nebo Zamojského) je pěkný oltář ve slohu něm. renaissance. Na levé stěně je epitaf preláta T. Pirawského († 1625) a na pr. stěně pomníky arcib. Jana Zamojského († 1614) a Jana Tarnowského († 1669) od Alex. Prohenkowicze.

Při vchodu do sakristie je kaple sv. Kazimíra, v níž po l. straně kovoý pomník bez nápisu (nepochybně Michala Buczackého) a dále pomník Stan. Żółkiewského († 1588).

Po levé straně jest: Kaple Nejsvětější Svátosti s kopulí ozdobenou freskami a představující svatozáři Nejsvět. Svátosti (dílo S. Stroiňského). Na barok. oltáři jest obraz »Snímání Krista s kříže«. Na levé stěně je barok. pomník Mikuláše Krósnowského († 1723) a naproti pomník arcib. Frant. Wierchleyského († 1884) od Tad. Baracza. Kaple tato obnovena byla r. 1891. Kaple Panny Marie (dříve Literátská) je pozoruhodná oltářním obrazem Panny Marie, zakrytým obrazem bl. Jana z Duklí; níže jest obraz sv. Antonína (od A. Reichana). Na pr. stěně jest obraz umučení bl. Jozefata Kuncewicze, poslaný z Říma.

Kapli Bičování Krista (dříve Kampianů), založil bohatý Lvovský měšťan Pavel Kampian na konci 16. stol. Kaple tato bohatě mramorem a alabastrem vyzdobená s krásnými architektonickými tvary slohu renaiss., patří k nejkrásnějším památkám ve Lvově. Pole mezi pilastry na pravé stěně zdobí mramorové poprsí s nápisy: Pavla Kampiana († 1600), Martina Kampiana († 1629) a Krištofa Kampiana († 1635); protější stěna ozdobena je poprsími Mart. Ostrogórského a jeho ženy Zuzany roz. Kampianovy († 1628), Martina Groswaiera († 1652) a jeho ženy Anny roz. Ostrogórské († 1653).

V pravo od apsidy, kathedrály při ul. Halické stojí kaple Bojmův zv. Ogrojcová (hory Olivetské), jež zvláštní pozornosti zasluhuje jako pěkná památka renaissanční. Stěny při vchodu ozdobeny jsou skulpturami z kamene, jež představují v malebném architektonickém seskupení výjevy z umučení Kristova. Neméně krásný jest i vnitřek kaple, jejíž kopule s lucernou ozdobena

je na pendentivech i kasetách bohatou skulpturou. Pěkný jest z kamene tesaný oltář, na němž dosud se zachovaly stopy bývalé polychromie, a dvě alabastrové desky pamětní zakladatelů kaple a jich rodin, skulpturami ozdobené a opatřené nápisy — **Kostel a klášter Benediktinek** na nám. Benediktinském, založen byl r. 1595 Kateřinou Szaparowskou. Stavbu provedl arch. Pavel Rzymian. Původní ráz kostela značně utrpěl velkými přestavbami. Budova klášterní zachovala se jako znamenitá zvláštnost stavitelství ze 16. století. — **Kostel sv. Jana Křtitele** za Starým Rynkem, založen byl Dominikány okolo r. 1260. R. 1886 byl chrám restaurován ve slohu románském. Uvnitř je pěkná valená klenba s lunetami, a při sloupu obraz Krista z r. 1526. V sakristii nalézají se dva portréty z pol. 17. stol. (M. Oszkowského a Grochowského). — **Církev Basilianů (sv. Onufriuse)**, zbudovaná roku 1518 na místě staré církve, založené již v době panství rusínského. Svatyně tato skládá se ze dvou částí a to: vlastní církve podoby obdélníkové s valenou klenbou a jednolodní kaple s apsidou. Nad dveřmi cárskými jest ikonostas s 12 apoštoly veliké ceny umělecké ze 17. stol. Ve chrámě tomto odpočívají ostatky Štěpána Tomzy, hospodara multanského, šfatého na Rynku Lvovském r. 1564 a Heleny Poniatowské, dcery hospodara multanského Jankuły, a na hřbitově pohřben jest první tiskař Lvovský Jan Fedorowicz († 1573). Na předměstí Žółkiewském je **církev sv. Mikoláše**, založená v době rusínské. Půdorys nynější svatyně, pocházející z poč. 17. stol., má podobu řeckého kříže, jehož jedno rameno tvoří předsíň; uprostřed vznáší se elliptická kopule, kdežto ra-

mena opatřena jsou klenbou valenou. V předsíni jest několik starožitných obrazů bývalého ikonostasu. Na hlav. oltáři obraz sv. Mikoláše ve stříbrném rámu. Oltářní obraz ze 17. stol. v levé části svatyně představuje Matku Boží, vznášející se nad dušemi v očistci. Na tomtéž předměstí

Mohyla Unie Lubelské.

je dále **církev sv. Pietnice** o jedné lodi, zakončené mnohoúhelníkovou apsidou a opatřené valenou klenbou. Nad předsíní je zvonice. Povšimnutí zasluhuje tu zlacený ikonostas ze 16. a 17. století. — **Kostel sv. Martina** v ul. Żółkiewské, založ. okolo r. 1630 A. Zborowským pro Karmelity. Dnešní jednolodní chrám postaven byl r. 1736 a po zrušení kláštera r. 1784 přeměněn ve farní.

Wysoki Zamek

rozkládá se na severovýchodní straně Lvova na zalesněném návrší, odkudž rozvírá se krásný pohled na město a jeho okolí. Na temeni vrchu zvedá se **mohyla Unie Lublinské**, zřízená dle staroslovanského způsobu péčí Fr. Smolky 11. srpna 1869 na památku 300letého výročí spojení Polska, Litvy a Ruska.

Na úpatí kopce viděti jest zbytky zdí bývalého hradu, postaveného Kazimírem Vel. —

Kostel sv. Anny v ul. Gródecké postaven byl r. 1507 na památku bitvy tovaryšů krejčovských s mladíky městskými. Původní dřevěný kostelík spálili r. 1509 Valaši, načež postaven nový r. 1599 pro Augustiniany. Nynější chrám pochází z pol. 17. stol. a r. 1783 byl přeměněn ve farní.

Park Wiśniowského

rozkládá se na návrší mezi ul. Kleparowskou a Invalidovnou. Jest to Golgota Lvova a nese název »Hora ztracena«. Již na poč. 18. stol. ztrestány tu byly přesutpky účastníků hajdamáckých vzbouření na Ukrajině a r. 1847 byli tu pověšeni a bez rakví pohřbeni dva přední měšťané Lvovští Józef Kapiściński a Teofil Wiśniowski pro účast v bouřích za svobodu vlasti. R. 1895 měšťané Lvovští postavili na hrobě obou mučenníků národních pěkný pomník.

V ul. Solární staví se nyní v román. slohu dle plánů prof. Talowského **kostel sv. Alžběty**. — V ul. św. Jury jest katedrála obřadu řec., **Církev sv. Jiří**, jež patří k nejkrásnějším budovám Lvovským.

Na místě tomto od pradávna stával útulek poustevníků řádu sv. Basilia. Kníže Lev založil tu r. 1280 kapli. R. 1746 postavil nynější budovu arch. Jan de Witte za lvov. biskupa Anastáze Szeptyckého. R. 1817, kdy řád Basiliánů přeložen do církve sv. Onufria, církev tato přeměněna v katedrálu. Svatyně provedena je ve slohu rokok. v podobě řeckého kříže s kopulí. Attika v průčelí nese jízdeckou sochu sv. Jiří. Uvnitř několik vzácných památek uměleckých, jako obraz Matky Boží Trembowelské, přenesený sem z Trembowle r. 1673, socha pap. Pia IX. dílo T. Blotnického a v presbyterii 12 apoštolů od Lukasje Dolinského (obdarovaného od cís. Josefa II. zlatým prstenem). Na stěně apsidy obraz Krista od Fr. Šmuglewicze z konce 18. stol., přinesený sem z Vilna.

Polytechnika

v ul. Leona Sapiehy postavena byla v l. 1873—7 ve slohu ital. renaissance dle projektu Zacharyewicze. Průčelí budovy zdobí allegorická skupina od L. Marconiho, představující odbor inženýrský, stavitelský a mechanický. Zmínky zasluhují bohaté sbírky, z mineralogie, geodesie, inženýrství a astronomická observatoř.

Kostel Marie Magdaleny.

v ul. Sykstuské se dvěma pěknými věžemi v průčelí, založ. r. 1600 A. Pstrokonskou pro Dominikány. Dnešní kostel postaven byl v 17. stol. a r. 1784 změněn ve farní, kdežto ve zrušeném klášteře umístěna ženská trestnice. **Kostel sv. Lazara** v ul. Koperníkově byl založen r. 1620 a postavený ve slohu renaiss.

Citadela.

Při hlavní trati elektrické dráhy v ul. Koperníkově zvedají se tři rozsáhlá návrší, ode dávna zvaná horou Kaleczou, Wronowskich a Pełczyńską, jež bývaly majetkem soukromým. V l. 1852 až 1854 vojenská správa rak. uvedená návrší zakoupila, opevnila a zřídila tu kasárna.

Ossolineum

v ul. Ossolińskich je národní ústav («Základ narodowy imienia Ossolińskich») založený šlechtěným Josefem Maxm. Ossolińským v dobách národního úpadku r. 1817 a umístěný v budově bývalého kláštera Karmelitánek, jehož po zrušení řádu používáno bylo za pekárny a voj. skladiště.

Při ústavě jest 1. Veliká biblioteka Ossolińskich, nejobsáhlejší a nejcennější v celé Polsce, čítá přes 120.000 děl, v čemž zahrnut velký počet vzácností knižních, přes 4000 rukopisů, 3000 autografů a 2000 diplomů. Zajímavé jsou starožitné bible, testamenty, misály a j. Při knihovně r. 1833 otevřena byla čítárna; leč až do r. 1869 byl rozvoj biblioteky vládou potlačován a teprve od té doby počala se utěšeně rozvíjeti. Knihovna je přístupna denně mimo neděle a svátky od 9—12 h.

2. Museum Lubomírskich, založené Henr. kn. Lubomírským a jeho synem Jířím obsahuje okolo 3000 rytin, 1000 obrazů. 800 kusů zbraní, přes 3000 starožitností a předmětů musejních, 2000 mincí, 5000 medailí a j. Otevřeno denně. Vstup volný.

3. Knihtiskárna, která zdarma tiskne »Kwartalnik historyczny«, orgán »Towarzystwa historyczného« a knížky pro školy národní.

Park Jesuitský (městský)

rozkládá se mezi ulicemi Kraszewského, Słowackého, Marszałkowskou a Mickiewiczowou. Místo toto ode dávna bylo nazýváno »Łan Rzeszowski« a bylo uděleno měšťanům Lvovským od Kazimíra Vel. a Vladislava Jagiełła. Pozemek tento byl v 16. stol. majetkem osob soukromých, na poč. 17. st. přešel ve vlastnictví Jesuitův, kteří tu zřídili hospodářské místnosti a cihelny. Po zrušení řádu přešel opět ve vlastnictví soukromé a teprve v druhé pol. předešlého stol. stal se majetkem města, jež upravilo tu krásný sad s pěknými promenadami a restaurací, kdež v létě konají se denně koncerty. V ul. Słowackého kovový **pomník Agenora Gołuchowského**, jež provedl Cypr. Godebski r. 1901.

Sněmovna

v ul. Marszałkové je dvoupatrová budova, jež postavena byla v l. 1877—81 dle plánů Hochbergera a vyniká bohatou renaiss. architekturou. Attika střední části průčelí ozdobena jest allegorickým sousoším Haliče, Visly a Dněstru od T. Riegera. Nároží průčelí korunována jsou kopulemi. Čtyři postavy nad hlavní římsou jsou dílem R. Trembeckého a Mikulského. Dolní skupina, představující Práci a Osvětu, je rovněž od Riegera. Zadní stěna je ozdobena pěkným malovaným vlysem. V sále zv. »maršálků« nalézají se portréty bývalých maršálků zemských. V zasedací síni zemského výboru je obraz Matejkův »Unie Lublínské«.

Archivy:

Archiv zemský v budově kláštera bernardinského na nám. Bernardinském obsahuje akta (saudecká, osvětímská, zátorská, samborská, lwowská, grodecká, haličská, trembowelská a j.) v počtu 6759 knih, 1137 fascikul a 5840 indexů. Později uložena tu také akta trestního soudu, obsahující velice cenný material pro historii před rokem 1848. Archiv přístupný je denně mimo neděle a svátky od 9—3 hod.

Archiv konsistoře obřadulát. obsahuje dokumenty týkající se arcidiecése od r. 1526, a je přístupný se zvláštním svolením. — **Archiv konsistoře obřadu řec.-lát. u sv. Jiří** chová dokumenty týkající se arcidiecése a mnoho rukopisů, jest rovněž přístupný se zvláštním svolením. — **Archiv městský** (v radnici) obsahuje 6 oddílů: dokumenty a diplomy (mimo jiné originál buly pap. Řehoře IX. z r. 1234 pro misií Dominikánů na Rusi), akta, rukopisy, listiny, knihy a akta od soudu zemského a různé pomátky písemné. Otevřen denně mimo neděle a svátky od 10—2 hod. — **Archivy státní** při místodržitelství (ul. Czarnického) jsou většinou obecnstvu nepřístupny.

Biblioteky:

Biblioteka Bawarowskich v bývalé zbrojnici Sieniawské v ul. Sykstuské, vedle kostela M. Magdaleny. Založena byla r. 1856. B. W. hr. Baworovským. Obsahuje několik desettisíců děl značnou sbírku časopisů polských, vzácné rukopisy (mezi nimi dva ze 12. stol.). Otevřeno mimo čtvrtky denně od 4—7 hod. večer. —

Biblioteka Dzieduszyckich v ul. Kurkowie č. 17., již založil na konci 18. stol. Jos. hr. Dzieduszycki v Poturzycy a přeložil do Lvova r. 1857 Wł. hr. Dzieduszycki. Zabírá dnes 50.000 děl, nesoucích se hlavně k historii a literatuře polské; mezi nimi několik vzácností (Eklesiastes 1524, statut Laskiego). Kromě jiných děl chová knihovna 230 rukopisů (mimo jiné »Král Duch« Słowackého) 104 dokumenty perg., 140 dokumentů královských, 124 autografů historických, 2000 rytin a pěknou sbírku obrazů. Otevřeno denně mimo pátek od 10—2 hod. — Biblioteka obce židovské (ul. sw. Stanisława 5) obsahuje akta rabínatu lvovského a různá díla vztahující se k historii Židů. Otevř. denně mimo pátek a sobotu od 5—8 hod. večer. — Biblioteka Národního Domu (rusínského) (Teatralna 22) obsahuje pěknou sbírku děl staroruských a četné památky církevní. Otevřena v úterý, ve středu, v pátek a v sobotu od 9—12 hod. dopol. a od 3—6 hod. odpoledne. — Biblioteka Ossolińskich při Ossolineu. — Biblioteka Pawlikowskich (ul. 3. Maja č. 5), kterou založil šl. p. Gwalbert Pawlikowski. Obsahuje díla, rukopisy, mapy, rytiny, obrazy, diplomy, pečeti a starožitnosti. Vlastní knihovna chová na 20.000 děl. K vzácnostem biblioteky patří »Neue Zeitung« z r. 1515 s popisem sjezdu Maxmiliána se Zikmundem I., slavná bible z r. 1632 konfiskovaná (náklad spálen) pro chybu »Kristus byl do (místo od) ďábla pokušen«, Statut Łaskýho a j. v. Překrásná je sbírka rytin, čítající na 20.000 kusů. Otevř. ve středu, sobotu a neděli od 11—12 hod. — Biblioteka polytechniky v budově polytechniky (ul. Leona Sapiehy) obsahuje většinou

díla odborná. Otevř. od 10—1, a od 4—8 hod. v neděli, v pondělí a ve svátek od 10—1 hod. — **Biblioteka Tow. im. Sze w c z e n k i** (ul. Czarneckého 26.) chová díla vztahující se k ruské historii a bohatou sbírku ruských časopisů. Otevř. odpol. od 2—6 hod. denně mimo neděle a ruské svátky. — **Biblioteka u i v e r s i t n í** (ul. Mochnackého) v nové zvláštní budově, založena cís. Josefem II. r. 1784 nákladem 10.000 zl. a 400 zlatých roční dotace, věnovav spolu jako základ 11.000 děl z akademie Tereziánské. Později obohacena biblioteka sbírkami ze zrušených klášterů a dary soukromými. Bohužel knihovna i s budovou (býv. kláš. Trinitářů) stala se obětí požáru r. 1848, načež knihovna umístěna v budově universitní a r. 1905 přenesena do nové vlastní budovy. Biblioteka čítá dnes na 200.000 děl ze všech odvětví vědy (historie, literatury, filologie, věd přírodních, lékařství a j.) a mezi nimi i značnou část vědeckých časopisů. Vedle biblioteky Ossolińskich je knihovna tato největší z polských knihoven v Haliči.

Hřbitovy:

G r ó d e c k ý (mezi ul. Gródeckou a Szeptyckou) povstal v době výpravy Jana III. k Vídni proti Turkům a uzavřen r. 1875. Náhrobky předních rodin Lvovských přeneseny na hřb. Łyczakowský. — **J a n o w s k ý** v hor. části ul. Janowské, založ. r. 1883. — **S t r y j s k ý** na návrší stryjském zřízen byl na poč. 19. stol. a uzavřen r. 1893. Chová mnoho pěkných náhrobků. **Ł y c z a k o w s k i** (mezi ul. św. Piotra a Pijarów) založen byl na konci 16. stol. v době moru. Rozšířen byl na konci 18. stol. po zrušení hřbitovů, jež obkličovaly většinu

kostelů lvovských. Je tu několik pěkných slohových kaplí a náhrobků a četná díla umělecká vynikajících sochařů polských. Po levé straně od hlavní brány stojí obrovský kříž na památku padlých r. 1863, dále obelisk Ordona, kříže na památku seči v Krožách r. 1831. Na hřbitově odpočívají: Sev. Groszczyński, básník Jos. Dzierkowski, spisovatel, Aug. Bielowski, historik a básník, K. Szajnocha, historik, Wal. Łoziński, spisovatel, M. kn. Dzieduszycki, spisovatel, K. Baliński, básník, Jan Nep. Kamiński, spisovatel, básník a umělec a j. v. — **Židovský starý hřbitov** (ul. Szpitalna) založ. ve 14. stol. a uzavřený r. 1875, obsahuje několik zajímavých pomníků ze 17. stol. — **Židovský nový hřbitov** (pl. Janowiki) zřízen po zrušení starého. Obsahuje mnoho pěkných pomníků, mezi nimi nedávno zemřelého vlastence Bernarda Goldmanna.

Zajímavosti a památky lvovské v přehledu:

Archivy:

z e m s k ý (nám. Bernardiňské). Otevř. denně mimo neděle a svátky od 9 h. r. do 3. hod. odpo. — **k o n s i s t o ř e** lat. obřadu, **k o n s i s t o ř e** řeč. obřadu, oba přístupny jen se zvláštním svolením; — **m ě s t s k ý** (radnice). Otevř. od 10 hodin ráno do 2 hodin odpoledne.

Biblioteky:

B a w o r o w s k i c h (ul. Sykstuská). Otevř. denně mimo čtvrtky od 4—7 hod. več.

Dzieduszyckich (ul. Kurkova 17). Otevř. denně mimo pátek od 10—2 hod.

Obce židovské (ul. św. Stanisława 5. Otev. mimo pátek a sobotu denně od 5—8 hod. večer.

Národního domu (rus.) (ul. Teatralna 22). Otevř. v úterý, ve středu, v pátek a v sobotu od 9—12 hod. dop. a od 3—6 hod. odpol.

Ossolińskich (ul. Ossolińskich). Otevř. mimo neděle a svátky denně od 9—2 hod.

Pawlikowskich (ul. Trzeciego Maja 5). Otevř. ve středu, v sobotu a v neděli od 11—12 h. **Polytechniky** (ul. Leona Sapiehy). Otevř. v neděli od 10—1 hod. a od 4—8 hod., v pondělí a svátky od 10—1 hod.

Tow. im. Szewczenki (ul. Czarnického 26). Otevř. mimo neděle a ruské svátky denně od 2—6 hod.

Universitní (ul. Mochnackého). Otevř. mimo sobotu, neděli a svátky od 8—11 hod. a od 4—7 hod. odp.

Musea:

Stavropihiánské museum (ul. Blacharská 12). Vstup na ohlášení denně mimo neděle a ruské svátky.

Dzieduszyckich museum (ul. Teatralná 19). Otevř. v neděli od 10—1 hod. (I. patro) ve čtvrtek od 11—1 hod. (I. i II. patro) v jiné dny na požádání.

Městské průmyslové museum (ul. Hetmańska). Otevř. od října do května od 8—1 h., od května do října od 9—2 hod. denně za vstupné 20 h. V neděli vstup volný.

Polské školské museum (ul. sv. Mikołaja) přístupno bezplatně v pondělí, ve středu a pátek od 3—5 hod.

Městská galerie obrazů (v budově musea průmyslového). Otevřena denně mimo pondělí od 10—1 hod. Vstupné ve všední dny 1 K, v neděli 50 h. Katalog 10 h.

Lubomirskich museum (ul. Ossolińskich). Otevř. denně; vstup volný.

Panorama Racławické (sad Kilińské-ho). Otevř. od 9. hod. ráno do večera. Vstupné 50 hal.

Botanická zahrada (ul. sv. Mikołaja). Vstup volný.

Zájezd do ruského Polska.

Kdo chce překročiti hranice rakousko-ruské, musí míti nezbytně cestovní pas (viz »Praktické pokyny« str. 5.) a ruské peníze, jež možno si vyměnit v některém bankovním závodě v Krakově. Nejlépe jest vyjetí z Krakova ráno (5.38 hod.). Přes Granici, kdež koná se celní prohlídka, přijedeme do Čenstochovy dopoledne (10.19 hod.). Zbytek dne úplně stačí k prohlídce města a kláštera na Jasně Hoře. Druhého dne nastoupiti pak možno ráno (6.02 hod.) cestu do Vařšavy (11.42 hod.), vzdálené z Krakova 345 km, z Čenstochovy 216 km.

Čenstochova (Częstochowa).

H o t e l y: Hotel Angielski, ul. Dojazd 7., s restaurací. Hotel »Victoria«, ul. Panny Maryi (Aleja 1a) No. 14.

Čenstochova je významné místo, starou tradicí národní a náboženskou těsně spjaté s Jasnou Horou, vyhlášeným poutním místem polským. Historie Čenstochovy — toť především historie Jasně Hory. Klášter Jasnohorský založil Vladislav kníže Opolský r. 1382 a opevnili králové polští Zikmund III. a Vladislav IV. Zázraky pověstný

obraz Matky Boží zjednal klášteru velikou slávu. Opevněný klášter hostil často ve svých zdech krále polské. Často jest jmenován v dějinách vpádů vojsk nepřátelských, zejména za válek švédských. Počátkem předešlého století pozbyla tvrz Jasnohorská úplně významu strategického; toliko klášter s chrámem zůstal hojně navštěvovaným poutním místem zbožných poutníků z celé Polsky — a památkem slavné historie království Polského.

Nynější město povstalo splynutím vesnic Čenstochovky, rozložené na úpatí Jasné Hory, s městečkem Starou Čenstochovou při řece Wartě. Toto do nedávna ještě malé a průmyslově bezvýznamné újezdní město polské v gubernii piotrkovské vzrostlo během posledního čtvrtstoletí ve veliké, lidnaté a rozsáhlé město, po Lodži a Varšavě nejprůmyslnější a nejbohatší z celého království Polského. Čítalo r. 1908 na 70.627 obyv. (z těch 22.026 Židů).

Průvodce městem.

Z nádraží ul. Dojazd přijdeme do ul. P. Maryi a odtud v pravo na Nowy Rynek. Zde nalézá se nejstarší čenstochovský kostel sv. Zikmunda, původně farní, později spravovaný Paulány Jasnohorskými a od r. 1866 opět farní. Na stavbě patrný jsou stopy různých slohů — od gotiky až po rokokó. Ze starých památek jest tu pozoruhodná stříbrná renaiss. monstrance, z novějších renaiss. bronzový tabernakul, dílo bratrů Łopieńských z Varšavy. Ul. Ogrodovou odtud k projektovanému chrámu sv. Rodiny, s jehož stavbou počato r. 1901. Kostel tento, pěkné architektury, svými

rozměry bude vynikati nade všechny kostely v zemích polských. Ač dosud nedokončen, obdařen byl již některými předměty bohoslužebnými, vzácné práce umělecké. V blízké ul. Fabryczné jest starý hřbitov. Odtud vrátíme se do ul. P.

Maryi, nejdelší a hlavní třídy čenstochovské, vroubené po obou stranách stromořadím. V pravo vyhlédá z malého parku pravosl. církev sv. Cyrila a Methoděje, zbudov. r. 1870 namísteč starobylého kostelíka sv. Jakuba. Naproti jest bezvýznamná budova radnice, postavená před 100 lety. Dále v pravo jest kostel Jména P. Marie z r. 1862, s bývalým klášterem sester Maryawitek. Nyní je tu gymnasium. Obnovený kostel jest polychromován W. Strubińským a A. Łazowským, elektr. osvětlen a ozdoben několika pěknými oltářními obrazy. O něco výše ul. Celnou a ul. Siedmiu Kamienic do ul. św. Barbary. Na jejím konci farní kostel sv. Barbory s bývalým klášterem, nyní farou, založený r. 1642 Ondřejem Gołdonowským, provinciálem Paulánů. Ulicí św. Barbary zpět do pěkného parku před klášterem s pomníkem cara Alexandra II. Nedaleko kláštera při ul. św. Rocha jest kostel sv. Rocha se hřbitovem, založený provinciálem Gołdonovským r. 1641. Židovská obec povstala v Čenstochově teprve okolo r. 1700 a synagoga zbudována r. 1765 v ul. Nadrzecznė. Časem však vzrostl počet obyvatelstva židovského a tu postavena nová pěkná synagoga při ul. Alexandrovské. Kromě kostelů nemá Čenstochova jiných budov památných.

Touhou každého Poláka jest navštívit Jasnou Horu a poznati její památky.

Jasná Hora (Jasna Góra).

Kláster, obklíčený hradbami, rozkládá se na návrší a svou krásnou, 100 m vys. věží vévodí celému městu. Do kláštera vchází se z Rynku Jasnogórského čtyřmi branami. První z nich, nejkrásnější, z r. 1723 zachovala se v původní podobě a jest ozdobena obrazem Matky Boží a postavami svatých, Michala, Pavla a Antonína. Pod obrazem je nápis »Sub Tuum Praesidium« (Pod Tvou ochranou) a níže znak Lubomirských. Odtud po mostě přes první příkop ke druhé bráně s mramorovým poprsím krále Stanislava Augusta Poniatovského. Pak třetí branou se sochou Matky Boží a posléze za druhým příkopem ve vnitřních hradbách nejpevnější, hluboko sklenutou čtvrtou branou, opatřenou železnou mříží; nad ní obraz Vladislava Opolského, zakladatele kláštera. Prošedše branami, staneme na kostelním nádvoří, odkud v levo je vchod na valy, po nichž možno klášter dokola obejít, dále pak vchod na nádvoří klášterní a v pravo na hřbitov. Budova přímo proti bráně, nazvaná »Pokoje královské«, hostívala krále polské. Vlastní chrám skládá se ze dvou částí; starší část je vyšší, novější pak rozdělena jest pilíři ve tři lodi. Nástěnné malby kostela z r. 1695 jsou od K. Dankwarta. Na hlavním oltáři jest mramor. tabernakulum a z kamene tesaná skupina v životní velikosti »Nanebevzetí P. Marie«. K pravé boční lodi přistavěny dvě kaple, z nichž bližší přesbyteři jest podvojná. V horní jest oltářní obraz Matky Boží Kodenické, dolní, z r. 1625, nazvána »Ostatků svatých«. Soušední kaple sv. Pavla, vyložená černým mramorem, jest z r. 1672. Vedle uvedených kaplí a oltářů

nalézá se v kostele ještě 11 jiných postranních oltářů. Ku chrámu přiléhající kaple Matky Boží rozdělena jest mříží rovněž ve dvě části. Přední, novější a značně větší část o třech lodích, ozdobena jest bohatě prací štukovou a freskami představujícími výjevy z Písma sv. V levé boč. lodi jest oltář Matky Boží Bolestné z bílého mramoru. V přední části kaple jest 5 náhrobků z černého mramoru. V menší a starší části kaple, za mříží zázračný oltářní obraz Matky Boží ve zlatém rámu, uzavíraný stříbrnou deskou s obrazem sv. Trojice. Hlavy na obraze ozdobeny jsou korunami s brilianty. Koruny nesou zlatí andělé. Ostatní části těl pokrývají se drahocennými pláštěky (diamantovým, perlovým nebo rubínovým). Ebový oltář ozdoben je stříbrnými anděly a ověšen hojně bohatými dary poutníků. Před oltářem je 7 stříbrných lamp. Drahocenné látky, které stěny kaple druhdy pokrývaly, chovají se v pokladnici klášterní. Po pravé straně jsou obrazy »Útěk do Egypta« a »Sv. Josef, tesař«. Obraz nad mříží představuje ústup Švédů od Jasně Hory r. 1655. Z kaple Matky Boží vstoupíme hlavními dveřmi do síně zv. »Janitoryum«, ozdobené 14 stanicemi umučení Páně a odtud do sakristie s oltářem sv. Václava. Za sakristií síň s poklady klášterními, mezi nimiž je mnoho umělecky i historicky významných, drahocenných předmětů. V refektáři s krásnou klenbou odbývána byla roku 1670 svatební hostina Michala Wiśniowieckého s Eleonorou, arcikněžnou rakouskou. Odtud po schodech vstoupíme do pěkného rytířského sálu. V něm 9 velkých obrazů, představujících výjevy z dějin kláštera Jasnohorského. Mimo to je tu řada podobi-

zen předních členů řádu Paulánu. Sál sloužíval theologickým disputacím. Odtud vejde me do bohaté biblioteky s mnohými cennými děly. Nejvyšší hradby klášterní zbudovány v 18. stol. Při vnitřních hradbách dokončuje se velkolepá křížová cesta s bronzovými sochami v nadživotní velikosti na kamenných podstavcích od Pia Weloňského. Na již. baště vznáší se pomník Aug. Kordeckého, obhájce Jasné Hory. Na mramorovém podstavci bronzová socha Kordeckého a na rozích podstavce umístěny znaky Zamoyských, Czarnieckých, Krzysztoporských a Skórzewských, polských vůdců za švédského obležení Jasné Hory.

Varšava (Warszawa).

Hotely: Europejski, Krakowskie Przedmieście, Bristol, Krakowskie Przedmieście, Polski, ul. Długa («Česká Beseda») č. 29, Angielski (ul. Wierzbowa), Krakowski (Bielanska) a j. Četné pensionaty, označené firmou: »Meblowane pokoje«.

Kavárny: (cukiernie i kavárny v našem slohu): v hotelu Bristol, četné na Krak. Przedm. i na Nowem Świecie; Demadeni (v sloupořadí Vel. divadla) a j.

Divadla: carská: 1. Velki Teatr (opera), 2. Teatr Rozmaitości (činohra), oba v jedné budově; 3. Letni Teatr (činohra: opera v létě; v Saském parku); 4. Nowy teatr (opereta; na Królewské ul.); 5. Mały teatr (fraška; Daniłowiczowska ul.); mimo to několik soukromých divadel t. zv. ogródkowych (zahradních); z kabaretů hl. »Momus« na place Teatralnym a celá řada jiných; spousta kinematografů; koncert-

n í s í ň v budově Filharmonie; letní v t. zv. Szwajcarské Dolinie« (kde i naše Filharmonie celé léto hrála atd.); c i r k u s Ciniselli-ův a j.

Restaurace: mimo hotelové a Stempkowského (plac Teatral.), mimo Marcellina (za Varšavou), jež jsou vesměs dražší, populární a lacinou rest. je na př. Wróbla (Mazowiecka 13) a j.

Nástin dějepisný.

Založení Varšavy, starobylého města kraje mazovského, spadá pravděpodobně do konce 12. stol. Určité zprávy jsou z r. 1313, kdy kníže mazovský, Boleslav, odkázal svému synu Trojdenovi mezi jinými městy i Varšavu, jež stala se odtud stálým sídlem knížecím. Byla obehnána hradbami, dobře stavěna a hustě obydlena kupci a řemeslníky. Podrobnějších zpráv dovídáme se r. 1339, kdy ve Varšavě rozhodnut spor mezi králem polským Kazimírem a řádem křižáckým o některé země. Když r. 1526 vymřel rod knížat mazovských, připojeno Mazovsko ke království Polskému, čímž ovšem Varšava pozbyla mnoho ze svého významu. Leč již r. 1569 usneseno na sněmě lubelském, aby sněmy sjednocených národů konaly se ve Varšavě. Tak stala se Varšava městem sněmovním a zároveň místem volby králů. Když pak r. 1596 vyhořel královský hrad na Wawelu, přenesl král Zikmund III. r. 1610 sídlo své do Varšavy a tou dobou počíná utěšený rozvoj města. V 17. stol. pak byla již Varšava duševním a kulturním střediskem celé Polsky. Válkami švédskými a morem město velice utrpělo a počalo zkvétati znovu v 18. stol. Leč konec 18. stol., pro Polsku tak osudný, přinesl i Varšavě pokoření. Připojena při

třetím dělení Polska r. 1795 k Prusku, stala se Varšava provinciálním městem pruským. Nová naděje v lepší budoucnost Polsky zasvitla zřízením nového král. Polského, jehož hlavou byla Varšava, na kongresu vídeňském r. 1815. Tou dobou počal nový utěšený rozvoj duchovní, průmyslový a obchodní. Povstání r. 1830, vojna a dobytí Varšavy vojskem ruským r. 1831, nové bouře v letech šedesátých a opětné povstání r. 1863 měly neblahé následky pro město a celou zemi. Povstání potlačeno a země pozbyla autonomních institucí, kterých nedávno částečně nabyla, Varšava pak ztratila svou před nedávnem zřízenou městskou radu. Správa zemská přešla do rukou úředníků ruských a rozhodování o všech záležitostech království podřízeno ministerstvem v Petrohradě. Aby zmizela veškerá stopa odlišnosti země polské a aby vzbuzen byl dojem gubernie ruské, po smrti místodržitele hr. Berga r. 1874 zrušen úřad místodržetelský v království polském a od té doby spravují je generální gubernátorové varšavští. Posilování živlu ruského a úsilovné porušování po r. 1864 mělo účinek pouze povrchní; v jádru svém Varšava byla a jest stále polská. Odcizení službě veřejné, úřadům civilním i vojenským, Poláci věnovali se průmyslu a obchodu, pěstování exaktních věd, literatury a umění. Varšava brzy zhostila se smutku a v rušnosti života myšlenkového předstihla stolice ostatních částí dřívějšího Polska. Přes veškeré dosavadní překážky, kladené hospodářskému rozvoji Varšavy se strany ruských úřadů, stala se výhodnou svou polohou na pomezí západní a východní Evropy obchodním a transitorním tržištěm prvního řádu. Průmysl, díky domácím do-
lům kamenouhelným a železným, rozvíjí se trvale

a stále účinněji čelí produkci německé. Zavedení konstituce v říši ruské přineslo některá zlepšení. Nicméně hospodářství města Varšavy zůstalo v dřívějším stavu; spravují je státní úředníci ruští bez součinnosti obyvatelstva a žádný výdej na potřebu městskou nemůže býti učiněn bez sankce petrohradského ministerstva. Jinak obyvatelstvo pomáhá si samo: z darů a grošových sbírek staví kostely, pomníky, budovy školní a kulturní, jakož i četné ústavy dobročinné.

Popis města.

Varšava rozkládá se na levém břehu Visly (zde 400—500 m široké). K nejstarším částem města náleží Staré a Nové Město. S městem splynuly některé obce předměstské, jako Wola na záp., Mokotow na j. Připojení Prahy, na pr. břehu Visly položené, a s Varšavou dvěma mosty spojené, ruská vláda z ohledů strategických dosud nepřivolila. Policejně dělí se Varšava s předměstími na 12 okresů (zámecký, soborný, mostecký, bielaňský, powazecký, towarowý, wolský, jeruzalemský, łazieńkowski, nowoświatský, mokotowský a Praga). Na sev. města rozkládá se citadela Aleksandrowska se 6 pevnostkami; tím a celým systémem jiných pevnůstek učiněna z Varšavy moderní pevnost, obsazená velmi četnou posádkou. Administrativně jest Varšava hlavním městem varšavského generálního gubernatorství, zaujímajícího valnou část bývalého království Polského (10 guber.). V čele správy jest generální gubernator, spojující v rukou svých moc občanskou i vojenskou. Jednotlivé obory občanské správy mají samostatné náčelníky v občanském

gubernátoru a správcih okruhu učebného, soudního, celního, poštovního, telegrafního, továrního a j. Vedle velikého množství úřadů civilních jest ve Varšavě hojně úřadů vojenských. Správu města vede president a magistrát, jmenovaní vládou a podřízení přímo ministerstvu vnitra. Do gosud. dumy Varšava vysílá 2 poslance. Varšava je sídlem arcibiskupa pravoslavného a katolického, konsistoře evang. refor. vyznání, konsistoře a superintendenta evang. aug. vyznání, jakož i židovské správy náboženské. Cizí státy zastoupeny jsou 9 gen. konsuly (rakousko-uhers., belgický, anglický, německý, španělský, italský, perský, srbský a francouzský), 8 konsuly a 2 vicekonsuly. Obyvatelstva čítala Varšava bez Prahy r. 1907 na 764.611 duší. R. 1881 založena ve městě nová kanalisace dle systému Lindleyova. Moderně zařízený vodovod dodává dobrou, filtrovanou vodu z Visly. Dopravu městem obstarává elektrická dráha, četné drožky a linějky. Značně vyvinuta jest plavba po Visle; přístaviště parníků jest u mostu Aleksandrovskeho. Vedle nádherných čtvrtí a ulic (Krakowskie Przedmieście, Nowy Świat, nejdelší ulice Marszałkowska (rovnající se asi linii od Národ. Divadla k Invalidovně), ulice Senatorska, Plac Teatralny a j.), v nichž panuje život velkoměstský, jenž zjednal Varšavě jméno »Paříž nad Vislou«, jest hojnost čtvrtí horších než nejspinavější čtvrti Krakova. Ostře liší se od ostatního obyvatelstva Židé v dlouhých špinavých kaftanech. Společensky dělí se Varšava na tři tábory. Nejpočetnější jest polský, pak židovský a nejslabší ruský; dosti značný jest i počet Němců. Češi varšavští sdružení jsou v »České Besedě« (Hotel Polski, ul. Długa č. 29. —

schůzky v sobotu). Ruský náter města jest ovšem jen slabý. Varšava byla a zůstává městem polským. Na ulicích, v krámech a j. převládá hovor polský, divadla jsou polská, tisk v ohromné většině rovněž polský. Ve Varšavě soustřeďuje se umělecký i vědecký život polský. Promenáda elegantního světa mimo hlavní třídy, soustředí se na Saský park, na alleje Ujazdowské (povozová promenáda k večeru) a na Łazienki. Znakem Varšavy od nejstarších dob jest mořská panna, držící v jedné ruce napřažený meč a v druhé štít, v červeném poli. Podrobnější popis Varšavy podávají četní »Průvodci« (Przewodniki), jako Sobieszczańského, Chodorowicze, Czajewského, Orłowského a j. Pěkně psaný jest ruský »Illustr. prakt. průvoditěľ po Varšavě« od Grig. Moskovice (Oděsa 1905).

Průvodce městem.

Z nádraží dráhy varšavsko-vídeňské ulicí Marszałkowskou a Siennou na plac Warecki. Zde hlavní pošta. V nárožním domě při ul. Mazowiecké bydlil a zemřel Stanisław Moniuszko; na domě pamětní deska. V ul. Jasne budova Filharmonie. Blízké ul. hr. Berga a Włodzimierska povstaly na pozemcích bývalých zahrad kláštera Misionářů; v nich jsou budovy Banky Handlowe, Towarzystwa Kred. miasta Warszawy a Stow. Techników. Odtud v levo ulice Erywańska s budovou Towarzystwa Kredytowego Ziemi w Król. Polskiem, postavenou H. Marconim r. 1854, s kostelem sv. Trojice, vyznání augsb. — z r. 1781, s jehož kopule pěkná vyhlídka na Varšavu, a s palácem uměleckého spolku »Artibus« (Zachęta Sztuk Pięknych« v ul. Kró-

lewské). Na sousedním place Zielonem jest pomník 8 padlých generálů polských, kteří se nepřipojili k revoluci r. 1830, postavený carem Mikulášem I. Marszałkowskou ulicí do ulice Królewské. Na rohu dům č. 37, v němž bydlela proslula básnířka polská Deotyma (Jadwiga Łuszczewska). Odtud v pravo vstoupíme na plac Saski s krásnou budovou pravoslavné církve sv. Alexandra Něvského. V levo palác Saski s přilehlým velkolepým parkem, jež založil král Bedřich August. (Přebýval tu od r. 1724). Park jest od r. 1849 majetkem města. Zdobí jej vodotrysk o průměru 40 stop, přes 30 allegorických soch z doby vlády králů saských a vodojem v podobě řeckého chrámu Vesty v Tivoli. Od r. 1871 jest v parku letní divadlo. Sousední palác Brühlův, dříve Lubomierských a Sangušků, později Jindř. Brühla, ministra krále Augusta III., obýván byl později náčelníkem král. vlády Alexandrem, markrabětem Wielopolským; nyní jest v něm telegrafní úřad. Blízký palác Potockich chová hojnost vzácných obrazů, na př. Matejkovo »Kázání Skargy«. V následující ul. Wierzbowé v hotelu Angielském zdržel se Napoleon I., když se vracel z Moskvý. Na place Teatralnym jest Teatr Wielki (Velké divadlo), vystavěný Corazzim (1825—1833). V něm umístěn je také Teatr Rozmaitości (divadlo rozmanitostí a činohra). Naproti Ratusz (radnice), bývalý palác Jablonowských, po požáru r. 1864 znovu vystavěný (1870). V něm velký sál s freskami Bacciarelliho na stropě, sál s portrety dřívějších knížat a presidentů, s korouhvemi cechu řemeslnických a jinými památkami varšavskými. Na staré radnici visel do r. 1831 orel, držící ve spárech stuhu s nápisem Ł. Osińskiego:

„Nowe wyrocznie Lecha niebo nam ogłasza,
Polacy, to nasz² orzeł, — ta ziemia jest nasza!“

Tu jest také kostel sv. Ondřeje, s ženským klášterem z 18. stol. Ulicí Senatorskou, kde nalézá se kostel sv. Antonína, dříve Reformátů z konce 17. stol. a palác Mnischcha, dnes resursa kupiecka, na plac Bankowy, kde stojí socha sv. Jana Nepomuckého s reliefs na podstavci, od Jana Civerottiho, postavená r. 1731 korunním maršálkem Jos. Mnischehem. V budově bývalé Banky Polské, zbudované od Corazziho, jest nyní filiálka Říšské Banky. Přes plac Želaznej Bramy přijdeme do ul. Elektorálné, nazvané tak, že se tudy ubírali králové polští na volební pole na Woli. Pamětní deska na domě č. 7. hlásá, že tu přebýval básník Jul. Słowacki za svého pobytu ve Varšavě. V domě tom také bydlil autor »Maryi«, A. Malczewski. V další ul. Rymarské jest palác Zamoy-skich, postavený r. 1815 na místě bývalého paláce Błękitného, jejž dal zbudovati král Bedřich August pro hr. Orzelského. V křídle paláce bohatá knihovna, starožitnosti a historické památky. Na blízkém Tłomackie jest synagoga z r. 1878 v něm. renaissanci. V ul. Długé církev sv. Trojice, adoptovaná r. 1837 z kostela piaristického, založeného v 17. stol. Na rohu ul. Nalewki jest arseňál (zbrojnice), vystavěný r. 1643 Vladislavem IV. pro zbraně a děla, ukořistěná ve válkách. R. 1794 zasedala tu často válečná rada Kościuszkowa. Nyní slouží budova ta za — vězení. Na place Krasińských jest palác Krasińskich, zbudovaný v 17. stol. hr. Krasińským, pokladníkem korunním. Od r. 1765 patřil republice, nyní jest v něm soud nad appellacemi.

Průčelí paláce ozdobeno jest sousošími od Bianchiho. Odtud ul. Što. Jerskou a ul. Freta, v níž nalézá se kostel sv. Jacka, dříve dominikánský ze 17. stol., s náhrobky Radziejowských, na plac Now. Miasta, kde jest farní kostel P. Marie z r. 1411. se samostatnou vysokou zvonící. Blízký kostel sv. Kazimíra s ženským klášterem Benediktinek založila královna Marie Kazimíra na památku vítězství u Vídně 1683. Na rynku sousedního Star. Miasta zachovaly se starobylé domy ze 16. a 17. stol., vynikající vysokými a ozdobnými štíty, s klenutými síněmi, točitými schody, kovanými dveřmi a znaky majitelů nad portály. Zvláště pozoruhodná jsou stavení nárožní. V sousedních ulicích jsou podobné památky, jako na př. v ul. Piwné dům s polským orlem (naproti kostelu), nebo s lodí v ul. Što. Janské. Kostel sv. Martina v ul. Piwné, dříve augustiniánský, založen byl r. 1356. Na obraze hlavního oltáře rodina knížete Zemovíta modlí se k P. Marii; na pilířích jsou znaky krále Augusta III. a jeho manželky Marie Josefiny, dcery císaře rak. Josefa I. V ul. Miodowé je církev P. Marie, adoptovaná z unit. kostela Basiliánů, založeného v 18. stol. Nedaleký kostel Proměnění Páně, bývalý kapucínský, založil r. 1683 král Jan Sobieský, jehož srdce odpočívá tu v sarkofagu. V ulici této jest také palác arcibiskupský a katolická konsistoř. Kathedrál sv. Jana Křtitele s pěkným got. štítem trvá již od založení města. Uvnitř náhrobky knížat Mazovských, pomník Stanislava Małachowského, jednoho z tvůrců konstituce 3. května 1791 (od Thorwaldsena); dále pomníky presidenta Dekerta a syna jeho biskupa varšavského, básníka Woł-

nicza, historika Albertrandeho a Michala Poniatowského. Na hlavním oltáři jest obraz Matky Boží od Jakuba Palmy z poč. 17. stol. V bočné lodi jest Kristus na kříži, ze dřeva vyřezávaný od K. Baryczka. Od přesídlení král. dvora do Varšavy konaly se tu veškeré dvorské slavnosti až do korunovace cara Mikuláše I. na krále polského.

V levo od katedrály jest kostel P. Marie Dobrotivé, dříve piaristický, později jezuitický, založený r. 1626. V něm několik obrazů od Czechowicze. Na blízkém place Zamkovem rozkládá se na pahorku nad Vislou bývalý královský zámek o několika křídlech, postavených knížaty mazovskými a králi polskými. Pavilony od strany městské vystavěl Zikmund III. (který zde též zemřel roku 1632), celek dokončil Stanislav August. Dříve pod zámkem rozkládala se zahrada až k Visle; r. 1819 zřízena nynější terasa. Po r. 1831 sněmovní síň a několik jiných místností přeměněno v kasárna. O bývalé slávě svědčí síně, nezbavené ještě veškerých ozdob: mramorová, plesová, rytířská a několik menších s freskami Bacciarelliho, plastikou zdobenými krby, poprsími a jinými pracemi uměleckými. Níže jest palác »Pod Blachą« (Pod plechovou střechou), vystavěný knížaty Lubomierskými a r. 1776 připojený k zámku. Bydlíval v něm kníže Josef Poniatowski; dnes je sídlem general-gubernatora. Před zámkem, poblíž bývalé brány Krakovské je pomník krále Zikmunda III., postavený jeho synem Vladislavem IV. r. 1644. Z placu k Visle vede Nowy Zjazd (sjezd na arkádách), jež r. 1846 provedl Felix Pancer. Břeh varšavský s protějším pražským spojuje železný

most Alexandrowský, zbudovaný r. 1864 inž. Kierbedžem. U mostu přístaviště parníku. Druhý most pro spojovací dráhu, severně od tohoto, dopravě odevzdán r. 1875 a novým doplněn r. 1908. V nejnovější době zbudován nový most z aleje Jerozolimskiej na Saskou Kępu. Od zámku přijdeme na Krakowskie Przedmieście. V levo jest kostel sv. Anny, dříve bernardinský, z r. 1454, založený Annou, kněžnou Mazovskou. Uvnitř jest náhrobek bl. Ladislava z Gelňowa († 1505), patrona Varšavy. V budově č. 66. Muzeum Przemysłu a Rolnictwa.

Dále v č. 64 je Resursa Obywatelska. V paláci Kazanowskich, dnes zv. »Res sacra miser«, jest sídlo spolku Towarzystwa Dobroczyńności. Před budovou jest socha Matky Boží Passovské, postavená r. 1683 Belotim na památku vítězství u Vídně. Dále jest pomník Adama Mickiewicze, dílo Cypriana Godebského, postavený ze sbírek národních a odhalený r. 1898. V kostele sv. Josefa, dříve Karmelitánu bosých z r. 1672, jsou pěkná sousoší Sosnovského »Kristus v hrobě« a »Anděl z mrtvých vstání« (v kapli). V sousedství kostela jest palác namiestnikowski (místodržitelský), zakoupený vládou r. 1818 od Radziwiłła a určený za sídlo bývalých král. místodržících. Nyní jsou tu umístěny kanceláře úřadu gubernialního a general-gubernialního. Lvy před nádvořím provedl Laudini. Před palácem jest pomník knížete Paskiewicze Erywaňského, pol. maršálka, jenž dobyl Varšavy r. 1831. Kostel sv. Josefa s ženským klášteřem Visitek ve slohu rokok. založený v pol. 18. stol. má kazatelnu v podobě plachetní lodi. V něm po-

dobizny krále Jana Kazimíra a choti jeho Marie Ludviky, dále pomníky Tad. Czackého, dílo Sosnowského, a bás. Kaz. Brodzińskiego od Oleszczyńskiego. Dále v pravo jest rozsáhlý Hotel Europejski a naproti němu Hotel Bristol, majetek akciové společnosti. Palác Kazimierzowski, vystavěný v 17. stol. králem Janem Kazimírem hostil za Stanislava Augusta školu kadetní, potom universitu polskou, a hlavní knihovnu, nyní — universitu ruskou. V pavilonech jeho umístěno jest museum starožitností, sádrových soch a sbírky zoologické. R. 1893 zakryt palác novou budovou universitní biblioteky. Kostel sv. Kříže, dříve misionářský, založen byl r. 1682. Na hlav. oltáři je obraz Spasitele od Semiginowského ze 17. stol.; dále jest tu náhrobek kn. Adama Czartoryského, generála zemí polských, pamětní deska J. J. Kraszewského, A. Pługa (dílo Welońskiego). V kryptě ostatky kn. Petra Boduena, kn. Czartoryskich a j. V pravo jest palác Ondřeje hr. Zamoyského, nyní majetek státní; jest v něm voj. správa. V paláci Sztafzyca (arcidílo Corazziho) jest nyní státní ruské gymnasium. Před palácem jest pomník Mik. Koperníka, polského astronoma, dílo Thorwaldsenovo, postavený r. 1830. V paláci Raczyńskich, do nedávna Krasieńskich knihovna a nádherná zbrojnice (zbraně palné, sečné, postroje, oděvy a jiné). Odtud na Nowy Świat, kde je církev sv. Cyrila a Methoděje, adoptovaná z budovy polské Společnosti přátel nauk, zrušené r. 1833. Dále v levo velká nemocnice sv. Lazara a ústav hluchoněmých. Při aleji Ujazdowské v levo pěkný sad »Frascati« hr. Branickich

s bohatým museem přírodopisným a Foksal hr. Przedzickich s palácem a knihovnou. Při aleji Belwederské jest v levo sad botanický s astronomickou observatoří, postavenou r. 1823 a základy nedokončeného kostela Prozřetelnosti, který měl býti postaven na památku odhlasování konstituce 3. května 1791. Vedle rozkládají se velkolepé královské

Lazienki.

Knížata mazovská měla zde oboru a lázně. V 17. stol. Stanislav kníže Lubomierski vystavěl tu zámček. Král Stanislav August jej přestavěl ve slohu italském, znamenitě rozšířil a umístil v něm svou bohatou sbírku obrazů, soch a starožitností. Od jeho dědiců Łazienki se všemi sbírkami koupil car Alexandr I. V předsíni býv. paláce královského ve výklencích mramor. sochy králů polských: Kazimíra Vel., Zikmunda I., Štěpána Batoryho a Jana III., díla Moldaniho. S přepychem vyzdobené sály jsou plny arciděl uměleckých. (Obrazy Bacciarelliho, Casanovy a Pler-scha.) Nejnádhernější jest sál Šalamounův. Malebný park protínají průplavy s mosty, ozdobenými sochami. Naproti paláci na mostě jízdecká socha krále Jana Sobieského z r. 1788. Na ostrůvku starořímský amfiteatr v podobě zříceniny Palmíry (hlediště od sceny odděleno vodou), kdež konají se v letě divadelní představení. V parku jsou četné domky; v jednom z nich knížete Josefa Poniatowského zv. »Białe m o m k u« bydlil za časů pruských vypuzený francouzský král Ludvík XVII. Na blízku jest zámek Belweder, rovněž majetek císařský, po-

stavený r. 1822 velkokníž. Konstantinem Pavlovičem. Ulicí Polnou k budově polytechniky. V nedaleké ul. Szopené jest rozkošná Dolina Szwajcarska s pěkným divadelním a koncertním sálem. Ul. Koszykowou, kde jest velkolepě zařízená filtrační stanice vodárny varšavské, a v přilehlém parku pomník Starynkiewicza, presidenta města, dílo Woydygi, do ul. Nowogrodské se zahradou pomologickou a kostelem sv. Petra a Pavla z r. 1883. Vedle jest kostelík sv. Barbory, nové mausoleum hr. Przedzických a nemocnice Dzieciątka Jezus. V ul. Danilowiczowské jest budova, nazvaná knihovna Żaluskich, vystavěná na místě paláce Żaluskich. Zde bývala knihovna národní, vyvezená později do Petrohradu. Budova tato ozdobena jest podél celé fasády poprsími králů polských (včetně do Jana Kazimíra), ze 17. stol. z bývalého paláce Danilowiczů.

Mimo uvedené pomníky zřídila ruská vláda pomník caru Alexandru I. v citadele a na bojištích v Grochowě a na Wolli.

Velký hřbitov Powazkowski na sev.-záp. města s kostelem sv. Karla z konce 18. stol. zdobí četné pomníky. Nedaleko odtud jest hřbitov židovský a evangelický. Hřbitov pravoslavný založ. r. 1841 je na Woli.

Okolí Varšavy.

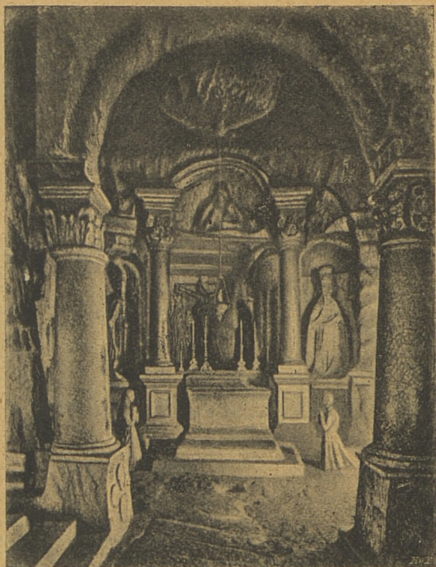
Wola s »polem volebním« (Pole Elekcji Królów), kde volíváni byli v 16. až v 18. st. králové polští.

Wilanów, dříve Millanów, od 14. stol. sídlo

rodiny Millanowských. R. 1674 statků těch nabyl koupí král Jan Sobieský a změnil jich pojmenování na Wilanów. Stavitel Belloti zbudoval palác, jehož hlavní průčelí zdobí relieфы, zobrazující válečné scény z doby Jana III. V paláci tom shromažďoval král obrazy, sochy a všeliká díla umělecká, jako: etruské vázy, porcelán, kameje a j. Činí také dojem musea, skládajícího se z nádherné galerie obrazů a plastik, knihovny, numismatické sbírky atd. V paláci tom trávil král větší část svého života a tam také zemřel r. 1696. Dědictvím připadl Wilanów postupně Sieniawským, Czartoryským, Lubomierským a Potockým. Nyní zámek i statky wilanowské patří Xaveru hraběti Branickému. V rozsáhlém nádherném parku jsou velké stromy, zasázené vlastnoručně Sobieským (Topol nadviselský). Před zámkem jest nádherná hrobka hr. Potockich (do Wilanova vede parní tramway).

Jabłonna, kdysi majetek bratra krále Stanislava Augusta, primasa Michala Poniatowského. Po něm zdědil ji kníže Josef Poniatowski, dokončil palác podle plánů Merliniho a strávil zde větší část svého života. Vchod do parku zdobí dva granitové sloupy z paláce velmistřů křižáckých v Malbörgu. (Na trati nadwiślanské dráhy.)

Bielany. Na památku vítězství Smolenského r. 1634 král Vladislav IV. založil zde kostel a klášter, který nedávno zrušen. V kostele uložena srdce krále Michala a jeho matky Jeremiašové Wiśniowecké. Pod kostelní zdí hrob znamenitého státníka Stanislava Stašice († 1826).

Vělička, Kaple sv. Antonína.

ELIZA ORZESZKOVÁ: **CHVÍLE.**

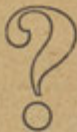
Se svolením spisovatelky z polštiny
přeložil Václav Kredha. — Výtisk za
K 2.-, vázaný za K 3'60. — Vydalo

Nakladatelské družstvo Máje v Praze.

Vělička, Jeskyně Kor. prince Rudolfa.

CO ČISTI

CO ČISTI

TÝDENNÍK MÁJ

redigovaný Fr. Heritesem a Dr. R. J. Kronbauerem. Belletrie, básně, články cestopisné a j. Zprávy a vzpomínky, referáty a podněty ze současného života českého. Ilustrace. — Na Máj se předplácí čtvrtletně K 2 80, pošt. K 3 20. Na překladovou přílohu „Z cizích literatur“ pořádanou Dr. J. Boreckým,

připlácí se na čtvrt roku K 1 — Prvé číslo na ukázkou v každém knihkupectví i v ADMINISTRACI V PRAZE II., VODIČKOVA UL. 33.

Rejstřík.

Krakov.

- Akademie krásných umění 85.
Akademie nauk 84.
Banky a směnárny 9.
Biblioteka Jagielloňská 89.
Brána Floryaňská 34.
Collegium majus 89.
Collegium minus 91.
Collegium novum 91.
Collegium physicum 91.
Časopisy 11.
Česká Beseda 16.
Dějiny Krakova 24.
Divadlo lidové 87.
Divadlo městské 82.
Divadlo staré 87.
Domy starobylé 55.
Dostavníky, drožky a fiakry 14.
Dráha elektrická pouliční 13.
Dráhy 12.
Dům Matejkův 37.
Hotely, restaurace, kavárny, vinárny, cukrářství a lahůdkářské obchody 7.
Hrobky královské 70.
Hřbitov hlavní 94.
Gymnasium sv. Anny 89.
Kathedrála sv. Václava 62.
Komora obchodní a živnostenská 86.
Kostel sv. Anny 88.
Kostel sv. Barbory 54.
Kostel sv. Benedikta 79.
Kostel Bernardinů 61.
Kostel Božího milosrdenství s klášteřem Felicianek 93.
Kostel Božího Těla 79.
Kostel dominikánský sv. Trojice 59.
Kostel sv. Floryana 85.
Kostel sv. Františka 57.
Kostel s klášteřem sv. Františka Sales. 86.
Kostel sv. Jana s klášteřem Prezentek 37.
Kostel sv. Jiljí 61.
Kostel sv. Josefa s klášteřem Bernardinek 80.
Kostel sv. Kateřiny s klášteřem Augustiniánů 78.
Kostel sv. Kazimíra s klášteřem Reformatů 88.
Kostel sv. Kříže 82.
Kostel sv. Marka 84.
Kostel sv. Martina 60.
Kostel sv. Mikoláše 81.

- Kostel s klášteřem Misio-
 nářů 86.
 Kostel Misionářů „Obrácení
 sv. Pavla“ 77.
 Kostel sv. Lazara 81.
 Kostel sv. Ondřeje 60.
 Kostel Panny Marie 51.
 Kostel P. Marie s klášte-
 řem Karmelitů 86.
 Kostel P. Marie Sněžné
 s klášteřem Dominikánek
 80.
 Kostel sv. Petra 59.
 Kostel Zvěstov. P. Marie
 s klášteřem Kapucínů 92.
 Kostel Proměnění Krista
 s klášteřem Piaristů 37.
 Kostel sv. Salvatora 94.
 Kostel sv. Stanislava na
 Skalce 77.
 Kostel sv. Šimona a Judy
 s klášteřem Milosrdných
 sester 85.
 Kostel sv. Terezie 81.
 Kostel sv. Terezie s klá-
 šteřem Karmelitánek bo-
 sých 87.
 Kostel sv. Tomáše 84.
 Kostel sv. Trojice 79
 Kostel sv. Vojtěcha 55.
 Kostel vyznání řeckého 92.
 Kostel „Z mrtvých vstání“
 86.
 Literatura 15.
 Magistrát 59.
 Museum Czapskich 93.
 Museum Czartoryskich 35
 Museum diecesní 76.
 Museum narodowe 40.
 Museum technicko-průmy-
 slové 58.
 Nemocnice zemská sv. La-
 zara 82.
 Obchody různé 10.
 Palác knížete biskupa 94.
 Pomník Alex. Fredra 84.
 Pomník Artura Grottgera 87.
 Pomník Chopina 87.
 Pomník Władysława Jagiel-
 la a Jadwigy 86.
 Pomník Ad. Mickiewicze
 55.
 Pomník Tadeáše Reytana
 86.
 Popis Krakova 20.
 Posluhové (poslaniec) 15.
 Pošta a telegraf 13.
 Pošta hlavní 13.
 Průmysl a obchod 17.
 Průvodce městem 34.
 Přehled pamětihodnosti
 Krakova 95.
 Radniční věž 51.
 Rondel (Barbakan) 34.
 Ředitelství c. k. stát. drah
 85.
 Sady veřejné 18.
 Slavnosti krakovské národ-
 ni 32.
 Socha „Lila Weneda“ 86.
 „Sokol“ krakovský 93.
 Společnost přátel krásných
 umění 87.
 Společnost vzájemně poji-
 šťovací 86.
 Spolky 16.
 Sukiennice 38.
 Synagoga Izákova 80
 Synagoga stará 79.
 Towarzystwo dobroczynno-
 sci 80.
 Towarzystwo lékařské 82.
 Towarzystwo technické 92.
 Ústav nadační Helclův 94.
 Ústavy universitní 81.
 Wawel 61.
 Zábavy 11.
 Zámek královský 72.

Okolí Krakova.

Bielany 99.	Opatství Týnecké 100
Bochnia 102.	Paczołtowice 98.
Czerna 100.	Panieńské Skaly 98.
Dębny 98.	Podgórz 96.
Kościuszkova mohyla 97.	Prądník Bílý a Červený 98.
Krzemionki 96.	Tenczynek 100.
Krzeszowice 99.	Wandína mohyla 101.
Lobzów 98.	Wiśniecz 102.
Mogiła 101.	Wola Justowska 98.
Niepołomice 101.	

Vělička.

Zakopané.

Lvov.

Archiv městský 135.	Botanická zahrada 144.
Archiv konsistoře obřadu
lat. 155.	Církev Basilianů (sv. Onu-
fria) 149.
Archiv konsistoře obřadu
řec.-lat. 155.	Církev sv. Ducha 141.
Archiv zemský 155.	Církev sv. Jiří 151.
Arsenál královský 137.	Církev sv. Mikoláše 149.
Arsenál městský 137.	Církev sv. Petra a Pavla
143.
Banky a směnárny 122.	Církev sv. Pietnice 149
Bašta prachová 137.	Církev valašská 136.
Biblioteka Baworowskich
155.	Čitadela 153.
Biblioteka Dzieduszyckich
156.	Časopisy 124.
Biblioteka Národního Domu
(rusínského) 156.	Dějiny Lvova 128
Biblioteka obce židovské
561.	Divadlo městské 141.
Biblioteka Ossolinskich 156.	Dráhy 119.
Biblioteka Pawlikowskich
156.	Fakulta lékařská 143.
Biblioteka polytechniky 156.	Filharmonie 141.
Biblioteka Tow. im. Szew-
czenki 157.	Galerie obrazů městská 140.
Biblioteka universitní 157.	Hotely, kavárny, restaurace,
cukrářství a obchody la-
hůdkářské 120.
	Hřbitovy 157.
	Informační kanceláře 123.
	Kaple Bojmův (Obrojcová)
148.

- Kathedrálá obřadu armen-
 ského 138.
 Kathedrálá obřadu lat. 146.
 Kostel sv. Alžběty 151.
 Kostel sv. Anny 150.
 Kostel sv. Antonína 143.
 Kostel Benediktinů s klá-
 šterem 149.
 Kostel Bernardynů s klá-
 šterem 145.
 Kostel Dominikánů s klá-
 šterem 138.
 Kostel Františkánů 142.
 Kostel Františkánů s klá-
 šterem 142.
 Kostel sv. Jana Křtitele 149.
 Kostel Jesuitův 139.
 Kostel Karmelitův s klášte-
 rem 142.
 Kostel Klarisek 146.
 Kostel sv. Lazara 152.
 Kostel Marie Magdaleny
 152.
 Kostel sv. Martina 149.
 Kostel Milosrdných 142.
 Kostel Sakramentek s klá-
 šterem 143.
 Kostel P. Marie Sněžné 141.
 Kostel sv. Vojtěcha 142.
 Lázně 123.
 Lékárny 123.
 Literatura 124.
 Mohyla Unie Lublinské 150.
 Museum Dzieduszyckich
 139.
 Museum Lubomierskich
 153.
 Museum průmyslové měst-
 ské 140.
 Museum školské 144.
 Nemocnice dětská sv. Žo-
 fie 143.
 Nemocnice všeobecná 143.
 Obchody fotografické, opti-
 cké, knihkupectví a j. 122.
 Ossolineum 153.
 Palác arcibiskupa obřadu
 latinského 142.
 Panorama Raclawické 144
 Park Bartoše Głowackého
 143.
 Park Jesuitský (městský)
 154.
 Park Kilińského (Stryki)
 143.
 Park Wiśniowského 151.
 Polytechnika 152.
 Pomník Aleks. hr. Fredry
 144.
 Pomník Agenora Gołuchow-
 ského 154.
 Pomník St. Jabłonowského
 141.
 Pomník Adama Mickiewi-
 cze 144.
 Pomník Kornela Ujejského
 144.
 Popis města 124.
 Pošta a telegraf 123.
 Průvodce městem 134.
 Přehled pamětihodnosti
 Lvova 158.
 Radnice 135.
 Rynek 134.
 Sněmovna 154.
 Spolky 123.
 Střelnice 142.
 Universita 144.
 Úřady 127.
 Ústav stavropiliánský 137.
 Ústavy vzdělávací a lidu-
 milné 127.
 Ústav „Z Mrtvých vstání“
 143.
 Wysoki Zamek 150.

Čenstochova.

Církev sv. Cyrila a Metho-
děje 163.	Kostel sv. Rocha 163.
Hotely 161.	Kostel sv. Zikmunda 162.
Hřbitov starý 163.	Pomník cara Alexandra III
163.
Jasná Hora 164.	Pomník Aug. Kordeckého
166.
Kostel sv. Barbory 163.	Radnice 163.
Kostel Jména P. Marie 163.	Synagogy 163.
Kostel sv. Rodiny 162.	

Varšava.

Arsenál 173.	Kostel P. Marie 174
Belveder 178.	Kostel P. Marie Dobrotivé
175
Bílý domek 178.	Kostel sv. Petra a Pavla
179.
Církev sv. Alexandra Něv.
172	Kostel Proměnění Páně 174.
Církev sv. Cyrila a Metho-
děje 177.	Kostel sv. Trojice 171.
Církev P. Marie 174.	Královský zámek 175.
Církev sv. Trojice 173.	Łazienki 178.
Divadla 166.	Mosty 176.
Divadlo letní 172.	Museum Przemysłu a Ro-
nictva 176.
Divadlo rozmanitostí 172.	Museum starožitností 177.
Divadlo velké 172	Nástin dějepisný 167.
Dolina Szvajcarská 179	Nemocnice Dzieciątka Jezus
179.
Hotely 166.	Nemocnice sv. Lazara 177.
Hřbitovy 179.	Nowy Zjazd 175.
Kathedrál sv. Jana Křtitele
174	Palác arcibiskupský 174.
Kavárny 166.	Palác Brühlův 172.
Knihovna Zaluskich 179.	Palác Kazimierzowski 177..
Kostel sv. Anny 176.	Palác Kazanowskich 176.
Kostel sv. Antonína 173.	Palác Krasińskich 173.
Kostel sv. Barbory 179.	Palác Mnischcha 173.
Kostel sv. Jacka 174	Palác namiestnikowski 176.
Kostel sv. Josefa 176.	Palác Ondřeje hr. Zamoy-
ského 177.
Kostel sv. Josefa s klášť.	Palác „Pod Blachą“ 175.
Visitek 176.	Palác Potockich 172.
Kostel sv. Kazimíra 174.	Palác hr. Przedzickich 178.
Kostel sv. Kříže 177.	Palác Raczyńskich 177.
Kostel sv. Martina 174	Palác Saskí 172.
Kostel sv. Ondřeje 173.	

- Palác Sztaszyca 177.
 Palác uměleckého spolku „Artibus“ 171.
 Palác Zamoyskich 173.
 Polytechnika 179,
 Pomník cara Alexandra I. 179.
 Pomník 8 generálů polských 172.
 Pomník Mik. Kopernika 177.
 Pomník Adama Mickiewicze 176.
 Pomník Paskiewicze Erywaňského 176.
 Pomník Starynkiewicza 179.
 Pomník krále Zikmunda III 175.
 Popis města 169.
 Pošta hlavní 171.
 Průvodce městem 171.
 Radnice 172.
 Restaurace 167.
 Resursa kupiecka 173
 Resursa obywatelska 176.
 Sad botanický 178.
 Sad „Frascati“ 177.
 Socha sv. Jana Nepom. 173.
 Socha krále Jana Sobi ského 178.
 Socha Matky Boží Passovské 176.
 Starořímský amfiteatr 178.
 Synagoga 173.
 Universita 177.
 Ústav hluchoněmých 177.
 Vodárna 179.
 Zahrada pomologická 179.

Okolí Varšavy.

- Bielany 180.
 Jabłonna 180.
 Wilanów 180.
 Wola 179.
-

Obsah.

	Strana
Předmluva	3
Několik praktických pokynů	5
Krakov	7
Okolí Krakova	96
Vělička	103
Zakopané	110
Lvov	119
Čenstochova	161
Varšava	166
Okolí Varšavy	179
Rejstřík	183

Seznam vyobrazení.

KRAKOV.

	Strana
Bibliotéka Jagielloňská	90
Kathedrála na Wawelu	62
Kostel P. Marie	52
Měst. divadlo	83
Pomník Ad. Mickiewicze	56
Sukiennice	39, 101
Wawel	3, 73

LVOV.

Mohyla Lublinská	150
Panorama	125
Park Kiliňského	145
Radnice	135

VĚLIČKA.

Jeskyně kor. prince Rudolfa	182
Kaple sv. Antonína	181

PŘÍLOHY.

Plán Krakova. — Plán Lvova.

ANTONÍN BRABEC

první a jediný český závod pro výrobu hudebních nástrojů, vyznamenan zlatou medailí v Londýně r. 1903.

KRAKOV, SLAVKOVSKÁ 24.

Velký výběr vlastních výrobků, jako: plechových a dřevěných nástrojů dechových a bubnů. Velký sklad houslí, citer, kytar, tahacích i ústních harmonik a hracích strojů. Velký výběr tu i cizozemských strun a všech součástí k hudebním nástrojům. Veškeré správký do oboru spadající se levně a správně vyřídí. Ceníky na požádání zdarma.

O B U V

NEJELEGANTNĚJŠÍCH TVARŮ FRANCOUZSKÝCH A AMERICKÝCH V CENÁCH NEJLEVNĚJŠÍCH DOPORUČUJE

J. POLÁČEK

KRÁL. VIÑOHRADY, PALACKÉHO 26.

C. K. ST. ÚŘEDNÍKŮM A UČITELŮM 6% SLEVA.

KAŽDÉMU, KDO CHYSTÁ SE NA CESTU
do zemí polských doporučujeme s sebou výbor-
ný, stručný a
diferenciální

POLSKOČESKÝ SLOVNÍK.

Sestavil Emerich Čech.
Za K 1.44, váz. K 2.04.

NEOPOMENEŤE PŘIBRATI NA DLOUHOU
CESTU NĚKOLIK SVAZKŮ

SUĚTOUÉ KNIHOVNY.

Nejlepší a nejbohatší výběr! Výborná lektura!
Nejlevnější cena! Číslo pouhých 20 haléřů.
Seznamy zdarma.

Na skladě v každém knihkupectví!

Nakladatelství J. OTTY v Praze.

PÁNŮM TURISTŮM!

KOŠILE Z ANGL. LÁTKY „SPORT“
S ODER. LÍMCĚM.

KOŠILE ZEFÝROUÉ — SATÉNOUÉ
— HEDUÁBNÉ.

HOLENĚ HOLE S BODCĚM — PASY
— DEŠTNÍKY — POLO-
VESTY — VESTY — KAPESNÍKY — ŠLE —
KRAUATY — TURISTICKÉ LÍMCĚ S KAPUCÍ
— SPODNÍ PRÁDLO DR. LAHMANA

doporučí

odborný záuod prádlem vlastní výroby

JOSEF ČUBA dříve POKORNÝ

Praha II., Václavské nám. »u Stýblů«.

Založeno roku 1879.

Akciový pivovar v Nuslích u Prahy

dovoluje si upozorniti zdvořile, že zastoupení a prodej znamenitého po bavorském způsobu vařeného 15° tmavého ležáku

„PRELATU“

v Haliči svěřeno jest renomované firmě pp.

MAXE WIXLA A SYNŮ
ve Lvově, Krakowska ul. čís. 14.

Rysovadla osvědčené jakosti

vyrábí ve vlastní dílně

Josef Dušek v Praze, ul. Karoliny Světlé.

Opravy rysoadel odborně vykonává a levně účtuje.
— Cenníky na požádání zdarma a vyplaceně.

Ve prospěch Ústřední Matice Školské na zřízení a vydržování „Rácovy matiční školy“.

Schválenou učebnou pomůcku **RÁCŮV ATLAS PRO ŠKOLY OBECNĚ** přepracoval Jos. Brož. Cena atlasu 40 hal., váz. 60 hal. (s přílohou nejnov. plánu Prahy 60 hal., váz. 80 hal.).

VELICE PRAKTICKÝ ZEMĚPIS jako průvodce Rácova atlasu. Cena 24 h, váz. 36 h.

Nejnovější velký barevný **PLÁN KRÁL. HLAV. MĚSTA PRAHY S OKOLÍM.** Cena 30 haléřů.

VYDAVATELKA B. RÁCOVÁ, KRÁL. VINOHRADY, DIVIŠOVA ULICE ČÍSLO 12.

Založeno r. 1869.

Založeno r. 1869.

SLAVIA

vzájemně pojišťovací banka v Praze,
největší česká životní pojišťovna

zavedla právě nové, pro členstvo neobyčejně výhodné podmínky pojišťovací; původní mírné sazby zůstávají nezvýšeny. Nepopíratelnost pojištění již po 2 letech. (V případě úmrtí sebevraždou vyplácejí se kapitály i tehdy, trvalo-li pojištění jen 2 leta, v případě souboje 6 měsíců!) Mírné, liberální platební podmínky. Po 3 letech nemůže nárok z pojištění propadnouti, i kdyby se naň dále neplatilo, ale trvá nadále v poměru k zaplacenému pojistnému. Pojištění zrušené lze snadno obnoviti. — Pro osoby zákonem k službě vojenské povinné pojištění válečné úplně zdarma až do 10.000 — K kapit. Splatné kapitály vyplácejí se beze srážek ihned po úmrtí, jakmile byly žádoucí doklady předloženy. **Fondy 44 milionů korun.** Pojištění proti škodám z požáru, rozbití skla, krupobití, krádeže vloupáním. Veškeré dotazy zodpovídá zdarma obratem **ŘIDITELSTVÍ.**

Akc. kapitál K 15,000.000.—.

Ústřední banka českých spořitelén

V PRAZE, Ovocná ulice a roh Ferdinandovy třídy.
Filiálka: Krakov, plac Maryanski. Filiálka: Lvov, ulice
Sykstuská 15. Filiálky: Brno, Černovice, Vídeň, Terst.

PŘIJÍMÁ A ZÚROČÍ

- vklady na knížky $4\frac{1}{4}\%$, na vkladní účty ■
- $4-4\frac{1}{4}\%$, na pokladni poukáz. $4\frac{1}{4}-4\frac{1}{2}\%$. ■
- Vydává 4% bankovní dluhopisy pupilární jistoty, ■
- na jichž podkladě lze učiniti **prémiové vklady**, ■
- které se zúročí $4\frac{3}{4}\%$. — Žádejte zvláštní ■
- prospekty. ■

Provádí veškeré bankov. obchody. Vadia a kauce. Odděl. cen. papírů. Promesy. Šeky. Odděl. pro cizinu. Akkreditivy. Komunální zápůjčky.

Slavnému

Nakladatelskému družstvu „MÁJE“
v Praze!

Vaším nákladem vydaný illustrovaný průvodce „Drážďany“*) cestou do Ruska přes Sasko konal nám v saské residenci výtečné služby, takže knížečku tu každému, kdo do Drážďan cestuje, vřele doporučuji.

S úctou

L. Grossmannová-Brodská,
t. č v Petrohradě na Rusi.

*) Prokopův ill. průvodce Drážďany s plánem města za K 120, pošt. K 130 dodá každé knihkupectví.

FOTOGRAFICKÉ

PŘÍSTROJE MODERNÍ OD NEJ-
LEVNĚJŠÍCH KU NEJDRAŽŠÍM
JAKOŽ I VEŠKERÉ POTŘEBY
KOUPITE VÝHODNĚ V OD-
BORNÉM ZÁVODĚ FIRMY:

VLADIMÍR ALBRECHT

KRÁL. VINOHRADY, KARLOVA TŘ. ČÍS. 16 N.

Doporučujeme Vám k používání

**HOLOUBKOVY SVÍČKY
MÝDLA S „HOLOUBKY“
HOLOUBKOVA MÝDLA
TOALETNÍ.**

Vyrábí továrna

FRANT. HOLOUBEK,

Král. Vinohrady.

Sklad: Král. Vinohrady, nároží Havlíč-
kovy a Palackého tř.

České příručky == cestovní. ==

Slovinské Alpy. Průvodce po alpských zemích slovinských, Krasu a Přímoří. Vydal Český odbor Slovinského alpského družstva redakcí dra V. DVORSKÉHO a dra B. FRANTY. S přehlednou mapou, 10 zvláštními přílohami a s 32 panoramaty, náčrtky, plány a diagramy. Přes 300 stran. Vázané.

Přímoří a Dalmatsko. Praktický průvodce po Slovanském jihu. Napsal MILAN FUČÍK. Se 17 obr., plánem Terstu a 5 map K 1 50, poš. K 1 60.

Drážďany. III. průvodce Napsal VÁCLAV PRO KOP. S plánem města. K 1 20, poštou K 1 30.

Mnichov. Praktický rádce a průvodce pro turistu Napsal ANTONÍN ZÁRUBA. S plánem města K 1 20, poštou K 1 30.

Vídeň. Praktický rádce a průvodce pro turistu Napsal ANTONÍN ZÁRUBA. S plánem města K 1 50, poštou K 1 60.

Průvodce Prahou. Napsal Dr. JIŘÍ GUTH. K - 70, poštou K - 80, váz. K 1 - , poš. K 1 10.

Praha. Album nejkrásnějších pražských pohledů ve vzorných reprodukcích uměleckých. Výt za K 2 - , poš. K 2 30, váz. K 3 50, poš. K 3 80.

Praha včera a dnes. Několik pohledů slovem i obrazem od různých autorů. K 3 20, poš. K 3 40, váz. K 3 60, poštou K 3 90.

Nakladatelské družstvo Máje, z s p s r o.
Praha-II, Vodickova ulice číslo 33 nové.

amětlnosti a významné budovy města Krakova.

1. Hlavní nádraží.
2. C. k. oar. hejmanství.
3. Roudní (staroban).
4. Pšovanská brána.
5. Kostel Páně a
muzeum Czartoryských.
6. Kostel sv. Jana Evan-
gelisty.
7. Selenické (muzeum
nár.).
8. Radnická věž.
9. Panská Ad. Mickie-
wicz.
10. Kostel sv. Vojtěcha.
11. Kostel P. Marie.
12. Kostel sv. Barbory.
13. Kostel sv. Tomáše.
14. Městské divadlo.
15. Kostel sv. Kříže.
16. C. k. policejní ředitelství.
17. Kostel P. Marie Sořazné
a klášter Dominikánek.
18. Klášter.
19. Kostel sv. Mikuláše.
20. Nemocnice sv. Lazara.
21. Klášter Jesuitů.
22. Kostel sv. Lazara.
23. Ústav chronických.
24. Botaničká zahrada.
25. Klášter psychiatrie.
26. Kostel a klášterem Ka-
remitanů bořích.
27. Klášter chirurgický.
28. Nemocnice sv. Láziva.
Srotenie.
29. Akademie výtvarných
umění.
30. Akademie výtvarných
umění.
31. Kostel sv. Florjána.
32. Klášter Milost, sester
karmelit.
33. Klášter Milostová.
34. Kostel sv. Františka Sol-
ného.
35. Ústav léčebný pro oči-
ště chlapců.
36. Kostel Z. Měteých Václavů.
37. Klášter Karmelitů.
38. Lidové divadlo.
39. Panská Rejzla.
40. Kostel sv. Marka.
41. Nemocnice přítele krás-
ných umění.
42. Staré divadlo.
43. Kostel sv. Anny.
44. Biblioteka jacičanská.
45. Kolegium muni.
46. Kolegium polytechn.
47. Technický ústav.
48. Panský kostel řecko-uni-
versit.
49. Universita.
50. Kostel a klášterem
Kapucínů.
51. Tělocvična krakov. „So-
kola“.
52. Muzeum hr. Czapských.
53. Kostel Božho Nije-
srdemství.
54. Klášter Pevčanek.
55. Kostel s kláš. Františ-
káni.
56. Kostel s kláš. Domini-
káni.
57. Hasičské strážnice.
58. Hlavní pošt. a telegraf
úřad.
59. Kostel sv. Josefa a kláš. Ber-
nardinův.
60. Kostel sv. Petra a sem
archív a zem. soud.
61. Kostel sv. Ondřeje.
62. Kostel sv. Martina (první
evangel. modlitebna).
63. Kostel sv. Jit.
64. Křesťanský smírčí.
65. Stanice Zwirnerovy.
66. Katedrál sv. Václava.
67. Královský sánek na
Václavě.
68. Kostel Bernardinů.
69. Kostel Mianův.
70. Staré avangie.
71. Kostel Božho Těla.
72. Kostel sv. Kolumby.
73. Kostel na Skalce.
74. Židovská nemocnice.
75. Kostel sv. Trojice.
76. Filialní pošt. úřad.
77. Klášter Karmelitův.
78. Magistrát.
79. Akademie věd.
80. Odběratelství k. a. st. dráh.
81. Panský Artura Grot-
tera.
82. Kostel sv. Kazimíra Be-
rnomi.
83. Tržní soud a kostelní sv.
Michala.
84. Panský Alex. Fredry.
85. Astronom. observatoř.
86. Pyskárna.

